

RIMSKI KATOLIK

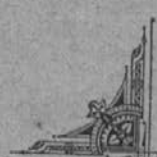
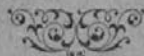
PETI TEČAJ

III. ZVEZEK

VREJUJE IN IZDAJA

dr. ANTON MAHNIČ,

profesor bogoslovja

V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA
1893

Izhaja vsak tretji mesec. — Velja cel tečaj 2 gl.

Javna zahvala.

O priliki, ko nam je na priporočilo našega Prezvizišnega metropolita od Sv. Očeta Leona XIII došlo častivo odlikovanje, dobili smo od vseh strani brezbrojnih čestitek, mej njimi tudi od celih dekanij. Gospodje čestitelji so nam gotovo vže odpustili, da nismo se vsakemu posebe zahvalili, ker vedo, kako smo z opravi preobloženi. Smatramo pa za prijetno dolžnost vsaj na tem mestu izreči jim svojo najpri- srčnišo zahvalo. Ne da bi bili kdaj poželeli kateregakoli od- likovanja, nas je vendar pričujoče nekako razveselilo, ker se nam je zatrdilo, da to odlikovanje velja pred vsem **sveti stvari**, za katero se borimo. Naj tudi to kaj pripomore do toliko zaželené sprave in edinosti mej Slovenci, katera ni mogoča nego na podlagi krščanskih resnic, ki smo jih narodu slovesno razglasili na I. slov. kat. shodu. — Kar se nas tiče, mi ne popustimo od svojih na- čel ene same črtice. Bratje, podpirajte nas ne le gmotno, ampak tudi duševno. Bog z nami!

V Gorici dne 24. julija 1893.

Dr. A. Mahnič,

tajni komornik Nj. Svetosti.

Prosimo

vljudno p. n. gg. naročnike, kateri niso še odrajtali naroč- nine za letošnji letnik, da bi blagovolili v kratkem jo po- slati vpravištvu našega lista: Hilarijanska tiskar- na v Gorici.

Listnica vredništva.

G. B. n. Kr. — Taki značaji so tedaj! Nam se hlinijo za pobožne, vnete katoličane, zatrjujejo nam svojo vdanost in čiščenje, a z istim peresom zbadajo nas v «Sl. Narodu», v «Edinosti» itd. Tudi iz dijaških krogov smo nekaj takega zvedeli. Pa mi se temu dosti ne čudimo. Breznačelna vzgoja nove šole dozarja nam take značaje. Tem previdniši bomo odslej. Vsakemu dobremu početju se pridruži kaj slabega. Na tem svetu ni bilo in ne bo drugače. Tolaži nas misel, da trud,

Pogumno pa odločno naprej!

Misli ob obletnici I. slovenskega katoliškega shoda.

„Slišala se je vže večkrat, zlasti pa zadnje dni pred našim shodom, izrečena želja, naj bi vendar prenehal razpor pri nas na Kranjskem in nastal zopet zaželeni mir. Kdo si ga bolj želi, tega miru, ko jaz? Vendar pa ne pozna naših razmer, ako kdo misli — in to je nekako brati tudi iz nekaterih izjav došlih katoliškemu shodu — da so tega razpora krive le osebnosti; da ga je kriva duhovščina, na čelu njej se ve da jaz, ki sem že itak najbolj sovražen mož pri mnogih Slovencih. A ni ga kriva duhovščina, ni ga kriva moja oseba — kriva ga je r e č, katero imamo zastopati, in ta je: Jezus Kristus.“

Knezoškof dr. J. Missia
na I. slovenskem katoliškem shodu.

*slavje
moja!*

Kmalu bo leto dni, ko smo slišali navedene odločne in jasne besede. Vsi govori, vsa dejanja I. slov. kat. shoda vtisnili so se nam živo v spomin, globoko nam segla v srce. Lotili smo se delati z vso odločnostjo za idejo katoliškega shoda in nje vresničenje in do danes nismo se mogli odtrgati od tega nemirnega proprišča. Vedeli smo si marsikaj popravljati in spopolnovati; marsikaj očitati smo i sebi i drugim. Zraven pa smo pridno požirali tisočere psovke, ki so jih nagromadili nasprotniki na našo glavo in na druge gospode, ki so odgovorni o I. slov. kat. shodu. — Pa še bolj strupena so bila tiha očitanja prijateljev, ki so nasprotnikom pomagali z besedo, ako tudi ne z dejanjem. Tolažila nas je v tem britkem letu ena sama misel: da je bil katoliški shod v Ljubljani zares katoliško delo. Na shodu samem smo živo čustvovali: tu je tabor katoliški, tu so vsi naši škofje; v tem taboru je cerkev, v našem taboru je Jezus Kristus. Izven tega tabora so morebiti tudi katoličani, ali ti so zapeljani, so ločeni. Sveta dolžnost nam je tedaj ostati v tem taboru, kaker nam je dolžnost ostati v cerkvi.

Ali je m o g o č e, d a s e m o t i m o? Ako se motimo, smo bili zapeljani, in sicer so nas škofje zapeljali. Na

shodu so bili namreč vsi naši škofje. Nekaterim ni bilo mogoče osobno na shod, zato so pa pisali in še posebe druge pooblastili, naj nam na shodu prav gotovo povedo, da se popolnoma zlagajo s pokroviteljem, da blagoslavlajo naš trud in naše delo.

Ali je mogoče, da se motimo? Naši nadpastirji so poučili sv. Očeta o naših naukih, o naših namerah, o l. slov. katoliškem shodu, in sv. Oče je naše početje blagoslovil. Nikar ni tedaj mogoče, da naš program ni katoliški ali pa da je negacija tega programa tudi dobro katoliška. Katoliški misli moramo posvetiti moči in blago brez vse skrbi, da smo morebiti zašli. Ni mogoče, da so naši škofje zapeljali.

Ta misel, pravimo, nas je tolažila v obilih skušnjavah in dvojbah. Kdor nima pri svojem delovanju nobene osobne koristi, mora imeti vsaj zavest, da dela za pravico in resnico proti krivici in zmoti. Kdo ne bi omagaval brez te zavesti? —

Za tega del pa ni bilo in ne bo za nas strupovitišega očitanja ko ono, katero smo v minolem letu tolikokrat slišali in čitali, da je naše delo strankarsko otepanje. Tako?! Ako je bil katoliški shod zborovanje ene stranke proti drugi, ni bil katoliški. Kar je katoliško, je obče in za vse. Kar je katoliško, je cerkveno; kar je katoliško, je Kristusovo. Kristus pa ni razdeljen na stranke, ker je večna resnica. — Ni je pa tudi več pregrehe ko strankarstvo mej katoličani. Kdo je neki tako hudoben in brezsrčen, da bo trgal na kose presveto tuniko Gospodovo? —

To očitanje je za nas sicer britko, ali zadelo je v prvi vrsti naše nadpastirje, češ, da niso razpora zabranili, ampak da so še hvalili in podpirali strankarje. Ali tudi oni sami so zlorabili — po tem očitanju — svojo mogočno, čez-naturno oblast za strankarske namene. Dolžnost njih je bila, reči vernemu ljudstvu in posebe še čč. duhovščini: „Mir! Ne cepite se na stranke, ne bodite slepi in strastni! Bodite nad strankami in ne ponižavajte častite duhovske oblasti za strankarske namene!“ Tako nekako propoveduje letos celo leto „Slovenski Narod“ pokrovitelju katoliškega shoda, a

tudi mi pravimo: Ako je naše delo stranka, morali so naši škofje tako govoriti. Kaj pa se je v resnici zgodilo? Ravno nasprotno, da lahko z mirnim srcem rečemo: od katoliškega shoda sèm so za naš razpor, ako ni načelen, odgovorni škofje. Ako je verno ljudstvo in ako je duhovstvo razdvojeno, krivi so škofje. To pa je tako grozno očitjanje, da gotovo ni resnično. —

Kaker smo formalno gotovi svoje stvari, tako nam je tudi jasno, da se naš program popolnoma krije s pismi Pija IX, Leona XIII in avstrijskih škofov. Bog nam je priča, da ne želimo drugzega ko njih nauke širiti in vršiti. Sicer ni od te strani nobenega vgovora in tedaj se dalje ne mudimo. — Naj nas torej le črnijo naši nasprotniki („Narod“, „Soča“, „Edinost“) slovenskemu ljudstvu, da netimo prepir, da smo stranka, ki si gospodstva želi. Naj le ohajajo okolo nekaterih duhovnikov, da izvlečejo kako dvomljivo besedo iz njih o katoliškem shodu, o knezoškofu Missii, o dr. Mahničju, o domačem razporu. Nam je tega nesoglasja žal do srca, ali vendar se v bodoče ne bomo prav nič ozirali na tiho izgovorjene sodbe o programu katoliškega shoda, niti moremo take sodbe ceniti, če prav bi prišle iz ust še tako vplivnih mož. Ako kdo ve, da je razpor brezpotreben in nenačelen, naj se iz ljubezni do slovenskega naroda oglasi in naj nas pouči. V Avstriji je še mnogo jozefinskih elementov, katerim je katoliška cerkev samo spovednica in oltar, vse drugo se zove politika, ki poraja vedno stranke. Hvala Bogu, da se je katoliška zavest toliko vkrepila, da se oni gospodje ne upajo javno govoriti proti katoliškim programom.

Po katoliškem shodu ne pripoznavamo tedaj nobene avtoritete osobnim sodbam, pa naj pridejo od kogar koli. Molimo samo, da naj Bog pomnoži število katoliških mož in naj ojači njih moči, da jim ne vpade pogum ni pred nasprotniki ni pred prijatelji. Daj Bog vedno novih moči Prevzvišenemu pokrovitelju katoliškega shoda, da bo možko prenašal ona grozna očitjanja o razporu in strankarstvu. Bodi mu v britkostih ta tolažba, da je Njegovo trpljenje naš pogum in naša zmaga.

Nam se pa tudi zdi stvar vže tako naperjena, da bi zdaj samo škodili dobri stvari, ako bi omagovali ali se celovmikali nasprotnikom. Pomišljati se je bilo poprej čas. Zdaj pa: kar je, je. Zdaj velja: odločnost je zmaga, neodločnost je gotova poguba. Ako bi zdaj razrekli načrte, katere smo napisali in za katere smo ljudstvo pozvali, bi nas ljudstvo v drugič ne poslušalo več. Opraviti imamo s takimi nasprotniki, da moramo vse naše dejanje zakopati sè sramotnim spomenikom, ako količkaj odstopimo. Nasprotniki nam ne govorijo: „Premenite to ali ono malost, v vseh drugih točkah smo edini“. Njim je sploh vse naše početje zgolj sleparstvo in licemerstvo, mi pa smo jim lažnjivi licemerci in nevednega ljudstva podli zapeljivci. Tako pišejo o nas v Ljubljani, v Gorici in v Trstu. Letos so se vsi zedinili. Veliki zvon je „Slovenski Narod“, kojemu pritrkavajo „Edinost“, „Soča“, „Domovina“. V njih sredo stopili so tudi: „Slovanski Svet“, „Vesna“, „Diritto Croato“. Vidi se, da hočejo po prorokovanju prof. Šuklje-ja organizovati posvetno razumništvo proti duhovščini. Od tod tolika delavnost, zložnost in brezobzirnost v liberalnem tabru. V enem letu so mnogo napredovali in odločili so se: rajše pokoriti se narodnim nasprotnikom ko resnico pripoznati. „Z nožičem se bomo branili in črez naša razparana trupla boste morali, predno zmagate“. Tako nekako je pisala „Soča“. Ta zdivjanost proti svojim rojakom se je polotila tudi drugih listov. Kdor bi tedaj imel omagavati, naj pomisli, da ga čaka grob sè sramotnim spomenikom. Najmenj povoda pa imamo položiti roke križem, kaker da je stvar vže gotova. Nič ni gotovo; delo je še le začeto in delavcev nam manjka na vseh konceh domovine. —

To nam je treba povdarjati posebno zdaj, ko menda namerjava vlada Slovence nekoliko potiskati ob zid. Mi se je ne bojimo, ali Bog ne daj, da bi tako teptanje narodnih pravic zakrivilo tudi teptanje krščanskih načel. Ravno nasprotno. Gospodje okolo „Slovenskega Naroda“ naj odprejo oči in naj izprevidijo, da naš boj za narodni obstanek in napredek bo le tedaj uspešen, ako se vsi združimo pod en prapor: „Vse za vero, dom, cesarja“. Bog daj, da bi nas vladno pritiskanje zedinilo, da bi ona peščica pravih liberalcev

nekoliko zatajili svoja mnenja in vkrotili strasti. To bo prava politična modrost. Nespametno pa bi bilo odložiti katoliški program iz oportunitete. S tem bi vse zmedli, da bi noben človek več ne vedel, kaj in kako. Naj nas tedaj pritiskanje od zgoraj nič ne moti, naj marveč naše nasprotnike-rojake pripelje v tabor katoliškega shoda.

To povdarjamo zato, ker smo nedavno čitali v „Edinosti“ članek, kateri izraža željo po spravi radi narodne odločnosti. Pisatelja menda poznamo in cenimo. Za tega del mu hočemo nekaj odgovoriti. „Edinost“ je pisala:

„Zvezali so se proti nam (katoliški možje), a ne toliko iz zlobe — te vere nam ne izruje nikdo iz srca — ampak, ker so zbegani po krivih prorokih sedanje dobe in ker jim je mrzla sapa sedanja le nekako odrevenila narodni čut, a vdušila in zamorila ga gotovo ni Saj si ne moremo misliti, da bi mogli zlobnost in slaba volja za večno ločiti, kar je združila Božja previdnost v jedno celoto“.

Ako si gospodje „ne morejo misliti“, da smo zlobni in slabe volje, zakaj nam ravno to vedno očitajo na najostudnejše načine? Kje je bil g. pisatelj, ko je dr. Nevešekdo pisal 4000? Zakaj ni branil nedolžnih? Kje je bil, ko so škofe in od njih odlikovane in spoštovane duhovnike slovenske očrnil pred vsem slovenskim ljudstvom za izdajice, za licemeree, za lažnjivce? Ali je imel g. pisatelj oči in ušesa zavezana, da ni čital in slišal, kaj so vse pisarili po „Narodu“ „Soči“ in „Edinosti“ njegovi prijatelji? Psovali so toliko, da so jim psovke pošle. — Mi pa smo gospodom nasprotnikom ponujali prav prijateljski roko na kat. shodu in po katoliškem shodu osobno in v člankih: „Mir in sprava — sad I. katoliškega shoda“, katere je tudi „Slovenec“ ponatisnil in izjavil z nami, da „radi damo polno zadoščenje vsem razžaljenim gospodom, ki vsprejmo program I. katoliškega shoda. Zagotovljamo tudi — pisali smo — da mi ne bomo nikomer na poti v javnem življenju, ker nam je naše vzvišeno sveto zvanje preljub, da bi kedaj silili na politični oder. Za tega del bodi tudi vsem dovoljeno naše osebe čisto prezreti. Mi bode-mo z veseljem pozdravljali vsa društva, vse časopise, vse poslance in voditelje. Ako jim je prav in ljubo ponujamo jim vže naprej gmotno in duševno podporo . . .“

Tako smo mi pisali. A kak odgovor se je odmel? — Psovke na novo skovane! Nalagali so slovensko ljudstvo, kateremu so nas očrnili za žive zlodeje, ko imamo čiste roke in čisto vest, da nam nikedo ne more dokazati ni enega slabega dejanja ali namena.

Ni je več neumnosti in več zlobnosti, ko oni nesrečni boj proti Missii, proti Mahničju in drugim somislečim rodoljubom. Gospodje, ki so pisali in grdili ona imena, so vedeli, da so oni gospodje plemeniti možje, resnicoljubni, delavni, zaslužni za slovenstvo, poržtvovalni. G. pisatelj v „Edinosti“ pozna n. pr. dr. Mahničja v Gorici in po vesti mora priznati, da je bilo vse ono pisarjenje po liberalnih listih o njegovi nestrpnosti, o slavohlepju, o koristolovstvu, o sovraštvu slovenskega naroda, o njegovi vladnosti, o njegovi zvezi z pangermani, o njegovi ošabnosti itd. itd. — p o d l a l a ž o d k r a j a d o k r a j a. Kaker o dr. Mahničju in njegovem delu, je slovensko ljudstvo nalagano in osleparjeno tudi o drugih katoliških možeh. G. pisatelj naj se torej loti sv. dela za spravo in mir, ali najprej reci s v o j i m ljudem: „Mir! Ne več lagati, ne obrekavati, ne črniti pred svetom rojakov, ki imajo čiste namene in prav gotovo dobro katoliške nauke! Vse, kar ste do zdaj pisarili o katoliških možeh in o katoliškem dejanju, Vam je narekavala vroča strast. Vrnite poščenje in dobro ime poštenim rojakom. Dokler se pa to ne zgodi, ne more biti govora o spravi, ker do tedaj mi ne moremo imeti prepričanja o iskrenosti obljub in zagotovil slovenskih liberalcev. Ako bi pa g. pisatelj našel tudi v naših člankih kako osorno ali žaljivo besedo, naj pomisli, da so nas nasprotniki tako izzivali, da nismo mogli več mirni ostati. Na Goriškem n. pr. so nas očrnili pred ljudstvom za žive hudiče, da nas je res v že strah in sram pred ljudi. Kako bi nam ne pošla potrpežljivost ne samo nasproti kolovodjam, ampak tudi nasproti njih prijateljem? Nedolžnost je vsega zmožna, ako trpi krivico brez obrambe.

* * *

Vstrajajmo torej hrabri in neomahljivi pri praporu katoliškem, zvesto držimo se obljub, ki smo si jih dali na I.

slov. katoliškem shodu v Ljubljani. Obletnica naj poživi v nas ono sveto navdušenje, ki nam je dvigalo prsi na shodu. Naj nas nič ne motijo očitania o razporu, strankarstvu ali nemodrosti. Mi vemo, komu smo verovali in se ne pomišljamo več. Našim nasprotnikom ne zavidajmo vspehov, ni plesov ni veselje ni gledališč ni društev, naj si bodo vže sokolci ali kolesarji ali narodno napredni radikalei. Nimamo kaj zavidati. — Dokler bodo odločno narodni, nimajo se bati od nas nobenega nasprotstva, ampak še podpore. Kjer pa je narodnost samo plašč liberalizmu, tam jim odrecimo vsako podporo in prijateljstvo. Kadar koli pa jim bo drugo, naj se vrnejo v stari tabor. Naj bodo gotovi iskrenega bratoljubja in pri srčnega sprejema od naše strani. S to zavestjo ostanimo pri začetem delu brez omahavanja ali pomišljanja. Licet nos, aut angelus de coelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit!¹⁾

Dr. Pavlica.

Slovenska Leonina.

Πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε. — I. Thess. 5.

Kmalu bo leto dnij, odkar smo veseli zborovali v beli Ljubljani: kako oživiti katoliško zavest in prenoviti krščansko življenje na Slovenskem. Mnogo mislij, mnogo nasvetov, mnogo resolucij čaka še izvršitve. Nekatere smo skoraj čisto pozabili. Mej pozabljenimi menimo, da je tudi — „Slovenska Leonina“. Zato jo pa otmimo iz police stavljenih resolucij in postavimo jo na svetilnik, da nam zopet zasveti v oni luči, v kateri se nam je zasvetila v katoliškem shodu. Resolucija se glasi: „Vstanovi naj se slovensko vednostno društvo po vzgledu dunajske „Leonine“, katero prevzame nalogo, skrbeti za višjo gojitev in razvoj krščanske vede“. Temu namerjavanemu društvu se je v drugem odseku naložilo veliko breme, katerega do zdaj še nikedo nosil ni. Rekli so: „Bodo čemu vednost-

¹⁾ Gal. 1.

nemu društvu pa bodi skrb, v dogovoru s pokrovitelji imenovanih društev, za podporo slovenskim visokošolcem, oziroma ustanovitev potrebnih „zavetišč“, v katerih naj bi se skrbelo za versko-mravní napredek slovenske akademiške mladine ter vzbujalo v njej in množilo katoliške mišljenje in življenje“. Imenovani društvi sti društvi za slovenske visokošolce na Dunaji in v Gradcu, posebni katoliški dijaški društvi po zgledu dunajske „Avstrije“ pod pokroviteljstvom odličnih slovenskih katoličanov. „Leonini“ se naroča, naj se dogovarja z vsenčiliščnimi društvi. Kako se bo dogovarjala, ako je ni! Vsenčiliščino društvo pa je vže, ali saj zasnovano je in pripravljeno je dogovarjati se z „Leonino“ toliko bolj, ker naši „Danici“ so odrekli dragi „pravi katoličani“ vsako prijateljstvo. Katoliška „Danica“ je našim „praviim katoličanom“ istega poštenja in časti ko „kružok“ ruskih židov, ki so prebegli iz Rusije. Toliko več hvale gre vrlim slovenskim mladeničem na Dunaju, ki niso odstopili od dobre stvari če prav jim je bilo treba slišati grde besede za dobro stvar. In pa še prehiteli so slovenske rodoljube s svojim društvom, ker gotovo bi bila morala poroditi se „Leonina“ pred „Danico“. Vender pa ni še vse zamujeno. Blížajo se profesorjem počitnice, o katerih se dajo take stvari bolje pogoditi nego li mej šolskim delom. Ali bi ne bilo morda prav, da te počitnice osnujemo „Leonino“? Želeč nekoliko pot vgladiti lepi misli, hočemo od naše strani v smislu katoliškega shoda napisati najprej nekaj načelnih pravil, ob koncu pa hočemo dostaviti načrt pravil, katere smo sestavili po svoji pameti in samo na svojo odgovornost.

1. Namen krščanskega učenega društva je gojiti znanost po nauku Kristusovega evangelija. Zraven pa pobujati na delo učene rojake in je zbirati na pogovore in posvetovanja. Deloma je ta namen tudi „Matici Slovenski“, kateri je veliki mecen Wolf slovenske knjige naročal: „O priliki, ko Vam (čč. duhovščini) pošljamo „povabilo“ k pristopu, za svojo dolžnost poznamo, vas opomniti temelja, na katerem smo zidani, in moramo rasti kaker živi kameni — v svet tempelj Božji. Duhovni moramo biti svetu luč, ki mu razsvetljuje pot v življenje, ne pa, da bi mu ga temnila v pogubljenje. Ljudstvo, nam v skrb izročeno, trdno se drži katoliške vere, to tedaj krepčati, pojasnovati in čedalje globokeje vtiskati mu, je naša dolžnost. . . . Oni, ki so na čelu vstanavljajoči se „Matici“ s podpisi svojih imen, pričajo, da spoštujejo sv. katoliško vero, kateri so Slovenci iz srca vdani; oni spoznavajo, da bode „Matici“ sveto opravilo, v izdanih knjigah nikdar ne žaliti katoliške vere. Drugi rodoljube so napovedali, da naj bode „Matica“ srce v narodnem životu, in krv, katera se ima v njem čistiti po pravilih pravega, zdravega izobraženja, je slovstvo. Tako bode „Matica“ — pisali so l. 1863, ravno trideset let je — tudi prava mati svojim hčerkam

čitalnicam in mati vseh vernih in delavnih sinov ce'ega naroda". V soglasju s temi starimi željami je tudi letos še napisal vrl rodoljub v „Slovencu“, da „Matica“ bodi naša „Leonina“. To željo, pravi, da je izrekel za enkrat, nekam boječ se, da se mu ne bo vresničila. Nam se tudi zdi, da „Matica“ ne bo „Leonina“. „Matica“ je zdaj bogat zavod, ki izdaja in zalaga raznovrstne knjige napisane slovenskim izobražencem. Zakaj je to tako, povedali smo vže enkrat v našem listu in menimo, da nas je vsaki dobrohoten rodoljub razumel. Ako bi mi zahtevali, da naj bo „Matica“ istega duha ko nemški „Görresverein“ ali dunajska „Leonina“, začel bi se boj po časopisih in nazadnje bi se zanesel očiten razpor v „Matico“, kjer bi ne bil na pravem mestu. Pri „Matici“, ako je društvo podobno učeni „Leonini“, ni dosti, da imajo člani dobro voljo in zdrava načela, treba je učenih pisateljev, večjih pisati raznim slojem izobraženega naroda. Samo za res učeni strelci vtegnejo vdobiti to trdnjavo v roke krščanskih mož, drugi junaki bi jo morda tudi vzeli, ali ne vedeli bi prav, kaj začeti v njej. Zato pa je katoliški shod modro omenil in priporočil „Matico“, a zraven nasvetoval društvo, ki bi skrbelo za „Matico“, ali recimo naravnost: društvo, ki bi vzgajalo, zbiralo in na delo pobujalo krščanski misleče učenjake. Tako društvo je zdaj Slovencem potrebno. Saj vender je žalostna resnica, da nam znanost zaostaja, ker se mnogo darovitih glav potopi v vrtincih političnih bojov. Z druge strani je pa tudi res, da od samo narodnih društev ne vdobimo krščanskih učenjakov, ker visoke šole nam izšolavajo po navadi učenjake brez Kristusa. Ako pojde še sto let tako dalje ko do zdaj, pa bomo imeli v Ljubljani „Matico“ in na Dunaju „Slovenijo“ ali podobna društva, in naj tem še tako naglašajo zložnost in edinost — v resnici bo zložnosti malo, napredka krščanske znanosti pa prav nič, ampak še vedno pogubniše ohlajanje. Bil je skrajni čas, da smo se vzdramili, ker sicer bi nas bili nasprotniki vže pozabili. — Ne dajmo se vender slepiti! Pustimo narodnim društvom hvalo in čast, koliker jim je gre, ali ne pričakujmo od njih krščanskega preporeda niti enega samega človeka, a kam li celega naroda. Ni vse za vse. Tamburica je narodno godalo, ali gosli ne bode nadomestila nikjer ni v cerkvi ni v šoli ni na zabavišču. Mi ne bomo nikomur prepovedali, naj se tamburice ne uči, ampak draga nam bo, ali kaj bi rekla „Glasbena Matica“, ako bi njej hoteli vsiliti „tamburaše“ mesto goslarjev? Odbor bi razsodil po pameti, da ni vse za vse. Ako bi nasprotniki katoliških društev in katoliškega shoda to razumeli in bi vedeli z dobro voljo nekoliko krotiti strast, zavladal bi v kratkem mir po Slovenskem. Mi zahtevamo katoliških, društev, ker smo prepričani, da samo taka društva blazijo krščansko življenje in oživljajo krščansko vero, ali nikoli še nismo rekli, da katoliška društva nimajo biti slovenska. Kdo bi pa tudi smel kaj takega le pomisliti? —

Čisto narodna društva služijo eni sami misli in so tedaj enostranska. Sicer pa, ako se kje najde zadosti ljudi, ki nimajo druge ideje mimo narodne, le naj se družijo v tem znamenju koliker jim drago, ali naj ne zahtevajo od nas, da tudi mi služimo eni sami ideji in da jim še pomagamo odtujiti naš narod od viših idej samo radi malikovanja ene — narodnostne ideje. Kjer pa ni „čisto“ narodnega občinstva, tam bi pač zahtevalo rodoljubje, da oni poedin „čisto“ narodni gospodje podpirajo katoliška društva, ki so slovenska. To žrtvo bi zahtevalo pravo rodoljubje, ako bi strast ne kalila očij našim narodnjakom. V resnici pa se zahteva, da naj se ves naš katoliški narod in njega čč. duhovščina vpiše v „čisto“ narodna društva, da ne bo razpora, ki nastane gotovo, ako se ustanovijo katoliška društva, kajti zgolj narodnjaki ne gredo v katoliška društva in ako slišijo, da ima biti društvo v prid krščanske pravnote in vere, razglasijo je za klerikalno in narodnjaško. V tej liberalni logiki je vir vseh razporov in preprirov. Prav tako zahtevajo liberalci tudi drugod po svetu, da naj bodo društva, šole, zavodi, države: čisto narodne ali državne barve, da se ne vžali neznatna manjšina judov in liberalcev. Dali bi preveč časti našim liberalcem, ako bi rekli, da so oni izmislili to načelo, ko so je v resnici samo pobrali iz nemških knjig. Po pravici bi tedaj mi zahtevali od našega znanstvenega društva, da bode slovensko in katoliško, ker goji znanost katoliškemu narodu. Ali v 30 letih nam je vzraslo toliko katoliško nezavednega razumnistva, da bo pač najbolje, da pustimo „Matico“, naj ostane kar je: zavod za izdavanje slovenskih knjig. Poleg zavoda za izdavanje knjig pa nam je treba društva, ki bo družilo in budilo pisatelje, ker sicer ne bo imela „Matica“ kaj tiskati. Tako društvo bodi po naših mislih — „Slovenska Leonina.“ Menimo tedaj, da smo vtemeljili in opravičili potrebo slovenske Leonine ne na škodo, ampak na korist „Slovenske Matice“.

2. Po namenih morala bi biti organizacija novega društva taka, da bodo pravi člani Leonine pisatelji, ki so dovršili visoke šole ali pa taki učeni Slovenci, ki so se sicer vsposobili za slovstveno delo. Znanstvena društva morajo biti demokratična. Koliker kedo zna, toliko velja. Zasluge na drugem se ne morejo poštovati pri znanstvenem društvu, ker sicer bode polno odborikov, ali malo pisateljev. — V prijateljskih razgovorih si pravi člani povedo svoje želje in vsaki po svojem znanju in po svoji volji si izbere znanstveno stroko, kojoj bode posebno obdeloval. To je posebno važno za mlade učenjake, ki mnogokrat ne vedo, česa bi se lotili. Čas pa hiti, moči se dele in opešajo, predno je vtegnil dobre volje polni pisatelj izbrati peresu dostojne in hvaležne naloge. Ne vem, kako se drugim godi, ali meni se je vže čisto pripetilo, da sem zeval po tvarini celi mesec, spisal sem jo pa v treh dneh!

Ali še nekaj moram dostaviti. Kdor želi biti pravi član novega društva, bodi zares pravi član, to je dopisujoči član. Vsaki član mora dostavljati društvu svoje trude, ker sicer bi se drug na drugega zanašali, pisal pa ne bi nikedo. Zato se nam zdi potrebno, da se vsaki član zaveže pisati in v obroklih dopisovati društvenemu glasilu. Za varstvo in uspešno opominovanje nasvetovali smo nerednim in pozabljivim članom — globe. Kako menijo drugi o tem, ne vemo.

3. Kaker povsod, treba je tudi na znanstvenem polju vzajemnosti in občevarja, da se ne zapade v starokopitno ali neplodno dlakocepljenje. Zato menimo, da bodo letna posvetovanja na občnih shodih poživljala in prenavljala znanstveno delo. Marsikoga bodo taki shodi pobudili, da se loti novega dela, ki bo njemu v čast in domovini v korist. Ako človek ostane vedno doma, v knjige zakopan, zgodi se mu kaj rado — vedno ne! — da ostane učen sam sebi, drugim pa ne privošči ničesar. Ko sem včasih prebiral n. pr. zgodovinske sestavke v „Zvonu“, spominal sem tega ali onega, ki bi bil mogel napisati mnogo lepših člankov, a legel je v hladen grob, ne da bi pomočil peresa. Občni zbori bodo tedaj velike koristi.

4. Ob tej priliki ne smejo izostati predavanja o zanimivih točkah poedinih strok. Taka predavanja ne bodo za nas Slovence brez sadu, če prav bi se morebiti edino le po znanstveni obliki odlikovala. Ne vem, kako se drugim rojakom godi, ali meni teče slovenščina tako nerada, da jo včasih kar izpodmuljeno gledam, jeli res slovenske matere lica ali ne. Jezikoslovci se jezijo z nami, mi pa si ne vemo kaj. Včasih, ne rečem, da palice ne zaslužim, ali mnogokrat sem pa prav nedolžen, ko slovenščino davim. Želeti je torej, da naj predavanja na občnih shodih služijo tudi obliki znanstvene besede.

5. Ne smemo preskočiti vprašanja, katero je morda vže napis tega članka pobudil v čitatelju: ali naj res ustanovimo eno samo društvo za ves slovenski jug? Tega mnenja je bil „R. K.“, in za njim je tudi dr. A. Katalinić v „Katoličkoj Dalmaciji“ pozdravljaj to idejo. Sicer pa so nam gospodje v Zadru in Zagrebu namignili, da bo laže in denšnjim razmeram primerniše, ako osnujemo dve društvi: eno Slovincem, drugo Hrvatom. Duh krščanskega bratstva bode združil obe društvi brez izrecnih pravil in posebne organizacije. Načelo edinosti se tako ohrani, vspehi zloznega dela ne izostanejo, izognemo se pa neprilikam, kakeršnih je obilo pri razkosanem in sužnjem narodu. To mnenje je naposled prevladalo tudi na katoliškem shodu, zato smo pa tudi mi govorili o slovenski Leonini. To-liko v pojasnilo p. n. čitateljem „R. K.“ in „Kat. Dalmacije“.

6. Zdaj pa preidemo v razgovor o podpori slovenskih vseučilišnikov. Katoliški shod je naročil vednostnemu društvu, naj skrbi za podporo in za versko-nravni napre-

dek slovenske akademiške mladine in to 7 dogovoru s pokrovitelji dijaških društev na Dunaju in v Gradcu. Tu moramo najprej izpregovoriti resno besedo slovenskim vseučiliščnikom. Nimamo pravice zahtevati od mladih akademikov, naj bodo živi svetniki, tudi je krivično tako slikati slovenske visokošolce, ko da so ravno oni najslabši, kar ni res.

Toda oprostijo naj slovenskemu rodoljubu in pisatelju, ako ravno njim očita in priporoča stvari, katerih druge narodnosti vseučiliščnikom ne očita in ne priporoča, ker mu ni do njih. Veliko zlo za izšolanega gimnazijca idočega na vseučilišče je neosnovano mnenje, da je vže odgojen, da je vže zrel mož, ko je vendar komaj 20—22 let star mladeneč. Neosnovano je tako mnenje, ker spričalo zrelosti priča samo o zadostnem znanju za višo šolo, nikar pa ni spričalo zrelosti za življenje. Vrhu tega je še tudi res, da so naše gimnazije učni zavodi, ki vse premalo skrbe za odgojo, za krščansko odgojo pa celo nič. To jo gotovo res. Seveda svet se zrelemu gimnazijcu poklanja in mu koj ponuja besedo v družbi, ki gre le doraslemu možu. Mnogo akademikov so tako zapeljali framašoni na kriva pota; ker nobena strast ni človeku pogubniša ko ošabnost. Zato pa pravimo: ako hoče slovensko vednostno društvo vršiti svojo nalogo, mora prepričati sebe in slovenske akademike, da ti niso še možje, da niso še odgojeni, da so še v šoli, potrebni nauka in dobrega sveta.

Brez tega prepričanja bilo bi društveno delovanje mahanje po zraku, akademiki pa bi bili po imenu vrli katoličani, ali brez podloge in odgoje. Naloga slovenske Leonine mora biti — poleg nabiranja denarja — najti na Dunaju in v Gradcu mladim in neizkušnim visokošolcem krščanskih odgojiteljev, modrih starešin in sicer dokledar ne zgradimo zavetišč, skrbeti bode posebnemu odboru za raztresene vseučiliščnike, katere bode o raznih prilikah zbiral na pogovore in posvetovanja. Vseučiliščino starešinstvo čuje o zunajnem redu visokošolcev, starešinstvo prijateljev mladine pa naj po očetovski skrbi za nadepolne sinove slovenske domovine. Po očetovski! Kdor te besede ne razume, naj se ne bavi z odgojo mladine.

Kako da bi imelo biti osnovano tako starešinstvo, zapisal sem v pravilih, katera pa jaz navedem samo exempli gratia.

Posebno važno in potrebno je vsakemu človeku, ki hoče lepo krščanski živeti, da si najde duhovnega voditelja. Nedorasli mladini pa odiščejo zreli možje duhovnika voditelja. Nekedaj so bili vseučiliščniki vpisani v Marijanske zadruge (kongregacije), katere so vodili oo. družbe Jezusove. Ako hočemo imeti zopet izobraženih, katoliških mož, moramo prav tako

skrbeti zanje ko naši predniki. Brez Boga, brez Kristusa in njegove milosti ne bodo vam vstali možje krščanski. Tako so pred nami mislili in delali modri možje, tako moramo tudi mi delati, ako hočemo do pravih uspehov. Brez duhovnega bili bi vsi trudi drugih starešin brezuspešni. Rad prepustim svoje nasvete v odobrenje drugim bolj izkušenim možem, ali ako odklonijo oni o duhovnem voditelju, ne bom imel prida upanja o krščanski vzgoji mladih akademikov. Naj pa nikedo ne misli, da duhovni voditelj mora biti Slovenec. Tega ni treba in ne bilo bi vselej mogoče.

Nasvetovana pravila „Slovenske Leonine“.

§. 1. — Ime in namen društva.

Društvu je ime „Slovenska Leonina“. „Leonina“ je učeno društvo, kateremu je namen:

- a. zbirati in pobujati na znanstveno delovanje krščanski misleče učenjake na Slovenskem,
- b. podpirati gmotno znanstvena početja,
- c. Navajati na znanstveno delo mlade pisatelje.

§. 2. Sredstva za društvene namene so:

- a. shodi učenih članov in prijateljev,
- b. znanstveno glasilo in strokovne knjige,
- c. predavanja o znanstvenih tvarinah,
- d. nagrade učenim članom in mladim pisateljem,
- e. visokošolcem na Dunaju in v Gradcu vstanovi društvo o svojem času zavetišča po naročilu I. kat. shoda v Ljubljani.

§. Društveno imetje se nabira:

- a. iz letnin,
- b. iz prodanih knjig,
- c. iz darov in volil ali vstanov.

§. 4. Zalog za visokošolce in mlade pisatelje.

Vstanovi se poseben zalog za visokošolce in mlade pisatelje, ki se nabira:

- a. iz darov izrečno voljenih temu zalogu,
- b. iz društvene blagajnice po sklepu ravnateljstva.

§. 5. Člani so:

- a. častni, katere imenuje občni zbor radi posebnih zaslug;
- b. vstanovitelji, ki plačujejo društvu po 100 for. ali 200 kron;

c. podporni člani, ki plačujejo letnine 4 krone;

d. pravi člani, ki so dovršili nauke na vseučiliščih ali pa ki so se sicer vsposobili in skazali v znanstvenih delih. Pravi plačajo 10 kron letnine.

§. 6. — Vzprejem in izstop iz društva.

Kdor želi biti član „Leonine“, se oglasi osobno ali pismeno pri ravnateljstvu.

Kdor izstopi iz društva, naj to blagovoljno naznani ravnateljstvu. Ravnateljstvo mora izbrisati člane, ki na ponovljeni opomin ne vplačajo letnine.

Vplačani denar se nikomur ne vrača.

§. 7. — Pravice in dolžnosti članov.

Pravi člani imajo aktivno in pasivno volilno pravico bodisi v ravnateljstvo bodisi v odseke. Imajo na vseh shodih besedo in o vseh predlogih besedo in sklepčen glas.

Dolžnosti pravih članov so:

a. podpirati društvene namene v obče;

b. leten dopis x tiskanih pol ali pa spisovanje večega dela v daljšem obroku. Za vsako nedostavljeno polo plačajo x globe.

Častni člani in ustanovniki imajo vse pravice pravih članov brez pasivne volivne pravice. Smejo pa biti člani akademičnega starešinstva.

Podpornim članom gre vabilo na javne shode in poročilo o društvenem delovanju.

Društvene knjige vdobijo po znižani ceni. Smejo biti člani akademičnega starešinstva.

§. 8. — Organizacija društva.

Na čelu stoji ravnateljstvo sedmero članov t.j. predsednik, podpredsednik, tajnik in blagajnik, in trije odborniki.

Predsednik, tajnik in blagajnik morajo stanovati v Ljubljani

Ravnateljstvo voli občni zbor.

Leonina se deli po sklepu občnega zbora v odseke, v koje stopi vsaki član prosto.

Vsaki odsek voli: načelnika in tajnika.

Odseki smejo imeti posebno blagajnico. Odsekovi sklepi so veljavni še le ko jih ravnateljstvo potrdi.

§. 9. — Akademično starešinstvo.

Slovenskim visokošolcem na Dunaju in v Gradcu najdi ravnateljstvo: starešinstvo slovenskih rodoljubov, čegar član more biti vsaki član „Leonine“.

Akademikemu starešinstvu je namen skrbeti za gmotne podpore in za znanstveno izobraženje in za lepo krščansko življenje slovenskih visokošolcev.

Število članov ni določeno.

Starešine izvoli občni zbor. Izbrani starešine pa si volijo sami načelnike, blagajnika, tajnika, duhovnega voditelja, in dva odbornika.

Načelnik akademičnega starešinstva bodi redoma pokrovitelj akademičnega dijaškega društva.

Blagajnik vpravlja zalog pomenjen v §. 4. in poroča občnemu zboru. Izplačuje pa le one svote, koje je odbor dovolil.

Duhovni voditelj vodi duhovno življenje in vsako leto duhovne vaje. Duhovni voditelj bodi duhovni oče visokošolcem in ne imej nobenega vpliva pri podeljevanju podpor in nagrad.

Tajnik piše zapisnike in dopisuje v imenu starešinstva in odbora.

Odbor zboruje vsaj vsaki mesec.

Starešinstvo zboruje vsaj vsaki tretji mesec.

Starešine pomagajo odboru pri delu za društvene namene.

Želeti je, da se o priliki starešinstvenih sej kaj čita.

Naroča se starešinstvu, naj vsaki semester obišče visokošolce na stanovanju in še posebno skrbi zanje o boleznih.

Visokošolcem pa se naroča, naj zaupajo starešinstvu in naj vsaki mesec enkrat obiščejo duhovnega voditelja. Starešinstvo poroča o svojem delovanju ravnateljstvu.

§. 10. — Dolžnosti in pravice ravnateljstva.

a. Ravnateljstvo vodi društveno delovanje in vpravlja njegovo imetje.

b. Pripravlja predloge občnemu zboru. Sklepa vedno z večino navzočih in s pismom glasujočih članov. Predloge je treba naznaniti 8 dni pred sejo vsem članom ravnateljstva.

c. Vzpriema člane, spise, izbira naloge za nagrade, ocenja naloge in izplačuje nagrade, razdeljuje izdane knjige, podpira znanstvena dela.

d. Ravnateljstvo zboruje vsake tri mesece po enkrat ali pa tudi sicer, ako to zahteva večina članov.

e. Predsednik zastopa društvo pred svetom, nadzoruje delovanje, sklicuje seje ravnateljstva, in občne zборе, katerim

predseduje. Vsako pogodbo ali dogovor, ki ima vezati društvo, morajo podpisati predsednik, tajnik in blagajnik.

f. P o d p r e d s e d n i k nadomešča odsotnega ali zadržanega predsednika.

g. T a j n i k ima imenik članov, dopisuje in vodi izdavanje knjig, pomaga predsedniku in blagajniku. Poroča občnemu zboru o knjižnem delovanju društva.

h. B l a g a j n i k pobira letnino in darove, izplačuje nagrade in podpore in polaga račun občnemu zboru.

i. P r e p i r e mej člani poravnajo posredovatelji, katerih izbere vsaka stranka po enega, izbrana posredovatelja izbereta tretjega iz članov ravnateljstva za predsednika.

j. P r e d l o g o razpustu društva more staviti občnemu zboru samo ravnateljstvo, ako je to poprej enoglasno sklenilo.

k. O b č n i z b o r se skliče vsako leto enkrat. Dan in mesto določi za I. osnovalni zbor osnovalni odbor, v bodoče pa občni zbori. Izvanredne občne zборе je sklicati, ako to sklene ravnateljstvo ali pa ako zahteva polovica pravil članov pismeno.

Na občnih zborih se sklepa z absolutno večino pričujočih članov.

Prememba pravil ali razpust društva se sklepa z $\frac{2}{3}$ glasov in mora biti vsaj polovica pravih članov navzočih.

Občni zbor voli ravnateljstvo, odseke, starešine slovenskih visokošolcev, in odobri proračun za prihodnje leto.

O priliki občnega zbora naj pravi člani čitajo razprave o znanstvenih vprašanjih.

§. 11. — R a z p u s t d r u š t v a.

Ako se društvo radovoljno razide, sklepa o društvenem imetju zadnji občni zbor. Ako pa viša oblast društvo razpusti, ostane vse imetje v rokah Ljubljanskega knezoškofa, ki naj porabi imetje za namene razpuščenega društva.

Dr. J. Pavlica.

Učenost pa modrost — ali česa nam je najbolj treba?

II. Učenost pa modrost glede na človeško srce.

Sapientiam et disciplinam, qui
 abicit, infelix est: et vacua est
 spes illorum, et labores sine fructu et
 inutilia opera eorum.

(Sap. c. 3. 11).

Nadaljevanje.¹⁾

Da, priznaj ali ne, človek more ravno zato, ker je človek, t. j. razumno bitje, najti popolne vtehe ter pristne sreče edino le v Bogu; to pa ker, kaker smo videli, more samo neskončna popolnost izpolniti in tako rekoč izcrpati moč človeškega uma in volje, ne pa omejena stvar, bodi še tako vzvišena, vzorna. Resnico to je sv. Avgustin, kateri je človeško naravo in srce tako dobro poznal, izrazil sè znanim klasiškim vsklikom: Za-se, o Bog, si nas stvaril, in naše srce je nemirno, dokler ne počiva v tebi.

Iz tega nujno sledi, kar lahko dan na dan opažamo, da prave srčne sreče, v koliker je sploh dostopna človeku tostran groba, more uživati le tisti človek, kateri se je postavil na pot-vodečo k Bogu, kateri izvršuje božjo voljo javljajočo se v nrvnem redu, v glasu nepopačene vesti, javljajočo se v naravnem in pozitivnem zakonu, skratka: kateri vestno zadošča vsestranskim svojim dolžnostim.

Tak človek si je v istini izbral Boga v svoj delež: ne glede na srčni mir ter spričevanje čiste vesti, proti čemur so vse druge pozemske dobrote le — prazna pena, njegovo srce prešinja neizrečeno sladka nada, da bode nekdaj nezmerno srečen v uživanju nerojene pralepote in dobrote. Trdna nada ta, katera ne vara, ker sloni na zvestobi božji, navdušuje človeka za vse kreposti, za nevmorno požrtvovalno delovanje v slavo božjo ter v prid sobratov, vlija v človeško srce nepopisne tolažbe ter nev-kročenega poguma zoper vse navale sovražnih sil. To sijajno priča vzlasti življenje in delovanje kristijanskih svetniko v in junakov v teku 19 stoletij od Stefana mučenika pa do Garcije Moreno, slavnega predsednika ekvatorske samovlade, ki je nedavno prelil junaško kri za Boga in blagor domovine, od apostolov do zadnjega misijonarja.

¹⁾ Glej IV tečaj, II, III in VI zvezek.

Toda kako more človek obračati toli nestalno, vsakovrstnih vtisov dovtznetno srce k neskončnemu dobremu, ako mu nedostaja modrosti? Saj človek brez modrosti t. j. brez pravih vodilnih načel ter plemenite, odločne volje, mora biti igrača slučajnih vtisov, igrača strasti ter zunanjih silnih dogodkov liki ladija brez vesla sredi razburkanih valov. Človek brez modrosti zamenja nepopolno in le navidezno dobro z neskončnim dobrim, katero edino more vtešiti srce, ter se vda končnim stvarjem: malikom, kateri kruto zavladajo v srečnem odtujenem Bogu in modrosti.

Tak malik, s krinko visoke plemenitosti, je tudi učenost, nenasiitljiva učenost brez vzorniške družice — modrosti, učenost, kaker se dandanes javi vzlasti v strastni in, kaker pravijo, prosti znanstveni preiskavi¹⁾ brez vsakega ozira na početnika narave in vede, ako ga celo izrecno ne zanikuje; učenost, katera, vsa vtopljenja v stvarstvo, cepi in raztvorja do poslednje dlačice vse pojave, bodisi stvarne, bodisi duševne, katera se silnimi naporji ter skrupulozno natančnostjo izsleduje zgodovinska dejstva in letnice — a pri tem do cela v nemar pušča vsake višje ozire in težnje človeškega duha, pravno popolnost, zadnji smoter človešva.

Evo malik-trinog, kateremu toliko denašnjih učenjakov robuje!

¹⁾ „Prosta“ preiskava — zares sicut, lucus a non lucendo. Treba se le bliže seznaniti s to preiskavo: v njej vlada, kar se dostaje resnic o nadsvetnem Bogu o duši, o pravem redu, ali resnic tesno spojenih s prvimi, skoro vedno strast in nepoštenost, ali predsodek. Dokaj zanimiv podatek beremo v znanem italijanskem listu „Civiltà Cattolica“, (19. marca 1892) Evo ga:

Nedavno sta dva laška profesorja stopila v železnični voz v postaji nekega mesta v Toskani: v kotu je sedel molčec tretji popotnik; najbrž pisatelj dotičnega članka. Profesorja sta se spustila v znanstven razgovor ter za nekaj časa reče eden drugemu: „Priatelj, čuvaj se priznavati v naravi enega samega smotra ali namena; kajti, da enega priznaš, bodeš moral dosledno in nujno priznati i papeževo nezmotljivost.“

Profesor ni nikakor napačno sklepal. Zakaj kdor priznava v naravi smotrenost, n. p. da zrak ni kar tako le slučajen, nego da ima namen vzdrževati živeča bitja; da so zobje v to, da more živalinja grizti, da je zemeljska os nekoliko nagnjena na ekliptiko ravno zato, da imamo raznih letnih časov itd. brez konca in kraja očitnih smotrov, o katerih pameten človek ne more dvomiti — kdor, pravim, to priznava, priznavati mora zajedno nadsveten um, kateri je vsaki stvari določil svoj smoter, kateri je neskončno moder in vse-mogočen ter zatorej more vstanoviti vzvišeno napravo, recimo katoliško cerkev, kot najvišjo učiteljico človeštva podelivši ji v ta namen nezmotnost v verskem in pravem nauku.

Ker pa dotični profesor ni hotel priznavati te posledice, zato je samovoljno tajil očitno resnico. Tako po največ ravna jo novodobni brezbožni naravoslovci in modroslovci; v njih spisih tiči skrit ali celo jasen ta-le argument: Boga, osobnega, nadsvetnega Boga nočemo, ergo ga ni. Zato se poprijemljejo vsake še tako neosnovane, piškave podmene (n. pr. Darwinove), ako se jim le zdi, da z njo lahko porinejo Boga iz stvarstva; zato strastno in samovoljno zaničavajo očitne resnice, samo ker bi sicer morali priznavati i Boga. In to se našemu veku krsti za „prosto znanstveno preiskavo“!

Toda ta ali oni vtegne reči: ni li vsako spoznanje, vsaka, še tako neznatna resnica, en žarek večne resnice, po kateri nujno hrepeni naš um, katera je dika in ponos človeškega duha? Kako torej moreš tu govoriti o trinogih in malikih?

Da, vsako i najmanjše resnično spoznanje, na katerem koli polji človeškega mišljenja diči in spopolnjuje človeški um ter ga stori deležnega božjega spoznanja; kajti božji um je izvor in merilo vse resnice. Dobro. A zgodi se prav lahko, da človek spoznanje ali vedo, ravno ker je tako vzvišena in plemenita, više ceni, nego li je v istini vredna, da jo kar obožava: kratko, da mu ni več stvar, nego bog, malik. Koliko jih dandanes žrtvuje temu maliku čas in vest in celo zdravje in življenje! In kako jim vrača malik ta trudapolno službo? Notranja praznota in nezadovoljnost, da celo obup: evo njih plačilo. Izkušnja in stvar sama jasno govorita. Zakaj veda človeška ostane poleg vsega napredka vedno nepopolna, nedostatna; zatorej le čedalje bolj vžiga željo popolnega spoznanja, a zadovoljiti je ne more. Da, veda v veke ne bode nudila človeškemu duhu vse tiste luči, po kateri silno hrepeni, pač pa ga lahko palme, ako je razdružena od modrosti, kaker smo vže drugje videli, v splošni dvom, v obup.

Zares nesrečni ter pomilovanja vredni so taki učenjaki: *dicentes se esse sapientes stulti facti sunt.* (Rom. 1. 22).

Toda kedo vtegne pripomniti k tej sliki: „Slavno ime in priznanje sveta jih dovolj odškoduje; ni, da bi morali biti nesrečni“.

Bodi, slava spremljaj jih povsod ter trosi dulitečih cvetic na njih pota ter raznašaj njih ime do konca sveta — zato niso kaj nič na boljšem. Slava vtegne sicer vpijaniti človeka, da vsaj za trenotek ne čuti svojega žalostnega stanja; osrečila ga ne bode nikdar. To pa, ker je slava le zunanje dobro, a prava sreča je notranja, v srci; dalje je treba tudi pomisliti, da je pozemska čast in slava nestalna in negotova, zatorej napolnjuje strastnega slavloljuba z vednim strahom in skrbjo, ne bi li z visočine slave padel v prepad pozabstva in morda celo sramote, nikar da bi mu nudila pristne, trajne sreče.

III. Učenost pa modrost glede na človeško delovanje. — Sokrat — podoba zgolj naravne modrosti ter starosta zdravega modrovanja.

Sapientiam et disciplinam, qui
abicit, infelix est: et vacua est spes
illorum et labores sine fructu
et inutilia opera eorum.

Sap. c. 3. II

Čemu naj hrepenimo po znanstveni izobrazbi, kaj bodi smoter znanosti, umetnosti in sploh človeškemu življenju?

Velikemu delu današnjih učenjakov in omikancev je to vprašanje do konca nepotrebno, da celo nespametno. In vendar vprašanje to je važno, sila važno, tako da je od njega rešitve zavisna vsa smer in značaj, vsa vednost in dostojnost našega bivanja. Tudi vemo, da so napačni nazori o tej stvari največ zakrivili žalostne razmere, katere dandanes pritiskajo človeško družbo. Zatorej je rečeno vprašanje pač vredno, da je od bliže motrimo.

V samovladi novodobnih učenjakov in izobražencev vlada večinoma mnenje ali bolje aksijom, da sta veda in umetnost sami sebi namen ali, kaker pravijo, „absolutni“, neodvisni, tako da nikaker ne moreta in ne smeta služiti drugemu smotru, da se ne moreta in ne smeta ozirati na kako drugo pravilo, dokler se nočeta odreči svojemu dostojanstvu in sploh svoji naravi. Osoden nazor in predsodek, kateri je vže rodil in še dan na dan poraja toliko zla v zasebnem in družabnem življenju! Od tod smo videli mišljenje ter razmotrivanje ločeno od dejanskega življenja, videli smo znanstveni in umetnostni napredek obožavan ter postavljen kot najviši smoter človeški brez vsakega ozira na нравno življenje, na krepostno, plemenito delovanje sebi in človeštvu v prid.

Res, znanosti in umetnosti je predmet resnica, oziroma vzorna resnica, resnica pa je vredna, da jo človek vže radi nje same spoznava: v tem zmislu priznavamo ter moramo priznavati, da ste veda in umetnost sami sebi namen. Toda nekaj družega je trditi, da nikaker se nimati ozirati na viši smoter človekov na zemlji, na više pravilo in zakone. Ni, da bi se tu spuščali v globoka razmotrovanja: zdrava obče-človeška pamet naj razsodi.

Naši nasprotniki morajo priznati, da ima vse človeško mišljenje in delovanje namerjati pristno popolnost in vrednost človekovo. Ako je to tako, vprašamo: po čem sodi zdrava človeška pamet, sodi celo človeštvo vrednost človekovo, kedaj pravimo

jednostavno, brez dodatka o človeku, da je dober, vrl? Morda kedar zapazimo v njem veliko znanosti in olike? Ne, pravo vrednost in popolnost človeško merimo vsi, tudi oni — dasi morda nehotе — katerim ste znanost in umetnost do cela neodvisni, merimo, pravim, vsi po nravni popolnosti, po plemenitem srcu in krepostnem delovanju. Tako velewa zdrava človeška pamet, to je nepopačeni glas človeške narave, glas krepak, katerega v veke ne bodo oglušili samovoljni nauki in sestavi novodobnih čudakov. Nravna popolnost je torej prvi, najviši smoter in pravec človeški na zemlji, smoter, kateremu potemtakem mora človek podrejati vse druge stvari, naj bodo še tako visoke in plemenite, pravec, po katerem mora človek vrejati vse proizvode svojega duha in svojih rok, nravna popolnost je vzvišeni smoter, kateri podaje vsemu človeškemu delovanju one vzorne smeri in enote, brez katerih ni človeka dostojno.

Kdo pa uči ter navaja človeka podrejati celo svoje življenje in delovanje temu vzornemu in nujnemu smotru? Morda li gola učenost, katera se ziblje v svetovih teoretiškega spoznanja, ne da bi vplivala na voljo ter ji dajala nravne smeri? Nikaker ne. Pač pa modrost, in sicer edina modrost, ker le ona vsosvršuje zajedno, kaker smo vže razmotrili, um in voljo; zatorej le ona uči nravno delovati, le ona omogočuje značajno in plemenito življenje družec glavo in srce v krasno enoto ter takisto otvarjajoč vzor človeka.

Da, modrost uči svoje gojence plemenito živeti, požrtvalno in dosledno delovati do smrti. Tako je učila Sokrata, o katerem pravi Cicero, da je zvabil modrost z neba ter jo vdomačil med zemljani.

Čitajoč življenje Sokratovo vzlasti v Ksenofontovih „Sporminih“ in Platonovi „Obrambi“ nismo si mogli kaj, da bi ne občudovali tega izvanrednega moža, kateri se nam je v marsičem zdel vzor človeka naravnega t. j. človeka, v koliker ni povišan v čeznarayni svet. Zdelo se nam je, da je v Sokratu narava človeška storila skrajn napot, da bi rodila dovršeno bitje, bitje skladno razvito po umu in srcu. Da, celo Sokratovo prikazen obdaja tak blesk, da se nam zdi lepa podoba — ena najlepših med paganskim svetom — onega človeku, v katerem se je na nedoumen način spojila božja in človeška modrost: Boga-človeka Kristusa.

V svesti si, da je poklican od božanstva, da vzgojuje in bodri Atenčane k nravnemu, modremu življenju, izvrševal je Sokrat vzvišeni ta poklic do smrti, prezirajoč svoje osebnе koristi ter skrbeč samo za blagor propadajočih someščanov. Kdo bi se se ne divil njegovi jekleni značajnosti, s katero je vedno i v najtrpkejših položajih izvrševal spoznane dolžnosti, njegovi skromnosti, v kateri je rad javno pred Atenčani priznaval svojo nedvednost, dasi je bil najmodrejši izmed njih? Kdo bi ne občudo-

val njegovega trdnega zaupanja v božjo previdnost, njegove neomajne odločnosti, s katero se je vstavljal zagrizenim osebnim in državnim nasprotnikom, sofistom? Vzlasti pa nas mora kar očarati mirno, nevstrašeno in dostojno obnašanje sedemdesetletnega zatoženega starčka nasproti nevednim in krivičnim sodnikom: svest si svoje nedolžnosti in časti preziral je do cela vsa več ali menj nedostojna sredstva, katera so tedaj bila navadna v Atenah in katera bi ga prav lahko bila rešila obsodbe; očarati nas mora poslednjič njegova nerazrušna zvestoba in pokorščina nasproti državnim zakonom, s katero je prostovoljno izpil čašo strupa — žrtev svojega prepričanja in svetega poklica, krasen vzgled vsem potomcem, zlasti novodobnim poganom.

Toda kaj je storilo Sokrata tako velikega, kaj je oslavlilo njega življenje v najprozišne veke? Neomajno prepričanje, da se človek v vsem svojem delovanju in nehanju mora vstrajno in dosledno ravnati po viših načelih in nagibih kljubovaje vsem nasprotnim silam ter ne glede na lastne vgradnosti ali nevgodnosti, neomajno prepričanje ter zajedno dejansko izvrševanje neomajnega prepričanja, da mora človek na zemlji zadoščevati nalogi od Boga mu naloženi, neomajno prepričanje, da jedro človeške veljave in dostojanstva so krepostni, plemeniti čini, nikaker pa prazne in samovoljne preiskave, puhlo, od življenja ločeno umničanje po načinu sofistov: skratka modrost.

V prvem delu pričujoče razprave smo videli, da je modrost v bližnjem sorodstvu s pravim modroslovjem, v kolikor namreč vvažuje najviše in najbolj dragocene rezultate modroslovnega razmotrivanja ter jih dejanski ostvarja vporabljaljoč jih na vse razmere zasebnega in družabnega življenja. Tudi v tem nam je Sokrat krasen vzgled.

Dobro vedoč, da je izvestno in temeljito spoznanje viših resnic nujen pogoj plemenitega, človeka dostojnega življenja, trudil se je nevmorno, da je te resnice Atenčanom prepričevalno vtemeljeval ter vtiskal v glavo in srce. V to se je posluževal navoda (indukcije) t. j. na podlagi obče priznanih resnic ter vsakdanjih pojavov razvijal je naprej jasne, določene pojme o sleherni stvari in takisto vtemeljeval prave nazore o različnih odnašajih človekovih. vtemeljeval in zabičeval uravstvena načela dolžnosti in poklic slednjega meščana.

Tako je Sokrat postal starosta pristnega, zdravega modrovanja, ter vtemeljil nerazrušen, vekovečen modroslovski sestav, katerega je njegov učenec Platon spopolnil, Aristotel pa dovršil ter očistil zmot, v katere je Platona zavela njegova premalo trezna, poetiška narava.

Toda Sokratu mišljenje ni bilo zadnji smoter, nego sredstvo v dosego zadnjega smotra: od vsakega je neizprosno zahteval, da je spoznano resnico dejanski izvrševal, da je življenje vrejeval po umstvenih terjatvah, kaker je i njemu samemu umstveno

spoznanje bilo vodnik in ravnilo v celém življenji. Le to ga je sterililo modrega v popolnem pomenu te besede.

Modrost Sokratova se v sijajnem blesku javi tudi v tem, da je priznaval slabost in omejenost človeškega uma glede na najviša vprašanja, ne samo v svetišči svojega srca, nega i pred celim svetom v očigled prevzetnih zofistov-tržarjev.¹⁾ Dokaz temu je, da je javno pravil, da ne zna ničesar, in da se le v toliko smatra modrejšega od drugih, v koliker se tudi zaveda svoje nevednosti. Zato je tudi Sokrat pričakoval višega bitja, poslanca božjega, kateri bi človeku pojasnil najviših resnic o človeku in Bogu: v tem oziru bil je Sokrat kristijan, kaker je sokratisko-peripatetiško modroslovje po sodbi cerkvenih očetov šola in vodnik h Kristusu, pričakovanemu poslancu, kateri je človeštvu prinesel polnost modrosti.

* * *

Sklep. Kristijanstvo in modrost. Lessing — vzgled
novodobnih prevzetnih učenjakov odtujenih kri-
stijanstvu. Kristus — najviši vzor ter početnik
modrosti.

Razmislili smo koliker toliko v prednjih vrstah blagodejno moč ter vzornost modrosti. Kdo bi mogel dostojno opevati slavo one nebeške hčere, od katere edine prihaja človeku žar vsestranke popolnosti, žar pristne vrednosti in slave? Modrost razgrinja umu človeškemu najviših resnic določujočih celo delovanje in nehanje človeško, modrost varno spremlja človeka po opolzljih poteh umskega razmotrivanja, čuvajoč ga osodnih skrajnosti, obožavanja človeškega uma, oziroma obupa na njegovem spoznanju, modrost jači človeško srce zoper vse nezgode in viharje, odganja od njega vsako poniževalno strast, vsako robstvo, v katero bi je hoteli vkleniti razni maliki, ter mu podeljuje trajne sreče in miru v zvezi z najvišim dobrim, modrost podaje celemu življenju človeškemu više posvečevanje ter edini človeka vredni smoter.

Toliko velja o modrosti sploh, tudi o zgolj naravni modrosti, katero si človek sam z lastnimi silami, z večim ali manjšim naporom more pridobiti: kako vzvišena, divna mora torej biti še le ona modrost, katera je čist in neposreden žarek božje modrosti t. j. čeznaravna kristijanska modrost! Kaker se sploh čeznaravni red opira na naravni, kaker milost spopolnjuje in povzraja naravo, tako se tudi kristijanska modrost od jedne strani opira

¹⁾ Tako je Plato sodil o zofistih,

na naravno modrost, z druge strani pa jo neskončno vsotvršuje in blaži ter ji podaja končne lepote in popolnosti. Oglejmo si to stvar natančneje. Pravimo torej prvič: naravna modrost je nujna podlaga, nujen neogiben pogoj kristijanske modrosti, poganjajoče iz vere kristijanske. Zakaj? Zato, ker odraslega, mislečega človeka more dovesti k veri ter ga ohraniti v njej edina modrost. Ker, da verujem po kristijansko t. j. z neomajno gotovostjo, moram prej ne samo spoznati više, nezmotno bitje nad seboj, ampak je moram i v srci priznavati t. j. podvreči se moram njemu, vклонiti moram svoj um božjemu umu nasproti resnicam, katere so mi do cela nedoumne. Toda v veke se ne bodem podvrigel Bogu, ako prej ne priznavam bistvenih odnošajev med stvarjo in Bogom, ako ne priznavam omejenosti in nedostatnosti človeškega spoznanja. To pa me uči in k temu me navaja edina modrost, kaker smo vže prej razvideli. Kdor ni moder, recimo v tem slučaju ponižen, on ne bode nikdar veroval, ali če je tudi v mladih letih veroval, preje ali pozneje bode odpadel od vere. Zgodovina in vsakdanja izkušnja podaja nam dokazov brezštevilnih. Mi navajamo tu samo Lessing-a, vzgled novodobnih prevzetnih učenjakov odtujenih kristijanstvu.

Lessingu bil je lastni um vse, Bog pa in božje razodenje toliko, koliker nič: kajti po njegovem nazoru človeški um lahko iz sebe popolnoma spozna vse resnice, samo ne tako hitro, kaker Bog. Božje razodenje bi k večemu imelo povsipeševati razvoj naravnega spoznanja; najvišjo sodbo o razodetih resnicah je pa Lessing sam sebi prisvajal. Eyo njegoye samovoljne, oziroma sanjarske razsodbe: razodenje v stari zavezi imelo je le pripraviti človeštvo, da sprejme nauk v neymrljivosti človeške duše, kristijanstvo je pa le predšola višega umstvenega spoznanja, više nrayne popolnosti. Ko bode človeštvo brez ozira na staro in novo zavezo, brez dogme in učiteljev izyrševalo to, kar je dobro, radi njega samega, tedaj bode čisto in popolno kot Bog. To srečno dobo upa tudi Lessing dožiyeti, ker pritrjuje Pitagori, da duše romajo iz telesa v telo!¹⁾

Ponižnosti, prvorojene hčere modrosti, nedostajalo je Lessingu; za to ni mogel verovati, dasi se mu je v njegovih teoloških studijah osobito o prvih cerkyenih očetih sijajno morala pojaviti resnica katoliške cerkve. Kaker se lahko razvidi iz dotičnih spisov in prav posebno iz njegovih zasebnih pisem, v osobnem boju zoper protestantske bogoslovce bilo je njemu vse bolj le do tega, da bi slavno premagal nasprotnike, kar se ye na podlagi rečenih studij mu ni bilo težko; proti pozitivnemu zavez-nemu kristijanstvu vpiral se je na vso moč in naj bi tudi z

¹⁾ Tako uči Lessing v spisu „die Erziehung des Menschengeschlechtes“. Poglej Baumgartner-jevo razpravo „Lessings religiöser Entwicklungsgang“, 15. poglavje.

očitno jalovim, ničeynim razlogom moral opravičiti svojo nevero. V spisu „Ueber den Beweis des Geistes und der Kraft“ pravi namreč, da bi sicer mogel verovati, ako bi bil sam priča čudežey, katere je Kristus storil v potrdilo svojega nauka, toda sedaj ima o njih k večemu neko mrklo zgodovinsko izvestnost, katera ga nikaker ne more obvezati, da bi veroval. Kaker da bi zgodovinska izvestnost, in prav posebe izvestnost Kristovih čudežev ne bila pristna izvestnost, izključujoča vsak pameten dvom. kaker da bi zgodovinska izvestnost ne zadostovala za pravno dolžnost! Potemtakem bi moral Lessing dosledno zanikati vsako dolžnost i do svojega očeta, saj je bil le zgodovinsko izvesten, da je njegov oče!

Sicer je Lessing poleg svoje velike bistrumnosti vendarle moral vvideti in čutiti goste temine, katere obdajajo človeškega duha v razmišljevanji viših vprašanj: a ykloniti svojega duha božji besedi ter takisto dejanski priznavati slabost in nedostanost človeškega spoznanja Lessing ni hotel. tičal bi bil rajši v večnem dvomu ter celo obupal o resnici, nego li da bi moral sprejeti resnico od Boga. Evo, kako se je nekdan izrazil: „Da bi Bog v desnici zakrival vso resnico, v levici pa hrepenenje po resnici s pridevkom, da bodom blodi! v yek e, ter bi mi rekel: voli — segel bi ponižno po njegovi levici rekoč: daj, Oče, saj čista resnica je samo za te“.

Kdor motri značaj in smoter današnjega gibanja na vednostnem polji, njemu se mora yrivati prepričanje, da temu skrajno prevzetnemu ter zajedno skeptiskemu duhu služi večina razumništya odpadlega od katoliške vere. Zares pomilovanja vredni so taki učenjaki! Prostovoljno zapirajo oči božji luči, um in sree ogrevajoči, tavajoč v gosti temoti glede na najvažniša in najnujniša vprašanja, dokler mnogi izmed njih poslednjič ne obupajo o človeškem umu ter vsaki resnici, vzdihujoč na razvalinah vsega spoznanja: ignorabimus, ignorabimus. —

Pravimo drugič: kristijanstvo spopolnjuje in blaži zgolj naravno modrost. Stvar je sicer skoro sama po sebi razyidna; ker je pa prevažna, ne bode odveč, ako jo natanje premislimo, in to tem bolj, ker brezverski naravoslovci, leposlovci, krasoslovci in kaker se še zoyejo: sploh novodobni brezverski knjižniki še vedno očitajo katoliški cerkvi, da zavira razvoj naravnih sil, da zadušuje narayne težnje človekove in kar je še enakih lepih stvari. — Najprej moramo opomniti prijaznega čitatelja na to, kar je bilo rečeno v prvem delu tega spisa, da je namreč spoznanje viših resnic začetek ali kal modrosti, katero pa še le ostvarja ali dovrši plemenita, odločna volja oklepajoča se teh resnic kot vodilnih načel za celo življenje. Ako je to tako, nujno sledi, da mora kristijanstvo čudovito spopolnjevati in blažiti naravno modrost. Zakaj? Da to vvidimo, premišljujmo vero kristijansko gledè na um in voljo človeško.

Človeški um more sicer sam po sebi spoznati koliker toliko tudi viših resnic, od katerih je zavisno pametno, človeka dostojno življenje, recimo naravna modrost; toda kdo ne ve, kako lahko tu zabrede, s koliko nejasnostjo se mora boriti? To nam spričuje zgodovina človeštva, to nam spričujejo narodi, katerim ni še zasijala luč vere. Toda ni nam treba iti tako daleč: med nami imamo živ dokaz v novodobnih krščenih poganih. Koliko zmedenih in nezmisljenih ter zajedno pogubnih nazorov o Bogu, človeku, o bistvenih odnošajih in dolžnostih človeških rodilo se je ter se še vedno poraja v njih glavah, odkar so se odrekli kristijanstvu! Dospeli so celo do tega, da se smatrajo za pristne potomce ali vsaj sorodnike grde opice! V istini: „Ko je človek bil v časti, ni je umel: primeril se je brezumni živini ter postal ji sličen.“ (Ps. 48, 13). V tem zmislu pravi vladika Strossmayer v okrožnici k 40 letnici svojega škofovanja: „Brez Kristusove vere človeški rod poleg vse svojo znanosti in olike ne more rešiti ni enega vprašanja, nego je po svoji strasti, oholosti, sebičnosti še bolj zmede in takisto vodi človeka v boje, osveto, propast“. In dalje: „Osabna veda ločena od katoliškega življenja provzročila je večinoma grozno stanje, predvečer strašnih prevratov“.

Zatorej lahko rečemo, da človek kar z moralno nujnostjo potrebuje više podpore, više luči, katera naj bi ga čuvala osodnih zmot ter mu zagotavljala, oziroma pojasnjevala naravno spoznanje: ta viša luč je božja beseda, božje razodenje, svetla in blaga luč, neposredno izhajajoča iz izyora vse resnice. Da, božje razodenje nezmerno podpira človeški um, vtrja njegove naravne moči, razganja megle obdajajoče spoznanje viših resnic, tako da jih naš um leže in z večjo izvestnostjo spoznava. V dokaz namignemo le na očitno dejstvo, da prepresta verna ženica jasno ter izvestno pozna mnogo najvišjih naravnih resnic o Bogu, o nravstvenosti, o duši, o smotru syeta itd., katere je največi modroslovec, Aristotel, po največ temno in negotovo mogel spoznati, ako jih je sploh pray spoznal.

Toda glayna in vzorniša stran božjega razodenja sega više: verske resnice razliivajo nove čarobne luči na celo styarstvo, odkrivajo nam tajnih odnosov, nedostopnih naravnim umskim silam, ter nas dosledno uče takih krepostnih činov, katerih naravni človek niti slutiti ne more; verske resnice rešujejo umu človeškemu najteža vprašanja, katera se je človek, sam sebi prepuščen, zaman trudil rešiti, ylivajo človeškemu sreč najobilniše tolažbe sredi mnogoterega trpljenja in vsakovrstnih bridkih nasprotij, tolažbe, kakeršne mu nobeno modroslojje ne more nuditi; verske resnice, kažoče yso vzornost kreposti ter neizrečeno, večno plačilo, vdihajo človeškim prsim neomajnega poguma in neomajne moči, da človek velikodušno ystraja v borbi za Boga in krepost. Da, vera ali kristijanstvo ni samo božja luč, nego i

čudovita božja moč, premagajoča vse sovražne sile, vse i največje zavire. To je naša zmaga, vera naša. (1. Joan. 5, 4).

Glej tam človeka-misleca še v cvetju let, polnega nadej ter plemenitih teženj. Toda kaj, nada za nado ga prevara, najhujši fiziški in moralni vdarci ga zadenejo, življenje človeško mu kaže svoje najtemniše strani, najtrpkejša nasprotja. Prej se je čutil tako srečnega, a sedaj? Neka neizrečna otožnost se ga polasti, globok gnjus nad življenjem, obup o vseh vzorih, o samem človeštvu mu sili v srce

. zija nasproti
Življenja gnjus, nadlog in stisk ne malo,
Globoko brezno brez vse rešne poti.

Prešeren.

Kdo more nuditi leka takim duševnim ranam? Morda li novodobna brezverska veda z dogmo večnega razvoja in napredka človeškega, z opičjim pokolenjem in krutim fatalizmom? Ali pa vsaj zdrava narayna pamet? Videli smo že drugje, da človeški um silnih vprašanj o trpljenju in osodi človeški iz sebe ne more rešiti tako, da bi se človeško srce ymirilo in zadovoljilo. Zatorej kdor globoko čuti v sebi ter hoče na vse sile razlagati trpka nasprotja v fiziškem in nraynem redu, ne da bi se zatekel k božjemu razodenju, mora dospeti do groznih nazorov o Bogu in svetu in poslednjič, ako je dosleden do konca, do obupnega naziranja, da je vse, kar biva zlo, da je zlo, bolečina edina resnica, vse drugo le videz, prevara:

Vse nično! — Bolečina je resnica,
Edine nje tajiti ni mogoče!

Stritar — Prijatelju.

Tako je že davno pred Stritarjem vzdihoval v Italiji nesrečni Leopardi, klasiški pesnik svetobolja:

Or che resta? Il certo e solo
Veder, che tutto è vano altro che il duolo.

In dalje:

Arcano è tutto
Fuorchè il nostro dolor.

Le vera kristijanska, le blage resnice, katere nam je Kristus razodel, mogo razsyitljevati i najtemniše strani v vprašanji človeškega življenja, mogo donašati izdatnega leka za vse človeško gorje. Saj vera nam kaže v Bogu dobrotnega očeta, ka-

teri z ljubeznivo roko vodi in vlada osodo svojih otrok, kateri dopušča zlo in trpljenje le v našo večo korist, v pokoro za naše pregrehe in v večno zaslugo, kaker tudi v to, da nam je vpešno-sredstvo zoper prevzetnost, katera je izvor odpada od Boga. In zares, človek čuteč v sebi toliko potreb in trpljenja, toliko slabosti, pogreškov in nedostatnosti, mora vvideti svojo vsestransko omejenost in odvisnost, mora jasno vvideti, da ne more sam sebi zadoščevati; vsakdo pa razvidi, da je to spoznanje najkrepkejši jez zoper prevzetnost, zoper večje ali manjše obožavanje lastnega bitja. Vera kristijanska nam kaže v grehu naših prvih pradedov izvor vseh fizičnih in нравnih bolečin, katere tarejo človeški rod, zajedno pa razgrinja nam visoko dostojanstvo trpljenja, ker je je sam Bog posvetil ter izbral v svoj delež, uči nas, da je križeva pot kraljeva, božja pot. Koliko srčnost in tolažbo, koliko plemenitih sklepov in teženj morajo resnice te vlivati v srce človeško sredi vseh nasprotnosti in trpljenja? Priča nam je zgodovina katoliške cerkve, priče nam so še med nami živeči pravi katoličani.

Ako novodobni neverni pesimisti vže hočejo trditi, da je kristijanstvo sorodno njihovim nazorom, bodi, priznamo radi, da nek pesimizem biva tudi v kristijanstvu. Toda med kristijanskim in brezverskim pesimizmom je tolika razlika, kolika je med nebom in peklom. Na eni strani srd in obup, na drugi mir in sladka nada, tam črt življenja in hrepenenje po vničenji, po nirvani, tu možato, junaško trpljenje in plemenito delovanje v nasledovanji najplemenitišega človeka ter najvišega vzora modrosti, v nasledovanji Kristusa, Boga-človeka.

Da, Kristus je najviši vzor modrosti. Ako modrost obstoji v vzornem mišljenji ter plemenitih težnjah, v Kristusu najdemo najvzornišega mišljenja in teženja. Volja in slava nebeskega Očeta, blagor človeštva, to so bili njegovi vzori, njegove težnje, katere so ga nerazdružno spremljevale v njegovem pozemskem življenji. Ako se modrost dejstvuje v plemenitem, požrtvovalnem delovanji, v krepostnih činih, Kristus nam je najviši vzor modrosti; saj je celo njegovo življenje bilo posvečeno trudapolnemu delovanju v čast božjo ter blaginjo človeškega roda, bilo je nepretrgano izvrševanje najlepših čednosti; Kristus je poslednjič daroval sam sebe ter toliko trpel za človeštvo, koliker noben drug človek. Da, Kristus je v življenji in smrti tako zvišen, da se celo njegovi največji nasprotniki in tajilci njegovega božanstva morajo nehoti klanjati pred njim, premagani od bleska tolike prikazni. Omenimo le Renan-a in prostopozidarje.

Toda Kristus ni samo razodel človeškemu rodu vzyšanih resnic, v katerih spoznanji ter izvrševanji obstoji najviša, človeku dosežna modrost, tudi nam ni samo najlepši vzor modrosti, nego on tudi čudovito jači človeško voljo, podaja človeku novih, tajnih moči, vlivajoč v njegovo dušo počela novega, božjega živ-

ljenja po vzgledu Kristusovem, kar je sam rekel: „Jaz sem pot, resnica in življenje.“) Zato je Kristus v najvišem pomenu izvor in početnik modrosti.

Dasi človek spozna resnico, dasi jo morda tudi hoče dejanski izyrševati, vendar se ji često izneveri v življenji; to pa, ker mu je težko premagati vse zavire, ker ga morda strast odvrta, ker je njegova volja zelo šibka. Ta razpor čuti v sebi več ali manj slednji Adamov sin, čutili so ga stari pogani, čutiti morajo ga i novodobni pogani, dasi nočejo priznati njegovega izvora t j. izvirnega greha. Ovid je rečeni razpor drastično označil s znanim verzom:

Video meliora proboque, deteriora sequor.

Schiller pa:

Freiheit ruft die Vernunft, Freiheit die wilde Begierde,
Von der heiligen Natur ringen sie lüstern sich los.

Spaziergang.

Priznati moramo: človeštvo boleha trpeč bridke posledice prvotne pregrehe; le v Kristusu najde posamezni človek in človeška družba izdatne pomoči in leka za vse bolezni in slabosti, za reve in teže pozemskega bivanja; zunaj Kristusa le tema, nesreča, obup!

Zatorej bodi tem vrstam ta-le sklep: blagor njemu, kdor zajema kreposti in moči iz Kristusovih zakladov, kdor crplje iz Kristusa nebeske modrosti.

Konec.

J. J.

David Friderik Strauss.

II. Straussova mitična hipoteza o evangelijih.

V preteklem stoletji so jeli književniki in kritiki nemški filozofično razlagati bajke, ki se nahajajo v najstarejših knjigah različnih narodov in posebno v pesmih starodavnih pesnikov n. pr. pri Homeru, Hesijodu itd. Pri tem delu se je posebno odlikoval gottinški professor Heyne, znan po svojem reku: „z bajkami začenja vseh starodavnih ljudi zgodovina in filozofija“.

¹⁾ Joan. XIV. 6.

(Kr. G. Heyne, *Opuscula academica*.) Za Heynejem so stopinje pobirali Herrman, Creuzer, Ottfried Müller in drugi. Wolf in Niebuhr pa sta to metodo prikladila zgodovinskim knjigam Grkov in Rimljanov. Prenesti to metodo na svetopisemsko polje je bilo pač lahko onim, ki so o inspiraciji svetega pisma dvomili ali jo tajili. Če je zgodovina vseh starih narodov mitična, zakaj bi morala biti zgodovina judovskega naroda izvzeta?

Ivan Salomon Semler († 1791), oče svetopisemskega racijonalizma na Nemškem vraslega, je bil blezo prvi, ki je nekatere dogodke st. zakona (o Samsonu, Esteri itd.) prištel bajkam. I. G. Eichhorn († 1827) se je v tem obziru še bolj oju-načil in je prva poglavja 1. knjige Mojzesove, namreč o stvarjenju sveta in človeka, o paradižu, o padcu prvega človeka mitično razlagal.¹⁾ Dalje se ni upal iti. Ali njegovi posnemovalci: J. Sev. Vater († 1826) Ivan Fil. Gabler († 1826) in posebno L. de Wette († 1849), so tudi v drugih zgodovinskih knjigah st. zakona našli bajke in te knjige mitično razlagali. Po mnenju teh racijonalistov so vse čudežne in nadnaravne dogodbe, ki se pripovedujejo v knjigah starega zakona, ali izmišljene ali pa s predsodki ljudskimi nasičene. Zato je naloga razlagalčeva ločevati resnico od laži in izpod mitične lupine razluščiti jedro resnice, ki je kak zgodovinski fakt ali pa kaka verska ali filozofična misel. Merilo pri tem početju pa je edino le človeški razum, se ve da razsvitljen s filozofijo in arheologijo; zatorej se mora iz sv. pisma iztrebiti vse ono, kar presega zdrav razum in natorne postave.

Kmalu so mitično razlaganje tudi na sveto pismo novega zakona raztegnili, kaker: G. L. Bauer, v knjigi: *Hebräische Mythologie* d. A. und N. T. Leipzig 1802-3, Krug, Henke's Museum I. Bd. Horst itd.

Sklepali so to po analogiji iz mitičnih pripovedek starih narodov, ki govore o večlovečenju bogov, o njih čudežnem delovanju na zemlji in čudežnem povratku v nebesa, ki so svoje slavne može obdali z nekim nebeškim svitom in je povzdignili med polbogove itd. Po tem takem se morajo nahajati mitične pritikline ne samo v življenjepisji imenitnih mož izraelskih, kakeršni so u. pr. Mojzes postavodajalec, izraelski vojskovodje, kralji in preroki, ampak tudi v življenju, delih in v osodi Jezusa in njegovih učencev. In res, našli so za silo nekaj sličnih črtic med bajkami starih narodov in evangelijskimi pripovedkami. Se ve da je ta sličnost jako borna in le navidezna, a nevernim razumnikom nemškim je zadostovala. Čujte in strmite! Jezus je

¹⁾ I. G. Eichhorn *Urgeschichte*. Repertorium für Bibl. u. Morgenl. Literatur, Leipzig 1779. IV. p. 129-257. Einleitung in d. A. T. Leipzig 1823. III, 82.

bil čeznatorno od device spočet in rojen — ravno tako imajo stare mitologije svoje *παρθενογενεῖς* n. pr. Herkula, Dioskure (Kastorja in Poluksa), Platona, Buddo itd. Ob rojstvu Kristusovem se je prikazala zvezda, oznanjujoča njegovo kraljestvo in kraljevanje — takisto se je baje pri rojstvu kralja Mitridata bila prikazala zvezda. Ko je bil Kristus od Janeza Krstnika krščen, se je odprlo nebo in začul nebeški glas — ravno tako poroča Livij, 22. 1 : *Faleriis coelum findi velut magno hiatu visum*; takisto Ciceron de divin. 1, 42.: *exponit Sisenna, initio belli Marsici discessisse coelum et ex hoc auditas esse voces*. Kristus stoji na razpotji; voliti mu je med bogastvom in veličastvom sveta, ki mu je ponuja satan, in med svojim težkim poklicem: svet s svojim trpljenjem in smrtjo odrešiti. Ali ni to Herkul na razpotji? — Kristus je bil v nebesa vzet obdan z nebeško slavo — o Romulu pripoveduje to isto Florus I, 1: *repente cum concione haberet, e conspectu ablatum est, cui mox Julius Proculus fidem fecit, visum a se affirmans augustiore forma, quam fuisset*. Nad glavami Apostolov žarijo o binokostih ognjeni jeziki — ravno to se je videlo nad glavo Askanija (Virg. Aen. II, 680) in Servija Tullija. (Liv. 1, 30) —

Ali je mogoče dobiti večje sličnosti med mitologijo grško in rimljansko pa med svetim pismom? Če se bajke starih narodov morajo mitologično razlagati, ali bi se ne smelo takisto ravnati z evangelijskimi pripovedkami? Saj so bili evangelisti in drugi pisatelji N. Z. rojeni ju dje, katerim je bilo lastno zamenjavati natorno s čeznatornim, človeško z božjim in vse nerazumljive prikazni pripisovati naravnost Bogu? — Tako so ponosno vpili neverniki in sovražniki svetega pisma.¹⁾

Vse predhodnike pa je nadkrilil smeli in bsezbožni D. Fr. Strauss († 1875), ki je v svoji zloglasni knjigi *Leben Jesu*, tudi evangelije mitično razlagal in na tej podlagi božanstvo Kristusovo tajil razglasivši našega Zveličarja za „sanjača“.

Da Straussove krive nauke lože ovržemo, je treba najprej vedeti, kaj je mit (*mythus*) ali bajka sploh in posebe v Straussovem zmislu.

Kaker uči J. Müller²⁾, predstavljata simbol in mit (bajka) kako idejo pod podobo, in sicer prevstavlja simbol idejo v prostoru (n. pr. lilija je simbol čistosti), mit pa idejo v času; zato ima mit zgodovinsko obliko. In sicer si mit (bajka) izbira za svojo obliko vže obstoječe zgodovinske snovi, da je prešinja z idejo, ali pa si vstvari svojo obliko s prosto domišljijo. Mit mora tedaj zadržavati idejo v zgodovinski

¹⁾ Heydenreich, Ueber die Unzulässigkeit der mythischen Auffassung, Herborn 1831, I. p. 19.

²⁾ Glej A. Tholuck, Die Glaubwürdigkeit der evang. Geschichte. II. Aufl. Hamburg 1838, p. 53.

o bliki in se s tem razločuje od pripovedke, katera zmerom sloni na zgodovinski podlagi ter se od ust do ust različno pripoveduje, in od bajke ali pravljice, ki je popolnem izmišljena, in ki nemogoče, čudne reči obsega. Kaker pa so ideje, v katere je zavit mit, različne n. pr. verske, filozofične, poetične, tako se lahko tudi mit nazivlje filozofični, poetični itd. Da celo zgodovinski postane mit, ako obsega kak resnični dogodek, ki pa je s čudežnimi pritiklinami in izmišljotinami okrašen.

Strauss je smatral vse čudežne dogodbe novega zakona t. j. vse one dele, v katerih se nahaja čudež, za filozofične mite. Po njegovem mnenju je v evangelijih malo resnično zgodovinskega, k večemu to, da je Jezus Kristus naravnim potom rojen in od Janeza Krstnika krščen. s svojimi učenci po sveti deželi potoval in pridigal ter nazadnje bil od sovražnih mu farizejev na križ pribit, vse drugo, kar čitamo v evangelijih, so prvi kristjani oziraje se na neka mesta starega zakona v svoji bujni domišljiji Jezusu kot judovskemu Mesiji pripeli.

Evangeljske dogodke so po mnenju Straussovem samo zgodovinske oblike mesijanskih idej ali, kaker sam pravi: *Es ist nichts Anderes unter ihnen zu verstehen, als geschichtartige Einkleidung urchristlicher Ideen, gebildet in der absichtslos dichtenden Sage.*¹⁾ Ako Strauss v svoji definiciji mita govori o krščanskih idejah, katere so baje zavite v mite, mu ne smemo verjeti, ker on razume pod krščanskimi idejami praznoverske judovske ideje, katerih so se bili navzeli prvi kristjani.

Kateri deli evangeljskih pripovedk in sv. pisma sploh se imajo šteti za mitične, uče neka kriterija, katera podaje Strauss lahkovernim učencem v začetku svoje glasovite knjige. Po njegovem mnenju se spozna mit:

1. ako zadržuje kaka pripovedka čudežne reči. Čudež pa je po mislih panteista Straussa nemogoč, torej se tudi pripovedovana čudežna dogodka ni nikdar zgodila, torej je neverjetna in se mora drugače razlagati.²⁾ Tako je n. pr. prikazanje angelja, ki ljudem kaj oznanja, bajka; Kristusov vnebohod, ki je po natornih postavah nemogoč — takisto bajka!

2. Drugo znamenje, po katerem se mit spozna, je, če se v svetopisemski pripovedki nahajajo judovske ideje in

¹⁾ *Leben Jesu I. Th. S. 56. 1. Auflage.*

²⁾ Zakaj je čudež nemogoč, dokazuje Strauss poleg Spinozze iz svojega panteističnega sistema: *Gott und Natur sind nicht zweierlei, sondern Eins; die Gesetze der letzteren sind der Wille des ersteren in seiner beständigen Verwirklichung. Könnte also etwas in der Natur geschehen, was ihren allgemeinen Gesetzen widerspräche, so widerspräche dies dem Wesen Gottes selbst. Glaubenslehre I, S. 229.*

Predsdokki. Če se te ideje in predsodki nahajajo vže v knjigah starega zakona, so gotovo dali sovremenikom Kristusovim povod, da so je nanj kot Mesijo prenesli, ker Mesija ni smel v ničemer zaostati za velikimi možmi starega zakona. Pri tem delu so sovremeniki Jezusa Nazaretskega tako le sklepali:

Mesiji se mora poleg mesijanskih prerokovanj to-le in to-le zgoditi; Jezus Nazaretski je pričakovani Mesija; torej se je z njim to-le in to-le zgodilo. --

Tako n. pr. je bajka o Kristusovem čeznatornem spočetju in rojstvu nastala iz Izaije VII. 14, češ, da mora Mesija rojen biti od device. Nekdo, ki je hotel Kristusa kot Mesijo označiti, je začel to trditi, drugi so mu pritrdili in nastala je govorica, razvil se je mit. -- Pripovedki o zvezdi ob Kristusovem rojstvu je dalo povod Bileamovo prerokovanje o zvezdi vshajajoči iz rodu Jakopovega. (IV Mojz. XXIV, 17): njegovemu begu v Egipet pa mesto pri Hoseju XI, 1. Pripovedka o čudežnih znamenjih, ki so se vršila pri Kristusovem krstu v Jordanu, je najbrž nastala iz Izaije XI, 2. Kaker je bil prvi Adam skušan v paradizu od satana, takisto je moral skušan biti drugi Adam, Mesija. Kaker so imenitni možje starega zakona n. pr. Mojzes, Henoh, Elija, Elizej lačne čudežno sitili, mrtve obujali, v nebesa bili vzeti, tako se je moralo zgoditi s Kristusom. Da je Jezus izbral poleg 12 apostolov še 70 učencev, so prvi kristijani (judje) posneli iz 12 izraelskih rodov in Mojzesovih 70 starešin.

3. Ako pisatelj o kaki evangeljski dogodbi sploh ni mogel ničesar vedeti, ali vsaj kaj gotovega od drugih seznaniti, je po Straussovem nauku gotovo znamenje, da je ona pripovedka le bajka. Tu sèm spadajo vse one dogodbe iz življenja Kristusovega, pri katerih apostoli niso bili navzoči, n. pr. Kristusovo spočetje in rojstvo, njegova mladost, štiridesetdanski post v puščavi, njegov smrtni pot v Getsemanu, njegovo vstajenje od smrti itd.

4. Če se evangelisti o kaki dogodbi ne zlagajo, če profani pisatelji o njej molčijo ali celo evangelistom nasprotujejo in ni mogoče teh nasprotij poravnati -- je treba dotično dogodbo smatrati za mit. Tako n. pr. si nasprotujeta evangelist Luka II, pišoč o Kristusovem rojstvu v Betlehemu, in sv. Janez I, 46: „Ali more iz Nazareta kaj dobrega priti?“ Posebno si nasprotujeta pripovedka sv. Matevža v priходу sv. treh kraljev in pripovedka sv. Luke o Kristusovem darovanji v tempeljnu. Če so prišli trije kralji prej ko je bil Kristus v tempeljnu, je Kristus gotovo prišel v roke Herodu, ko so ga v tempeljnu darovali; če pa so prišli trije kralji po Kristusovem darovanji, ga niso več v Betlehemu našli, ker se je bil tedaj podal, kaker sv. Luka pripoveduje, v Nazaret. (Luk. II, 39). Nadalje piše sv. Luka (II,

1 — 2). da je bil Kristus rojen ob oni priliki, ko je bil rimski cesar Avgust izdal ukaz, da se mora popisati vesoljni t. j. rimski svet, in da je to popisovanje izvel Kvirin, deželni predsednik sirski. Ali Tacit, Sveton, Flavij Jožef ne vedo ničesar o popisovanju vesoljnega rimskega sveta za časa Avgusta. Nadalje je omenjeni predsednik Kvirin (P. Sulpicius Quirinus.) kaker priča Flavij Jožef (Josephus Flavius) še le po Herodovi smrti postal predsednik Sirije (kakih 10 let pozneje) in res neko ljudsko število izvršil.

Nadalje omenja sv. Luka III, 1. nekega Lysanije, ki je za časa Kristusovega krsta vladal kot tetrah v Abili. Ali ta Lysanija je bil, kaker Flavij Jožef pripoveduje, vže 30 let pred Kr. od Kleopatre vmorjen Ravno tako se je isti evangelist pišoč o puntarju Teydi zmotil za 10 let!

5. Slednjič je znak mita tudi to, če se iz kake pripovedke spozna na men, praznote v življenji Jezusovem izpolniti. N. pr. ljudje niso vedeli, kaj je Jezus 40 dni v puščavi delal, zato so se izmislili, da je bil tam od satana skušan itd..

Kar se tiče zgodovinske osebe J. Kristusa, meni Strauss to-le :

Jezus je bil v mestu Nazaret in ne v Betlehemu rojen. Tudi ni bil iz rodu Davidovega. Njegov oče je bil sv. Jožef. Imel je brate in sestre, ki se imenujejo v sv. pismu „bratje in sestre Gospodove.“ Svojo omiko si je pridobil pridno čitaje sv. pismo in očevaje z učenjaki judovskimi, posebno s tremi tačas vladajočimi sektami. Imel je miroljubno, ljubeznjivo naravo. Bil je torej samouk (autodidakt)! Akoravno je bil čist značaj, se je vendar, svest si človeške slabosti in zmotljivosti, dal od Janeza Krstnika v Jordanu krstiti. Jezusu ni bilo po godu Janeza Krstnika mrtvičenje, in sploh zunanje spolnjevanje judovskih postav, zato je hotel na drug način svoje ljudstvo moralno povzdigniti. Jezusova samozavest, da je sin Božji in Mesija, se nikaker ne da razlagati iz IV. evangelija (sv. Janeza). Govori Jezusovi, katere podaja sv. Janez, niso zgodovinski, ampak jih je le pisatelj sam poleg svojega „aleksandrijskega“ filozofičnega sistema izmislil.¹⁾ Jedro njegove verske svesti je ljubezen: njegova vesela narava je helenska, „Indem Jesus diese heitere, mit Gott einige, alle Menschen als Brüder umfassende Gemüthsstimmung in sich ausbildete, hatte er das propetische Ideal eines neuen Bundes mit dem ins Herz geschriebenen Gesetz (Jerem. 31, 31) in sich verwirklicht, er hatte, um mit dem Dichter zu reden, „die Gottheit in seinen Willen aufgenommen“ :... in ihm war der Mensch aus der Knechtschaft zur Freiheit überge-

¹⁾ Strauss je bil v začetku svojega pisateljevanja pripoznal avtencijo IV. evangelija, a pozneje (v II in IV izdaji *Leben Jesu*) je to koncesijo zopet preklical.

gangen. Dieses Heitere, Ungebrochene, dieses Handeln aus der Lust und Freudigkeit eines schönen Gemüthes heraus, können wir das Hellenische in Jesu nennen. Dass aber dieser eigene Herzenstrieb und in Einklang damit seine Vorstellung von Gott rein geistig und sittlich war, dies, was der Grieche nur mittelst der Philosophie erreichen konnte, war bei ihm die Mitgift, mit der ihn seine Erziehung nach dem mosaischen Gesetze, seine Bildung durch die Schriften der Propheten, ausgestattet hatte.“¹⁾

Kristus ni bil prijatelj judovske službe božje, posebno so mu bile protivne daritve. Nameraval je svoje ljudstvo duševno prevstrojiti, a pri tem ni izključeval paganov, ki so mu bili bolj naklonjeni ko trdovratni Judje. Njegov ideal je bil ljudi navajati k notranjosti, ločiti vero od obredov in politike! V začetku ni mislil Kristus, da je on pričakovani Mesija, še le pozneje, ko so ga ljudje začeli smatrati za tacega, se je akomodiral tej ideji. Čim bolj so mu lastni rojaki nasprotovali, posebno viši duhovniki, čim bolj je sprivedeval, da se odpor in črt farizejev ne da poravnati, tem bolj je Kristus jel nase obračati Izaijine besede o trpečem Mesiji (Isaija 50, 52, 53.)

Vedel je tudi iz zgodine, da so judovski preroki in učeniiki za svoj trud dobivali nehvaležnost, da celo — smrt.

Tako se je v Kristusu razvila ideja o trpečem Mesiji. Če pa pravi, da pride enkrat v oblakih neba sodit žive in mrtve, so to le besede sanjača, ali pa prazna tolažba, s katero so se učenci njegovi po smrti učenikovi tolažili.

Kar se tiče Jezusovih čudežev, meni Strauss, da so se nekateri po natornem potu zgodili, a vse drugo je le fiksija. Pri ozdravljanju bolnikov je nekaterikrat pomagala domišljija,²⁾ pri drugih Jezusovo medicinsko znanje, morda celo magnetizem, kar se je lahko bil naučil pri Esenih in Terapevtih. To so vže stare fraze. Največa zapreka v Straussovem mitičnem sistemu je Kristusovo vstajenje od smrti. Čez ta kamen mu ni tako lahko skočiti. Z vso silo svojega uma in temeljitimi dokazi zavrača onih lahkovernih mnenje, češ, da Kristus ni bil popolnoma mrtev v grob položen in da je bil iz te navidezne smrti lahko še od svojih ožvljen; a pri tem brani nič bolj smešno hipotezo, po kateri bi bile prikazni vstalega Kristusa samo vizije, tedaj le domišljene prikazni. Pri Mariji Magdalenii, pravi Strauss, je bil od njene notranje razburjenosti do vizije le — korak. Da so celo pri apostoli, kaker n. pr. pri sv. Pavlu in Petru bile take vizije mogoče, dokazujejo enaki slučajii, katere pripoveduje sv.

¹⁾ D. Leben Jesu f. d. deutsche Volk. II. Aufl. p. 207 sq.

²⁾ Und wenn in solchen Fällen Jesus die Geheilten, wie jenes Weib, mit den Worten entliess: „dein Glaube hat dir geholfen,“ so hätte er sich nicht wahrhaftiger, nicht bescheidener, nicht correcter und präziser ausdrücken können.“ Leben Jesu f. d. deutsche Volk II Aufl. p. 266.

Pavel sam I Kor. 15, 8, in Dejanje apost. 10. Poleg tega so učenci Kristusovi prebiraje sv. pismo lahko spomnili se Isaijinih besed, ki obljubujejo „hlapcu Jehovinemu“ še dolgo življenje po smrti, (Isa. 53, 10—12) ali pa Kristusovih tolažnih besed, s katerimi je končno zmago svoje svete stvari učencem zatrjeval. Glej, dragi čitatelj, kako se da vse, celo nemogoče, razlagati! Treba je le znati, kakor uči mojster Goethe.

Razvneti domišljija učencev Kristusovih je od zdaj naprej podoba svojega mojstra gledala v drugi luči. Vse njegove reke, dejanja in osodo, celo njegovo življenje je obdala z neko solnčnato meglo, ki je njegovo podobo zmerom više v čeznatorno vzdigovala, pa tudi od natornih in zgodovinskih tal oddaljevala. Skratka: oseba Kristusova je postala — bajka! Res, veliko je božje vsmiljenje, da ni zadela bogokletneža strela pravičnosti, ko je izustil to peklensko besedo.

Celo karakteristiko o osebi Kristusovi prodaja Strauss s temi besedami: „Christus — die Aechtheit des IV. Evangeliums vorausgesetzt — hat sich wirklich als mit der Gottheit eins gewusst und ausgesprochen. Seiner Macht über die Gemüther, mit welcher vielleicht auch eine physische Heilkraft verbunden war, die wir uns etwa durch die Analogie der magnetischen Kraft verdeutlichen mögen, gelangen Curen, die als Wunder erscheinen mussten. Sein Standpunkt auf der höchsten Höhe des religiösen Bewusstseins sprach sich in ebenso erhabenen, als sein rein menschlicher in belehren'en, seine Originalität in sinnreichen Teden aus. Sein Schicksal war wie seine Person vom Anfang bis zum Ende seines Lebens ein ausserordentliches.“ Streitschriften p. 150.

Strauss hvali z lepimi besedami (kakor vsi brezverci) Kristusa kot izvanrednega človeka, potem ko ga je oropal božanstva. Tako je baje delal rimski cesar Komod, ki je s polenom pobijal ljudem noge in jim nazadnje za tolažbo vrge! par šestic!

Kakor se iz gori navedenega razvidi, trdi Strauss te le teze:

1. Prvi kristijani (rodno judje) so si poleg besed starega zakona osnovali svoje ideje o Mesiji, in ker so bili neizobraženi, so si je zbrali v konkretno obliko ter pripeli eni osebi, namreč Jezusu, cel krog pripovedek, katere so bile zapisane še le v II stoletju po Kr., ko noben človek več ni vedel, kakošen je bil zgodovinski Kristus. Mitične pripovedke, ki so zakrivate le ideje, so tedaj začeli kristijani verovati kot resnične dogodbe.

2. Evangeliji, ki te mitične pripovedke obsegajo, niso avtentični, ampak še le v II stoletju od neznanih mož poleg ljudskih pripovedek spisani. Ako bi se dalo dokazati, da so evangeliji avtentični, bi se moralo več govoriti o evangelijskih mitih, in mitična hipoteza bi morala pasti. Da evangeliji niso pristni sklepa Strauss iz tega, ker

3. obsegajo čudeže, ki so po nauku panteistov nemo-
goči, in

4. ker se evangeliji ne samo med seboj ne vjemajo, am-
pak tudi profanim avtorjem nasprotujejo.

Te krive trditve hočemo prihodnjič pobiti.

Dr. Fr. Sedej.

Apologetični razgovori.

Kako spričujejo učenjaki, da veda in vera si ne nasprotujeta?

Da se dobro razumemo: apologetu je zagovarjati katoliško vero pa temeljna načela človeškega spoznanja, katera so neob-
hodna postava verskemu spoznanju.

Pa vem, kaj se mi bo vporekalo: kdor hoče znanstveno vedeti, se mora odpovedati veri, in kdor hoče verovati, se mora odpovedati znanstvu; kajti znati in verovati ste nespoljivi naspro-
tji. Dandanes je v modi, da tako zvani prosvitljenec pomilovalno zre na vernika — kaj še le na katoliškega duhovnika! — kateri se toliko osrči, da svojo vero javno izpoznavlja ali celo znanstveno brani! Vera je nasprotna vedi; kdor hoče gojiti poslednjo, mora zatajiti prvo — to je predsodek, v naših razsvitljencih tako glo-
boko vkoreninjen, da jim ga ni moči izbiti. Temu pa ni tako. Pred vsem opozarjamo na ono, kar smo vže zadnjič pisali: da vsak človek, dasi noče ničesar verovati, mora vendar nekaj verovati. Tudi najbolj razsvitljen učenjak, ki se je hotoma odpovedal po-
zitivni veri, mora z razumom obstati pred resnicami, kojih ne pri-
znati bi bilo brezumno, dasi jih zapopasti nikdar mogel ne bo. Tako sklenjeni ste v človeškem razumu vera in veda, da se nam ruši poslednja, kaker brž smo zavrgli prvo. — Mi seveda govo-
rimo o tisti pozitivni, čeznaravni veri, katera se nam razodeva v sv. pismu, katero nam razlaga katoliška cerkev.

Ne namerjamo pa vže zdaj raziskavati, kako znanstveno dognane resnice najnovejših tako zvanih eksaktnih ved, posebno naravoslovnih, v ničemer niso v navskrižji z nauki sv. pisma ali s katoliškimi dogmami — marveč hočemo stvar pojasniti le bolj s zgodovinske strani.

Ker se dandanes orožje proti sv. pismu in katoliški cerkvi največ zajemlje iz naravoslovja, je pred vsem zanimivo slišati, kako sodijo o razmerji mej vedo in vero ravno prvyaki raznih naravoslovskih strok. Ne tajimo sicer, da je tudi globoko izobra-
ženih naravoslovcev, kateri očitno izpovedajo svoje brezverstvo,

a teh število je primeroma pičlo: večina naravoslovskih korifejev in mej njimi vsi oni, ki so modernemu naravoslovju postavili temelj, so znali vero spajati z vedo in so to svoje prepričanje večidel tudi javno izpovedali; najbolj razgrajajo in se v sv. pismo zaganjajo — površnjaki in diletantje!

Glavni zastopnik naravoslovskega raziskavanja v srednjem veku, Roger Bakon, ki je cvel v trinajstem stoletji, bil je veren kristijan, kar kažejo njegovi razni spisi. Po imenu soroden mu naravoslovec šestnajstega veka, Bakon Verulamski, je napisal nekje naslednje zlate besede, katere bi si morali nasi učenjaki-polovičarji globoko v spomin vtisniti: «Res je, da prepovršno pečanje z naravoslovsko filozofijo (parum philosophiae naturalis) ljudi nagiblje k brezboštvi, a temeljitejša znanost jih k veri napeljuje».¹⁾ Bakon marveč išče drugod vzroka brezverstva: «Deum non esse non credit, nisi cui Deum non esse expedit» t. j. Boga taji le tisti, ki mu je mar, ki želi, da bi Boga ne bilo!

O Koperniku, Newtonu in Kepllerji, treh glavnih početnikih novejšega zvezdoslovja, je znano, kako verni, pobožni so bili. Kepler n. pr. sklepa eno svojih del tako le: «Ostane le še, da konečno oči in roke od dokazne table povzdignem proti nebu ter Očeta luči pobožno in ponižno molim. Ti, ki si z lučjo narave v nas obudil željo po luči in milosti, da bi nas po tej preselil v luč svojega veličastva, zahvaljujem se Ti, Gospod in Stvarnik, da si me razveselil s svojim stvarstvom, ker sem bil vnet od del Tvojih rok. Glej, tu sem izvršil delo svojega poklica s toliko duhovitostjo, koliker si mi je dal; razodel sem ljudem slavo Tvojih del Daj mi milost, da bode to delo v Tvojo slavo in v zveličanje duš in nikdar v škodo».

Galilei, bil je tudi vselej veren katoličan, ter je tudi večkrat se izrazil, da veda in vera se ne izključujeta, kajti nemože je, da bi si dve resnici nasprotovali.

Euler, največi matematik osemnajstega stoletja, je celo napisal apologetično delo, kjer Božje razodenje brani proti napadom prosvitljenih prostomisliteljev.

Pa tudi o novejših naravoslovcih se da isto trditi. Reusch našteva izmej nemških naslednje: Steffens, Schubert, Raumer, Fuchs, oba Wagnerja, Pfaff, Müller in več drugih. Isto tako imenuje tudi več francoskih, belgijskih, angleških in ameriških naravoslovcev. Na Angleškem se navadno v geologijskih knjigah nahaja posebno poglavje, kjer pisatelj zavrača sumnjo, kaker bi se geologija in njeni rezultati ne zlagali z razodenjem sv. pisma. In, kaker Gideon Mantell celo spričuje, je prepričanje, da ne more biti nasprotstva mej sv. pismom pa mej geologijo in astronomijo, tako splošno in tako vtrjeno, da pisatelji smatrajo vže za nepotrebno dodajati svojim knjigam enakih pojasnil ali zabran. — Leta 1856.

¹⁾ Po: Reusch, Bibel u. Natur.

je Karl Daubeny kot predsednik v zboru angleških naravoslovcev v Cheltenhamu mej drugim izgovoril tudi te besede: «Upam, čas je vže pretekkel, da so se študije, katere mi gojimo, sumničile, kaker bi povspeševale brezversko mišljenje . . . Opazovanje del v stvarstvu je pač veliko bolj sposobno v ponižnosti nas vtrditi, katera odpira pot k veri, nego v ošabnosti, katera smatra za nedostojno, opirati se na čeznaravno . . .»

Potemtakem je tedaj na Angleškem, v Ameriki iz naravoslovskih ved kovati orožje proti sv. pismu, proti cerkvi in njenim dogmam vže davno — premagano stališče! In pri nas? . . .

Tem radovoljnim pričam dodali bi radi imenik tistih, ki so še le o smrti uri, stojè na vratih večnosti, spoznali napačnost svojih protikrščanskih, protiverskih nauk in se spravili s cerkvijo. Taka izpoved ne velja malo, ker pomeni obsodbo, ničnost tiste vede, ki se stavi v navskrižje z vero in cerkvijo, a resničnost one vede, katera se z vedo prijateljski veže. Voltaire je dvakrat pred smrtjo preklical svoje pogubne nauke; tudi o smrti je želel spraviti se s cerkvijo, kar so mu pa preprečili njevovi prijatelji. Helvetius je javno tako javno obžaloval svoje zmote. Isto sta želela storiti D'Alambert in Diderot. Spovedali in krščansko vmrli so La Metrie, Du Marsai, Buffon, Montesquieu in družih veliko noter do pozitivista Littrè-a kateri je pred smrtjo z Bogom se spravil obsodivši svoje materijalistične nazore. O Renanu samem je spričano, da je do zadnjega dvomil o resničnosti svojih nauk; v tem ko je s profesorske stolice in v knjigah tajil božanstvo Kristusovo, je ob enem plačeval katoliškemu duhovnu sv. maše za dušo rajne sestre!

*Je li res, da v narodih tem bolj gine vera, čim bolj
napredujejo v omiki?*

Tako se splošno pri nas misli. Pa nič ni bolj napačno od tega. Ne bomo tu govorili vže o starih klasičnih narodih, Grkih in Rimljanih — kajti vsak še tako površen poznavatelj njih zgodovine ve, da so se v obojih naravne sile najbujniše razcevele za dobe in pod vplivom njih, akoravno tako nepopolnega, verstva, in je njih moč razpadala, čim bolj je ginila mej njimi vera v bogove.

Mi hočemo marveč kazati na dva sedanja najnapredniša naroda: na Angleže in Amerikance. Pri nas se splošno meni, kaker bi verski čut vže davno zamrl v teh narodih — in vender je ravno nasprotno: ravno v njih je vera ne le globoko vkoreninjena, ampak se z napredovanjem čedalje globokejše vkoreninja in vtrjuje. Mi sami bi se ne predrznili tega trditi, zatorej rajši navajamo tu besede duhovitega opazovalca našedobnih socijalnih

razmer'): V Angliji — piše — vidijo vsi prosvitljeni možje v krščanstvu princip moderne kulture, vir občega blagostanja in temelj svobode. Noben pisatelj, kateri si hoče pridobiti spoštovanje svojih sodržavljancev, ne izjavi nasprotne misli: to bi se smatralo naravnost kot napad na društvo . . . Državniki, učenjaki, pisatelji, umetniki, vsi, ki v državni službi, v vojski, v kmetijstvu in v industriji vpravljajo najvišje posle, z eno besedo vsi, kateri hočejo voditi javno mnenje, ne zanemarijo nobene priložnosti, da neprikrito izjavijo to prepričanje . . . Kakerkoli misli niže ljudstvo, javni red je le tedaj zagotovljen, ako vodilni krogi v trdni veri iščejo nagibka svojim dejanjem in principa oblasti, katero izvršujejo . . . Dasi je pa po mislih Angležev vera podlaga njih narodnosti, znajo vendar visoko ceniti dobrote, katere narodom daje poznanje vednostnih resnic in prosto raziskavanje principov . . . Krepost narodovo cenijo po meri prostosti, katero zamore prenesti vera, ne da bi škode trpela. Izpoznavanje vere v zvezi z neprestanim umstvenim delovanjem privadi duhove, da ločujejo mej onim, o čemer se da koristno razpravljati, pa onim, o čemer razpravljati ni dovoljeno. To čudovito oploja duha, kateri, ne da bi spred oči pustil velikega vprašanja o prihodnjem življenji, se vendar izogiblje brezkoristnega truda, da bi reševal vprašanja, katera je Božja modrost razodela».

To je res krasna izpoved! Po tolikih skušnjah Anglija s celim srcem pripoznava resnico, kateri so pritrjevali vže Platon in Aristoteles, Ciceron in Plutarh, katero so izpoznavali Grki in Rimljani, poleg starih Judov: vera je, katera narode povzdiga! Čim vernejši je narod, tem svobodnejši je, tem močnejši — tem večji!

Poglejmo v Ameriko. Republika zedinjenih držav obsega mlade in krepke narode, polne čilosti in življenja. Akoravno se je začela ta država še le razvijati, vendar kaže vže zdaj, kako veličanska, silovita bo njena bodočnost. Amerika vže zdaj nadkriljuje v mnogih ozirih Evropo. Od kod pa zajema Amerika svojo moralno moč? Neverjetno, a resnično: iz verske zavesti. Tocqueville je Ameriko prepotoval in pazljivo proučaval njene razmere. Kratek posnetek njegovega opazovanja se da izraziti: vera ni le bila podstava, na kateri se je amerikansko ljudstvo vzdignilo, ampak je tudi še zdaj pogoj njegovega bivanja, ker omogočuje svobodo. «V tem ko postava Amerikancu vse storiti dovoljuje, ga brzda vera, da vsega ne počne». V viših in nižih, v sodnikih, odvetnikih, kupcih, vojakih, da celo v mladeničih je globoko vkoreninjeno prepričanje, in vsi brez izjeme, enoglasno se vjemajo v tem, da brez vere je društvo nemogoče.

Najočitniši dokaz, kako globoko je v Angležih in Amerikan-
cih utrjeno versko čustvo, je pač vestno, natančno posvečevanje

izid 1911

1911) Le Play, La Réforme sociale I 74. v Bougand: Religion u. Irreligion.

nedelj in praznikov. Najbolj delavna naroda, katera s časom neverjetno varčita, katerima je čas denar, ponehata od dela v spoštljivi pokorščini, kaker brž zvon oznani Gospodov dan. Ni slišati več kladva, niti voza; štacune, delavnice, biljardi, kavarne — vse se zapre. Katera je tista moč, ki tako mogočno vpliva na narode, da po šestdnevnem pehanji svoje delo naenkrat vstavijo? Ideja mora biti, ki jih prešinja do dua srca, vzvišena nad vse zemeljske čute in koristi. Da, ideja, da brez vere ne more biti mogočne družbe, globoko vtrjena misel, da le despotizem životari brez vere, a prostost je pogrešati ne more. Kako bi tolažilo skeptike, ko bi stal tak narod na najnižji stopinji mej vsemi drugimi! Pa te tolažbe nimajo, kajti zavezni Amerikanci so najsvobodniši, najdelavniši, najpričniši, najmogočniši narod!

Očiten dokaz tedaj, da veliki narodi tudi sedanje dobe nikar ne mislijo veri se odreči, še manj pa si domišljajo, da bi tem slavniši, tem silovitejši postali, čimbolj se otresejo verskega jarma.¹⁾

Veda pa cerkev in papeštvo.

Ako je res, da vera izključuje vedo, tedaj bi morali posebno v cerkvi, ki je nositeljica in razlagateljica Kristusove vere, iskati nasprotnice znanosti; tedaj bi moralo tudi papeštvo, na katerem sloni cerkev in katoliška dogma, prost razvoj človeških ved zadržavati.

In vender ni tako; in vender najdemo, da je ravno nasprotno! — Bilo bi odveč nadrobniše iz zgodovine dokazovati, kako je cerkev vse stroke človeških ved zmiraj gojila. Ona je staroklasiške umotvore rešila mej tihe samostanske zidove ter otela jih gotovega pogina, ko se je povodenj ljudskega preseljevanja vlila čez Evropo. Ona je v srednjem veku edina pečala se z vedami; ona je vže v prvi dobi osnovala razne niže in više šole; od nje je dobila Evropa najviša gojišča ved in umetnostij — vseučilišča. Papežem srednjega veka gre prva zasluga za obuditev klasiških študij; oni so se vseh strani sveta nabrali prvo, najobsežnišo, neprecenljivo zbirko starih klasikov; oni so vodili, podpirali, odlikovali prve umetnike i italijanske i inostranske. Noter do ledenega morja so pošiljali iskat rokopisov in drugih starinskih reči; svojim odposlancem po knežjih dvorih so naročali, naj zraven političnih skrbi ne zabijo ob enem stikati po ostankih starih klasikov. Chateaubriand piše, da Evropa se zahvaljuje sveti Stolicy za svojo omiko, za en del svojih boljših postav, in skoro za vse znanosti in umetnosti. De Jou dal je, še kot protestant, papežkemu Rimu spričevalo, da od njega je človeški rod dobil omiko, v e d o i n

¹⁾ Bougand C. c.

vero. Zanimivo je, kar je cerkev izrekla na toletanskem koncilju: da nevednost je mati vseh verskih zmot.

Tudi dandanes cerkev z isto materino ljubeznijo objema in goji vede vseh vrst, tudi naravoslovne, kaker jih je od nekdaj. Da, še vstanovlja akademije in vseučilišča, katera zmagovno tekmujejo z državnimi vseučilišči najnaprednejših evropskih narodov. In ravno med jezuiti, najodločnejšimi branitelji katoliške dogme, najpokornjšimi sinovi rimskih papežev, nahajamo prvake ne le filozofskih, ampak tudi naravosloveskih in realističnih vednostnih strok... Oni temeljito raziskujejo o astronomiji, o energij in eutropiji, o elektriciteti, o hipnotizmu, o entomologiji, o atomih, o aluminiju, o darwinizmu itd. itd. Berite li n. pr. italijansko «La Civiltà cattolica» ali pa nemško «Laacher Stimmen».

In koliko je vže sedaj papež Leon XIII. opominal k učenju filozofije, navduseval za klasične študije in druge vede! Koliko višeznanstvenih zavodov je ali sam vstanovil ali pa so se vstanovili po njegovem spodbujanju, pod njegovim vodstvom in pokroviteljstvom! Koliko je sè svojo besedo pripomogel k povzdigi social-političnih, zgodovinskih, astronomičnih študijev!

Od kod tedaj v cerkvi toliko ljubezni, toliko navdušenja za proste vede? Mari-li iz prepričanja, da prosti razvoj človeškega razuma zatemnjuje versko zavest, vdušuje versko prepričanje?!

Je li res, da najnovejši rezultati znanstvenega raziskavanja nasprotujejo verskim dogmam?

Podlaga in neobhoden pogoj vsakemu verstvu (Religion) je vera v Boga. Tudi krščanstvo sloni na veri v enega Boga. Bivanje Božje je najpoglavitejša točka, ko nam gre braniti krščanstvo. Vpraša se torej, katere so tiste končno dognane resnice modernega znanstva, ki se ne dajo zložiti z vero v Boga.

Govoriti nam je pa, kaker smo vže zgore rekli, pred vsem z naravoslovci. V naslednjih poglavjih hočemo torej eden za drugim navesti vse one glavne nauke, kateri se, kot znanstveno dokazani, dandanes navadno navajajo kot vgovori proti verskim resnicam. — V prvi vrsti zadevajo ti vgovori početek vesolstva in stvarjenja.

Pred vsem menimo, da naravoslovju, dokler ostane to, kar je t. j. dokler ne prestopi lastnih mej, nikaker in nikoli ne pristojta določevati, ali biva Bog ali ne. Kajti Bog, ako biva resnično, je in mora biti tak, da se popolnoma odteguje naravosloveskemu raziskavanju. Naravoslovec se namreč peča s pozitivnimi, gotovimi faktorji t. j. s takimi, ki se dajo podvreči fizičnemu ali kemičnemu raziskavanju; in prav radi tega se naravoslovec ponaša, da njegova veda je eksaktna, in so rezultati njeni neovrgljivi, kajti vsi dokazi slone na realni podlagi čutnostnega zaznavanja, ki se vrši

in določuje potom eksperimentovanja in geometričnega merjenja. Tedaj sega naravoslovsko raziskavanje le do mej čutnostne zaznatnosti (Wahrnehmbarkeit). Kar je za čute nezaznatno (nicht wahrnehmbar), je naravoslovcu kot takemu večno nedostopno. Bog pa, ako biva v resnici, ni sestavljen iz atomov ali kemičnih snovi, da bi ga mogel naravoslovec z nožem rezati ali kemično rasikavati, ampak Bog je nesuoven (nematerijalen) in torej kot tak ne more biti predmet naravoslovskega eksperimentovanja. Kar je torej izrekel bogotajni naravoslovec Salande: preiskal sem vse nebo, pa Boga nisem našel — velja ravno toliko, koliker besede onega anatomia: raztelesil sem celega človeka, a duše v njem našel nisem. Pač lepa duša, ki bi se dala pod nožem na kosce razrezati ali pa v kemični retorti razsnoviti! Neve-li gospod naravoslovec, da take duše ne pripisujemo človeku, da taka duša sploh ni duša? Niti prvi tedaj ne more trditi: ni Boga, niti drugi: ni duše, ker i eno i drugo stoji onkraj mej, do katerih sega naravoslovsko raziskavanje.

Onkraj teh mej pa pričinja filozof svoje delovanje, in temu edino temu mora naravoslovec prepustiti, da določi, ali biva Bog ali ne, in kar je drugih metafizičnih resnic t. j. resnic, ki imajo svoje razloge ne v čutnem, fizičnem, ampak v nadčutnem svetu.

S tem bi bila pravzaprav naša pravda z naravoslovci, ki se ponašajo, da predmet njih vede je izključljivec fizični svet, dognana. Vse njih vgovore, s katerimi se zaletavajo v metafizični svet, odbijemo kar edino z: ostanite pri svojem predmetu in ne zalajajte v svet, ki ni vaš, in do katerega se tudi povspeti ne morete! Ta pot bi bil najkrajši in neredkokrat morebiti tudi — najizdatniši.

Ako torej v naslednjem odgovarjamo na posamezne točke modernega protiverskega naravoslovja, storimo to le, da se jasniše razvidi, na kako šibkih nogah stoji tista veda, katera je v 19. veku prevzela žalostno vlogo mitičnih gigantov: Boga pahniti z neba, in na mesto njega postaviti — večni atom!

Večni atom?

«Materija je sama o sebi večna. Iz večnih atomov se je tekoma neizmernih vekov polagoma razvil in spopolnil sedanji svet, kateri nič v sebi ne hrani, kar bi se ne dalo izvajati iz pratomov in njim bistvenih lastnosti. Ni pa nikaker treba vzeti nadmaterijalno bitje, da bi poseglo v materijalni svet atomov ter sestavilo sedanji dejansko obstoječi red v vesmiru». — Tako govorijo materijalisti. Ni res! Ta nauk ni znanstven, ker obsoja ga znanstvo samo in sicer: fizika, mehanika, matematika.

Materija — pravijo — je večna. Temu vgovarja fizika. Nje temeljni zakon je namreč: trajavost materije — *Trägheit* der

Materie. Ta zakon veli: mirno bivajoče telo se ne more samo ob sebi zagibati — telo pa, ki se giblje, ne more samo ob sebi priti do miru.

Ako je materija večna, tedaj je glede kakovosti njenega bivanja mogoče eno izmed dveh: ali je materija od vekomaj bila v stanu miru, nepremična, ali pa je bila od vekomaj v stanu gibanja, kaker jo nahajamo sedaj!

Vzemimo prvi del alternative: materija je bila pred sedanjim stanjem mirna. Vprašati moramo koj: od kod se je zagibala? Ako — po materialistični teoriji — ne priznavamo nego le bivanje snovnih (materialnih) bitij, potem en sam hip miru ali negibanja v materiji pomeni isto, kar njeno večno negibanje. To veli zakon o trajavosti materije: mirno bivajoče telo se ne more samo od sebi zagibati. Potem — recimo — bi ne bilo nikdar moglo priti do sedanjega faktičnega gibanja v materialnem svetu. Moč tega sklepa priznava eden prvih najnovejših vtemeljiteljev materialističnega monizma, Du Bois Reymond: Ker gibanost ni materiji bistvena, tedaj veleva zakon vzročnosti (Causalitätsprinzip), da ali vzamemo večnost gibanja ali pa moramo priznati bivanje nadnaravnega, nematerialnega bitja, ki je dalo gibanju materije početek.

Renan je hotel sicer svojim somišljenikom odpreti iz te stiske izhod, češ, gibanje v vesmiru se izvaja iz rušenja ali motenja (Störung) ravnotežja v atomskem svetu, to rušenje se da pa razlagati iz raznovrstnosti snovi; večno enovrstna snov bi se nikoli ne zagibala! Pa človek bi ne vedel, je li Renan resno mislil, ko je to zapisal, ali pa hotel zlobno z njimi se pošaliti! Tudi če vzamemo raznovrstnost (Ungleichartigkeit) pramaterije, ostanemo na istem mestu ko prej: materija je materija, bodi si še tako raznovrstna, in fizik nam za materijo v obče nasproti stavi neizprosni zakon trajavosti, in tako početek gibanja v materiji in iz materije same — nemogoč, nerazločljiv!

Ne ostane torej drugega, nego da sprejmemo drugo plat gorenje alternative: večno gibanost materije.

Pred vsem moram pojasniti pojem o gibanosti materije. Da se v sedanjem vesmiru vrši neprenehno gibanje, ne more nihče tajiti. Besedo »gibanje« pa jemljemo ne le v ožjem pomenu, vkoliker se nebesna telesa po prostoru gibljejo in vrtijo, ampak tudi v širšem pomenu, vkoliker se vse na zemlji premika, prenavlja, postaja in promineva. To gibanje je tako, da je vsak poznejši gibni stan pogoj sledečemu. Človek rodi se od človeka, rastlina od semena, kokoš iz jajca, in to spet iz kokoši.

Trditi večno gibanost materije je isto kar trditi, da je vrsta gibnih stanov (die Reihe der Bewegungszustände) brez začetka, večna, torej neskončna. To pa ne more biti, kajti

1. neskončna vrsta ali število resnično bivajočih veličin je algebraična nezmisel. V vsakem številu se soštevajo enote. Neskončno število tedaj bil bi znesek, v katerem prvi sumand bi

bila enota, katere zadnji sumand bi bil tak, da bi mu dodavši $1 + 2 + 3 + \dots + n$, ne mogli prišteti nobene enote več. To pa pomeni: zadnji sumand moral bi biti ∞ . Pa to neskončnost bi morali iz soštevanja vseh sumandov še le dobiti. Potemtakem bi bilo $1 + 2 + 3 + \dots + n$ (t. j. $\infty - 1$) $+ \infty = \infty$. Tedaj bilo bi $\infty \cong \infty$: neskončnost bi bilo število večje in ob enem manjše od samega sebe!

Po tako zvani matematični neskončnosti izražamo le s številkami zmožnost človeške misli, dvigniti se čez katerokoli mejo: vzemimo število tudi toliko, da bi vrsta števil (Ziffern), ki bi je predstavljala, obsegala celo zemljo, k vsemu bo človek v svojih mislih vendar le še dodajal. Ob enem postaja razumu jasno, da z omenjenimi končnimi veličinami (Größen) se z dodajanjem ali doštevanjem ne da doseči neskončnost; kajti čimbolj doštevamo, tembolj se nam neskončnost vmika. Ravno tako je pa za razum izvestno (gewiss), da tudi v resnici (in der Wirklichkeit) ne more bivati neskončna vrsta veličin; potemtakem ni tudi mogoče, da bi vrsta mej seboj zavisnih gibkov (Bewegungszustände) bila brez začetka ali od vekomaj. Ostati moramo pri tem, kar je izrekel Moigne: število ali vrsta, katera bi imela zadnjo številko, a ne začetne številke, ali narobe, bila bi palica z enim samim koncem, ali neskončno visoka gora brez doline; ne le da se kaj takega misliti ne da, ampak nam je ob enem brezdvomno, da to tudi mogoče ni; kar je pa v sebi nemogoče, tudi v resnici ne biva (existiert in der Wirklichkeit nicht).

2. Pomislimo še nekaj. Ako vzanemo neskončno vrsto gibkov, potem si ne moremo razlagati sedanjega gibanja, ker do njega bi sploh ne moglo niti priti. Kajti zadnji gibek je odvisen od predzadnjega, ta spet od predpredzadnjega in tako dalje nazaj. Vsak slednji gibek je včinek prejšnjega, ta je spet včinek prejšnjega, nobeden pa nima gibavne moči iz sebe, ampak vedno le od prejšnjega. Vzemimo tedaj v vrsti gibkov en gibek. Ta inia biti včinen od prejšnjega kot vzroka, ta spet od prejšnjega itd. Tako moramo iti prek vrste nazaj iskajoč vzroka našemu gibku; a ker je ta vrsta neskončna, ne bomo vekomaj dospeli do vzroka, torej bomo tudi na vse veke čakali na vresničenje našega gibka.

Pojasnim to z vzgledom, ki smo ga rabili pred tremi leti v «pismih brezvercu». V vrsti stoji sto ljudi, ki se drže drug drugega za roko. Prvi potegne drugega in povleče za seboj; drugi povleče tretjega, tretji četrtega itd. Zadnji se bo še le zganil, ko ga bo devetindevetdeseteri povlekel. Vsekaker pa bo preteklo nekoliko časa, preden pride povlek do zadnjega, denimo eno minuto. Vzemimo vrsto dvesto ljudi, bomo morali čakati dve minuti; ako jih bo tisoč, deset minut itd. Če si mislimo število pomnoženo na bilijone, tirjati bi morali že cela stoletja. Vzamemo pa vrsto brez začetka, tedaj ne bomo tudi nikdar dočakali, da bi se zadnji v vrsti zagibal. Ravno tako bi ne bilo moglo nikdar priti do seda-

njega gibanja v vesolstvu, ako vzamemo brezkončno vrsto vzajemno odvisnih vzrokov.

Ker je tedaj sedanje gibanje v vesolstvu resnično, faktično, nam drugega ne ostaja nego v vrsti gibkov postaviti začetek ali početni vzrok. Ta vzrok pa ne more biti tak, da sprejme svoje gibanje od katerega drugega, ker potem spet zajdemo v neskončno vrsto mej seboj zavisnih gibnih vzrokov; ampak gibati se mora o sebi in iz sebe. Ravno radi tega pa ne more biti materijalen, ker po zakonu trajavosti materija se ne giblje o sebi, in torej tudi ne more iz sebe drugih teles gibati. Ta vzrok torej mora biti nematerijalen, mora biti duh, kateri, kaker se giblje in živi o sebi, je tudi materijo zagibal. Ta duh pa mora biti neskončen. Ker, ako ni večni, potem se je ali sam sebe vstvaril ali je bil vstvarjen od drugega bitja. Prvo je nemogoče, ker bi bil moral biti preden je bil. Vzamemo pa drugo, potem moramo vprašati, odkod je ono bitje, po katerem je bilo vstvarjeno poslednje. Tako moramo pa spet ali zgubiti se v neskončno vrsto vzrokov, iz katere ni rešitve, ali pa obstati pred bitjem, ki ni več včinek drugega vzroka, ampak je od vekomaj samemu sebi vzrok in vzrok vsem drugim rečem, ki je večno.

Mora tedaj bivati nematerijalno, večno bitje, mora bivati — Bog. In prav matematika, aritmetika in mehanika so one vede, ki nas silijo priznavati bivanje Boga, kateri je ob enem tudi glavni predmet verstva.

Dr. Mahnič.

Odgovori na vgovore.

V naslednjem bomo kratko pa točno odgovarjali na vgovore, ki se nam bodo na naše lastno vabilo pošiljali v rešitev. To poglavje spada tedaj v apologetični del našega lista. Nekaj takih vgovorov nam je vže dešlo; upamo, da dobimo še drugih. Opomnili bi pa, naj bi se nam predlagala le vprašanja, katera so v resnici težka in ob enem zanimiva. Kdor hoče pojasniti navadnim vgovorom, lahko vzame v roko kako navadno apologetično ali versko-znanstveno knjigo, kaker se navadno v rabijo v naših viših razredih; kajti nas ni volja čas kratiti z vsako malenkostjo. — Zdaj pa k posameznim vgovorom.

* * *

1. Vgovor. Sv. katoliška cerkev deli odpustke. Kdor n. pr. moli to in to molitvico, dobi odpustka 100 (200, 300) itd.) dni. Vprašam: ni li to nekako poseganje v božje pravi-

ce? Kako more sv. cerkev določiti: prav toliko (nič več, nič manj) dni bodeš imel odpustka; menim, da taka določitev pristoja le samemu Bogu!

Odgovor. Nauka o odpustkih ni mogoče razumeti, ako ne poznamo njih zgodovinskega početka. Sv. cerkev je v prvih stoletjih za nekatere, posebno javne, grehe nalagala tudi javno pokoro. Po velikosti greha je bila tudi pokora določena, večja ali manjša, daljša ali krajša. Javno pokorjenje grešnikov se je tudi nadzorovalo, da se je vršilo natančno po določbah cerkvenih. Določen je bil posebno čas pokore po velikosti greha: en mesec, štirideset, sedemdeset dni, eno ali več let, tudi celo življenje. Zgodilo se je pa večkrat, da je spokornik kazal posebno gorečnost v opravljanji spokornih del; večkrat so tudi mučeniki za spokornike prosili pri škofu, naj bi se jim del naložene pokore odpustil ali čas pokore okrajšal. Škof je večkrat v to dovolil; kajti z izvenredno gorečnostjo in odločno voljo more grešnik v kratkem času odvagati in popraviti, kar bi sicer moral popravljati pri manjši gorečnosti dolgo časa. Pa tudi na neskončne zasluge Kristusove, bl. Device in svetih mučenkov se je cerkev pri tem ozirala in iz tega zaklada plačavala, kar je spokornik še dolžen ostajal.

Ako imamo pred očmi to cerkveno disciplino, nam ne bo težko razumeti, kaj pomeni, ako cerkev deli odpustka sto, dve-sto itd. dni. Podeliti odpustek sto dni ni drugega kaker: grešniku odpustiti toliko časne kazni, koliker bi mu je bilo odpušćene, ako bi se po določbah nekdanje cerkvene discipline javno pokoril sto dni. S tem cerkev nikaker ne sega v Božjo sodbo; niti pomeni to: grešnik, ako vmrje, se bo vical sto dni nanj, nego bi se sicer moral; marveč cerkev z odpustki noče nič več, nič manj nego grešniku odpustiti en del ali celo tisto kazen, katero bi imela pravico naložiti mu, ako bi hotela tudi dandanes grehe kaznovati javno in po tistih določbah, katerih se je nek-daj držala; Bogu samemu pa prepnušća, naj on, glede vic, pred cerkvijo zadobljeni odpustek grešniku zaračuni, kaker po svoji sveti volji spozna za pravično. Saj cerkev ima vender oblast prestopke kaznovati, a ravno tako kazni odpušćati.

Obširniše nočemo tu razpravljati o odpustkih, ker tudi v-govor ne sega dalje.

2. Vgovor. Imenovanje svetnikov! Ali se Vam ne zdi, da vtegne marsikdo, katerega čestimo svetnika, biti pogubljen ali vsaj v vica? Res je, da sv. cerkev prej prevd arja, koga in zdaj omenuje svetnika; znane so mi tudi ceremonije, katere se vršijo ob takih prilikih. Toda kdo more venderle gotovo vedeti: ta in ta je svetnik! Pogled na „oní svet“ nam je zaprt, in le samemu Bogu je znano, kaj se tam vrši s to ali ono dušo! En zgled! Vi ste gotovo poznali g. N. To je bil mož po božji volji. Vse svoje

življenje je bil posvetil Bogu in šoli. Učil ni le z besedo, nego tudi z zgledom. Na smrt se je bil pripravil tako, da so se jezuvitu, ki mu je bil dolgoleten spovednik, solze vtrnile. Blagi svečenik je zatrjeval: „Blagor njemu! Tako pobožnega moža jaz še nisem videl. To bode svetnik!“ Tudi meni samemu je g. N. na smrtnej postelji zatrjeval, da se je dobro pripravil na smrt. In vendar, velenč gosp. doktor, morem jaz določno trditi: g. N. je zveličan, je svetnik? Ne! Le Bogu samemu je to znano! Zatorej smatram jaz imenovanje svetnikov tudi kot nekako poseganje v božje pravice! Meni se zdi, kaker bi se reklo Bogu: „Ta in ta je živel pošteno in pobožno, torej ga moraš povzdigniti med svetnike!“ Ni li tako? —

Odgovor naš na ta precej dolg vgovor bodi kratek, tem bolj ker gospod oponent sam pravi, da mu je dobro znano, kako cerkev ravna in prevdarja, predno koga okliče za svetnika. Opozorili bi ga sosebno na en pogoj, kateri je odločilen pri oklicavanju svetnikov. Ta pogoj je določeno število čudežev, ki so se godili ali od dotičnega svetnika samega ali pa na njegovo priprošnjo. Ti čudeži se morajo tako spričati, da so vzvišeni nad vsakim dvomom. Jaz si ne morem drugače misliti nego da gospod oponent veruje v možnost pravih čudežev. Prav. Čudež se pa določuje kot dogodek ali čin, ki presega naravne moči, in se torej ne more zgoditi nego po tistem, ki je vzvišen nad vso naravo, po Bogu. Ako je tedaj dokazano, da je dotični svetnik ali sam učinil čudež ali pa da se je čudež dogodil v njegovem imenu, na njegovo priprošnjo, je očitno, da je Bog sam ž njim, da je prijatelj Božji; Bog sam ga je, storišči čudež po njem ali radi njega, hotel kot svojega prijatelja pred svetom poveljati. In ravno to jemlje cerkev za nevarljivo spričevalo, dano od Boga samega, da se je dotičnih posvetil. Cerkev tedaj pri oklicavanju svetnikov ne posega v pravice Božje, temveč ona nekako pred svetom razglaša sodbo o tem ali onem človeku, katero je Bog sam vže prej slovesno izrekel ne z besedo, pač pa z dejanjem (čudežem), koje očitno na sebi nosi znake izključljivo Božjega dejanja.

3 Vgovor. Je-li mogoče se zveličati po zapovedih božjih in cerkvenih? — Moje menenje je: Skoro nemogoče, ker nihče, ne more tako popolnoma živeti! Ta n. pr. je bil sicer dober, pošten človek, a vmrl je nagle smrti; nesel je v večnost kak greh — izgubljen je. Toda ne! Moje menenje je to: Neizmerno je v smiljenje božje, in ker Bog sam ve, da ni mogoče človeku popolnoma biti, poslal je Svojega Sina na svet, da nas je odrešil s Svojo krvjo. Potemtakem bi sodil, da se zveliča vsak blagin pošten človek, kateri trdno veruje v Boga!

Ako bi temu bilo kako drugače, potem bodo nebesa skoro prazna! Kaj menite Vi o tem, velenč. g. doktor? —

Odgovor. Gos. od oponent gotovo veruje s sv. pismo; kajti kot veren kristijan govori o Sinn Božjem, ki nas je odrešil. Prav. Potem bo pa tudi moral pritrditi nam, da sv. pismo več reči človeku nalaga kot dolžnosti t. j. kot prave zapovedi. Čemu pa človeku nalagati družih dolžnosti, ako zadoščuje sama vera? Ali pa bi morali po vzgledu Lutrovem iz sv. pisma izbaciti vse ti- ste knjige in mesta, kjer Bog kaj zapoveduje izven vere. — Dalje. Ako je skoro nemogoče p o p o l n o m a živeti, je ven- der mogoče n e p o p o l n o m a; kdor pa nepopolnoma živi, ne sledi še iz tega, da bi se moral pogubiti. Sicer vže z besedo „skoro“ g. oponent sam pripoznava, da se vender vsaj nekateri povzdignejo do popolnosti.

Pa ravno ker smo nepopolni, je naša dolžnost spopolnjevati se od dne do dne; kdor ni dovršil v tem življenji svojega spo- polnjevanje, je nadaljuje in dokonča v prihodnem življenji, v vi- calih — tako učimo po smislu katoliške cerkve. Potemtakem ven- der ne bodo nebesa skoro prazna. Res sicer, da so redki tisti, kateri „gorki“ zletijo v nebesa, toda upamo, da jih je veliko število onih, kateri pridejo gor skozi vice. — Nadalje. Ako bi imela zadostovati sama vera, čemu je potem dal Bog človeku voljo? Volja je zmožnost, katera je kot taka po svoji naravi stvarjena, da se dejstvuje. Volja pa se dejstvuje po hotenji t. j. po posameznih aktih ali činih hotenja; vsak čin hotenja je pa ne- kako dejanje, bodisi le notranje ali bodisi, da se ob enem tudi na zunaj javlja. Kdor tedaj trdi, da vera zadoščuje, smatra de- janja človeška za brezsmotrena, torej nenaravna; ob enem obso- ja kot brezsmotreno tudi vsako krepostno teženje; kajti krepost (virtus, Tugend) se spet dejstvuje in vjačuje le po opetovanih volji- nih činih. Vse te absurde posledice izhajajo iz trditve, da za- doščuje sama vera; zatorej mora ta trditev biti kriva. — Da se jih pa dosti pogubi vsled nagle smrti, je sicer res; pa to nas le opomina: bodite pripravljeni, ker ne veste ni dneva ni ure! Radi negotovosti zadnje ure živimo in delujmo v strahu. Zakaj je pa Bog nad našim rodом izrekel ostro kazen smrti — to mo- ramo prepustiti njegovi modrosti in svetosti. Vsemu ne bomo nikdar do dna prišli — in tudi to je prav in koristno za nas.

4. Vgovor. Začnimo pri stvarstvu: Prvi dan je Bog stva- ril s v i t l o b o; s v i t l o b o imamo od solnca, in stvarjenje istega določeno je n a 4. d a n (ozir. dobo stvarjenja). Kako se to vjema? Govori se sicer o neki drugi svitlobi — a svitlo- ba je menda le od solnca?

Odgovor. Gospod oponent sam v zadnjem stavku in- direktno pripoznava, da njegov vgovor ne sloni na neomaj- ljivi podlagi; kajti piše, da se vsaj „govori o neki d r u - g i“ svitlobi, ki ni od solnca. Mi bi o tej priložnosti le opo-

mnili, da ni prav niti znanstveno zajemati vgovore proti sv. pismu iz trditev naravoslovcev, katere niso še tako vtemeljene, da bi se ne dalo o njih resničnosti razumno dvomiti. Take trditve niso dognane resnice, ampak vedno še hipoteze. — Sicer pa — da si ogledamo vgovor sam od bliže — kaj nas sili vzeti, da je vse svitlobe vir solnce? Pred vsem: kaj je svitloba? Vprašanje še zdaj odprto; kajti učenjaki na nje še vedno odgovarjajo s hipotezami. Dokler torej ne vemo, kaj je svitloba, tudi izvestno trditi ne moremo, da brez solnca svitlobe ni ali je ni vstani biti. Mogoče pa je, da je svitloba, katera je z d a j t. j. od četrtega dneva naprej za nas in za našo zemljo navezana na solnce, pred četrtnim dnem (oziroma četrto dobo stvarjenja) bila od solnca neodvisna. To uči nekako Mojzes sam ki v 16. in 17. vrsti prvega poglavja I. knjige pripoveduje: Bog je s t v a r i l solnce in luno in zvezde pa jih p o s t a v i l n a n e b o, „da bi s v e t i l e n a d z e m l j o“. In vender piše zgore t. j. v 3. vrsti istega poglavja, da je Bog svitlobo vže prvi dan vstvaril! Ne sl-di tedaj iz pripovedi Mojzesove, da Bog je četrtni dan v ž e v s t v a r j e n o svitlobo na solnčno telo p r i p e l postavivši solnce v tako r a z m e r j e do zemlje, da je poslednja s četrtnim dnem začela redno dobivati svitlobo od solnca? — Sicer bodi stvar kaker hoče: naj se znanstveno vtrdi in dokaže, da brez solnca je v s a k a s v i t l o b a s p l o h nemogoča, potem še le bo imel enak vgovor proti Mojzesovemu poročilu nekako smisel. —

Vgovor proti ednosti človeškega rodu, ki se nahaja „R. K.“ str. 251, je tak, da se nam ne zdi vredno nanj odgovarjati. Prihodnjič bomo nadaljevali.

Dr. Mahnič.

Nadaljni vgovori.

8. Kako je sè zveličanjem in sploh z odnošaji mej Bogom in ljudmi, ki naj bi stanovali na družih svetovih? To je sicer znanstveno nedokazana hipoteza, o kateri se pa govori tudi v šolah skoraj z gotovostjo. Je-li ta trditev proti verska? Če pa ni, kako jo je mogoče razjasniti z verskega stališča? — Čemu so sploh toliki svetovi?! —

9. Nekateri svetovi so se dočista ohladili, izgubili so vso lastno gorkoto; tako n. pr. luna, in postali so premrzli za človeka. Tako bode morala ohladiti se, sklepajo, prej ali slej tudi naša zemlja, in tedaj bode proč s tukajšnjim človekovim bivanjem. Tudi to se predava v šoli, kako se pa zлага sè sv. pismom? —

10. Zgodovina nam dokazuje, da so imeli v rokah visoke in celo najviše oblasti v sv. cerkvi nevredneži, ki niso bili le v marsičem sumljivi, ampak so celo zlorabili svoje moči n. pr. pravico izbodbévanja. Kako, da se pa že vedno daje pozameznikom novih oblastij, kljub temu, da so se zlorabile še prejšnje? Kako se to sploh zлага z avtoriteto in z lastnostmi, ki jih pripisujejo papežu? Ni li zgodovina nekak vgovor proti njim?

11. Kako se godi po smrti z ljudmi, ki so zunaj katoliške cerkve? je-li mogoče o tem kaj gotovega reči? Tu je treba vsakako razločevati več vrst: 1. So, ki niti vejo ne za cerkev katoliško. 2. Drugi sicer čujejo o njej, pa nimajo priložnosti seznaniti se z njo temeliteje in ostanejo pri svoji veri, nekaj radi spoštovanja do svojih pradedov in sorodnikov, nekaj pa, ker se človek le težko sprijazni z mislijo, da bi opustil svojo vero; do tega more ga privedi le temeljito prepričanje, katerega pa brez lastne krivde ne morejo dobiti. 3. Zopet so, ki so to zadevo premislili in premotrili, kaker se spodobi o stvari, ki ima odločevati celo večnost, pa so prišli do sklepa, da je drugo naziranje pravo, ne katoliško. Sém štejem ne le drugoverce, ampak tudi brezverce, ki so po korenitem razmišljanju dospeli do tega konca. 4. Dobe se pa žalibog tudi, ki mečejo z vero okrog, kaker z ničvredno stvarjo, vero opuste brez veliko pomiselkov, da se le oprosté njenih takozvanih okovov.

Žensko poglavje.

„Pod moževo oblastjo bodeš, in on ti bo gospodoval“. — I. Mojz. 3. 16.

Zakaj smo se lotili pisati o ženskah?

Žensko vprašanje nam je vže dolgo pri srci; tudi marsikateri naših prijateljev nam je svetoval, naj bi vender enkrat izpovedali svojo vero o ženskem spolu. — Častna naloga!

Pa ta svet je morebiti tudi izhajal iz posebne prijateljske dobrohotnosti, češ, znano je, kako smo po slovenskem svetu razvpiti za nespravljive sovražnike nežnega spola, češ, da ničesar bolj ne želimo nego naše ženstvo vkleniti v jarem nekdanjega robstva — naj torej rešimo svoje dobro ime pri lepem spolu!

Res nikomur ne more biti všeč, da pride v zamero brez lastne krivde — tudi pri ženskah ne. Znano je pa, kako mojstersko znajo naši pošteni liberalci tudi to orodje rabiti proti

nam; vže štiri leta je, odkar smo si privoščili nedolžno šalo, da bi namreč dobro bilo dolgojezičnim ženskam prirezati jezike — in vže štiri leta jim služi ime „dr. Mahnič“ kot nekaj bavnavega, da ž njim plašijo slovenski nežni spol! Vže to pa, da jim nedolžne stvarice s polno dušo verjamejo in z vso resnostjo v govorih in v pismu izražajo svojo bojazen pred našimi škarjami, vže to pravim do polovice pojasnjuje, katero mesto tiče ženskam — za moškimi.

Jaz upam, ko bodo naše nežne gospodičine in židane gospice brale pričujoči naš spis, bodo vsaj nekoliko se pomirile — vemo namreč, da tudi od njih marsikatera, vsaj za vratni. pogleduje v naš list — in počasi začele dostojniše misliti o nas. Vzemite torej, nežne bralke, pa premislite, kar Vam tu napišemo, in pridete morda celo do prepričanja, da znamo bolje zagovarjati Vašo pravo čast nego oni, ki po plesih in veselicah kleče plazijo okoli Vas, koperneč po Vašem milostnem pogledu

S šalo na stran! Žensko vprašanje samo na sebi zdi se nam mej socialnimi vprašanji najvažniše. Ženska sega globoko v naše društvo; ona je društvu tako rekoč srce, iz katerega prehaja življenje in gorkota vsemu človeškemu organizmu. Ni ga naravnjšega, niti ožjšega razmerja od onega, ki se nahaja mej možkim in žensko. Po tem razmerju se oblikuje družina in konečno celo društvo.

Potrebno je torej, da o tem razmerju pred vsem prav mislimo. Imeti o življenju in njegovih razmerah prave pojme, je prvi, neobhoden pogoj omike in napredka; kajti po mislih, po idejah se ravna življenje. Nihče bolj ne ovira pravega napredka in sreče narodove kot tisti, ki zagovarja in širi krive nazore.

I moža i ženo je vstvaril Bog; kaker prvega, tako je tudi drugo postavil na svoje mesto v društvu. vsakemu odločil svojo nalogo. Zakon narave, ki ga je Bog vstanovil, z naravo ostane; on se ne preminja po človeških mnenjih in strasteh. Razmerje mej možkim in žensko ima svoje objektivno ozadje, svoj realen razlog v nespremenljivi volji Stvarnikovi. Po tem objektivnostnem razmerju se morajo ravnati tudi naši nazori o ženstvu.

S koliko treznostjo tedaj, s koliko temeljitostjo bi morali razreševati žensko vprašanje. Zato se ne moremo načuditi oni drznosti in lehkomišelnosti, s katero se dandanes govori in pišari o ženstvu in njegovem poklicu; res, tako se dela, kaker bi šlo — sit venia verbo — za krave in teleta! Neizkušeni mladiči, katerih prva in edina skrb bi morala biti, da bi se učili — kajti, kaker spričuje njih glasilo, dozda so se bore malo učili — ti mladiči, akademiški Vesnjani, sprejeli so v svoj zračni program kot eno pglavitnih točk — čujte! — žensko emancipacijo! Če ni to narobe-svet?!

Kolika pojmovna konfuznost, kolika blodnja po teh mladih glavah! Ene same jasne misli ne najdeš, niti dveh stavkov niso

vstani logično zvezati! Zdi se, kaker bi ti modroslovci slovenski od besede do besede prelagali iz Schellinga ali iz katerega drugega nemškega filozofa-konfuzijonista. Tako na primer pišejo o ženskem vprašanji: „Vpliv vsakega činitelja v življenji se ravna in zorazmerja z naravo njegove duševne in moralne vloge. Ta vloga pa je pri raznih narodih zelo različna: kaj je bilo žensstvo Rimljanu, Grku, kaj Germanu in kako je bilo njegovo stališče pri Slovanih!“ Ali pa: „Pomislimo le še koncem, da vse žensko mišljenje in hotenje obvlada v z o r, vse možko s m o t e r; mož deluje celo za vzor kot smoter, žena celo za smoter kot vzor. Kar iz razuma možkega kot misel smotrenosti izide, to polaga ženska ljudstvu v dušo, v kateri vzraste kot dete narodnega čustva. Kaker se narodno čustvo bolj ali manj vzgaja, dobiva žensstvo niže ali više stališče v občem življi. Sodelovanje zadostno izobraženega žensstva je prosveti vgodno in narodu neobhodno potrebno: ne daje mu nikdar vodstva, a določa vsikdar stališče v stranki, v skupini narodovi“. Ta logika je za nas pa res previsoka; ona spominja na filozofične sestavke znanega konfuzijonista zagrebskega v „Zvonu“ in v „Sl. Svetu“. In po takih blodnjah dostavlja „Vesna“ ponosno: „Sedaj pa k nazorom dr. Mahniča!“ . . . Gorje nam, pod vdarci neizprosne logike najmlajših slovenskih naprednjakov!

Kdo stoji dandanes za ženskim vprašanjem?

Tega seveda ne znajo naši gospodje Vesnjani, še manj pa one milostne gospodičine, s katerimi tako ljubeznjivo koketujejo.

Mi pa menimo, da bi veliko previdniše govorili in pisali o ženskem vprašanji in o emancipaciji naših Maričk ko bi premislili, da so v 19. stoletji žensko vprašanje staknili in na dnevni red spravili socijalisti in njih zavezni bratje masoni, kateri namerjajo razrušiti vse socialne vezi prevrgši red, ki ga je v človeški družbi vtemeljil Stvarnik sam. Bratje masoni so izvrstni psihologi, kaker njih oče, ki je oče laži, vbijavec od početka. Le-ta je dobro vedel, da bi bilo brezvspešno začeti pri Adamu, vedel, da bi se ob trdnosti možkega značaja razbile njegove nakane; zato se je priliznil Evi, potipal jo pri najšibkejši strani — pri ženski radovednosti in lehkomišelnosti . . . in ko je njo na led speljal, bil je v njegovi oblasti kmalu tudi Adam. Tako, posnemaje svojega očeta, delajo tudi bratje masoni. Začeti je treba pri ženski, nji se dobrikati: nečimerna je, lehkoverna — s prilizovanjem si jo pridobiš in po nji potegneš k sebi tudi možkega; kajti mogočen je ženski vpliv na možko srce.

To svojo taktiko masoni tudi javno izpovedajo.¹⁾ Enako ce-

¹⁾ Primeri, kar se bere pri L. Taxilu: Les Maçonnnes 13: Les femmes exercent un trop grande influence sur les hommes pour que nous puissions

nijo masoni ženski vpliv pri odgoji otrok. V „Freimaurer Zeitung“ l. 1873 se bere v nekem govoru, ki ga je brat Fischer na Silvestrovo govoril „sestram“. naslednje: „Ženske so poklicane, da zasejejo prvo seme v rodovitna tla nežnih otroških src; njim pripada naloga, da obudijo prve kali duševnega življenja, da jih gojijo, one kali, iz katerih bode otrokovo mišljenje in čutenje poganjalo v krepko drevo. Z eno besedo: one imajo visoko nalogo položiti temeljni kamen k bodočemu poslopju duševnega in nrvnega človeka. To se razvidi iz tega, da odgoja, katero je kdo imel v mladosti, navadno daje smer za celo življenje.“²⁾

Kandidatinje za svoje namere pa nabirajo ne toliko iz odraslih ali omoženih žensk, katere so vže matere, ker take se prerade pečajo z odgojo otrok; ne, obračajo se pred vsem do gospodičin, do Maric in Maričk, v katerih se ženska nečimernost gizdavost in lehkomišljenost najbujniše razcvita.³⁾

Seveda bodo nemilostno nosove vihale, ko bodo brale, da jih stikamo z brati masoni: me smo masonke!? Ne, premilostne, mi Vas nočemo sumičiti, da ste se dale vže vpisati v masonske misterije, a povdarjati hočemo vsekako, da slovenske prosvitljenske à la tržaška Marica rajajo vedoma ali nevedoma v onem kolu, ki ga okol sebe zbira najvišji tripični brat, kateri kraljuje v nevidnih tminah. Ženske dandanes preveč bero in so si skrhale vid — zato so vže tudi začele nos si obrožati s „cvikerji“ — do nevidnih tmin ne sega njih bistrost; a za nas je dovršeno dejanje, da ženski kult, ki se od leta do leta širi po Evropi in in tudi mej Sloveuc, je delo bratov masonov; naše emacipantije so le surov materijal, ki ga loža vporablja pri zidanju masonskega tempeljana.

Kako častno mesto sicer zavzemajo v načrtih masonstva ženske, se najboljše razvidi iz njih „simbolike“, ki jo razlaga Leo Taxil v svojem: „Le Soeurs Maçonnnes“; žal, da naše Marice ne razumejo latinščine; ker svetovali bi jim, da bi prebrale poglavje: „Clef des Symboles secrets“ omenjene knjige, katero je tako kosmato, da se niti pisatelj ni upal v francoščini ga podati svojim čitateljem, niti bi se mi predrznili slovenščino mazati z njega prelaganjem. Naj bi le tudi slovenske od liberalcev in mladih naprednjakov obožavane Marice sprevidele, kako nedostojna „stafaža“ možke poltosti je ženska, katera išče prostosti in časti zunaj onih mej, katere je ženstvu postavila narava in krščanstvo.

réformer le monde si nous ne réformons les femmes. Mais comment l'entreprendre? Là est toute la difficulté.

²⁾ Pri Pachtler „Götze der Humanität“.

³⁾ Les dames adultes, les mères surtout, qui sont imbues de préjugés, souffrent-elles que d'autres s'occupent de l'éducation de leurs filles? Il faut donc commencer par des demoiselles et par des dames d'un certain âge. — Ibi.

Pretirano češčenje ženstva na Slovenskem. Prešeren.

Kult ženskega lica in ženskih lasi se posebno bujno razcvita na Slovenskem. Da bi hoteli iz našega leposlovja pobrati „rudeča lica“, „bele roke“, „črne in plave oči“ domačih in tujih Mick, ne vem, ali bi nam ostal od vsega še en droben zvezek. Zdi se, kakor bi se vsi naši leposlovni ideali vže davno zamotali — v žensko krilo. Sploh velja pri nas prepričanje, da pesnik ni in ne more biti pesnik, ako ni ali resnično ali vsaj navidezno zaljubljen. Zaljubljenost mora vsaj na papirji, v verzih pokazati — potem je še le pesnik po milosti Božji. Da, reklo se je, da ženska ljubezen je edini nevsahljivi vir večno mlade poezije! Za kaj višega nego je spolna ljubezen, bodi še tako prešestna naši poetje nimajo razuma niti vkusa.

Na to pot je slovensko leposlovje speljal naš pesnik-prvak Prešeren. Njegova Muza od kraja do konca ne opeva nego le ljubezen; druge misli v njem ne nahajamo, in da bi tudi bila, je ljubezni podrejena. O Prešernu, vzoru-pesniku, so se vzgledovali poznejši pesniki in leposlovci. Ako bi kdo hotel narod slovenski soditi le iz njegova leposlovja, bi si moral nasnovati pač čudno sodbo o njem: to je narod samih Mink in Marine! Pri vseh naših pesnikih v novelistih nosijo ilače le ženske. Stritar jo je v svoji izdaji Prešernovih pač izvrstno zadel, da je na čelo celi zbirki postavil pozdrav „Strunam“; kajti ta pesen je označilna ne le za Prešerna, ampak skoro za vse naše novejšo lepo slovstvo:

Kak blede mi moje lice,
Kak vmira luč oči,
Kak teko iz njih solzice,
Ki ljubezen jih rodi.

Od želja kako zdihuje,
Po nji hrepeni srce,
Kak mu je veselje tuje,
Kak od sreče nič ne ve;

Kak s seboj me vedno vleče,
Koder hodi, njen obraz,
Kak obliče nje cveteče
V srcu nosim vsaki čas . . .

Te in take ve nosite
Tožbe, strune! tje do nje;
Ako mor' te, omečite
Nevsmiljeno srce.

Tako mijavkanje v raznih variacijah vže štirideset let odmeva iz slovenskega leposlovja, da človeka res vže ušesa belijo. V tem duhu se je pisal deloma vže nekdanji „Glasnik“, v tem duhu dunajski in ljubljanski „Zvon“, kakor „Kres“, to pesen ponavljajo v svojih romanih in novelah Jurčič, Stritar, dr. Tavčar itd. Odveč bilo bi govoriti o „Vesni“ i njenih klasičnih proizvodih.

Prešeren nam je tedaj voz speljal v tir ženskega pretiranega češčenja in obožavanja. Mladina, kateri se Prešeren slika kot nedosežen, plemenit vzor-pesnik, katera se njegove poezije večinoma na pamet uči, in domišljijo oploja z njegovim erotičnimi podobami, mora pač vkas izgubiti za vse, kar ni žensko. Ženska lepota je ideal mladeniških teženj. Kdor bi hotel na skrivšem preiskati, kaj naši dijaki na poskušnjo pesnikujejo, brati povestice, katere za kratek čas pišejo, opazke, ki si jih po svojih „dnevnikih“ zapisujejo, kdor bi hotel slediti njih pogovorom, prepričal bi se lahko, kako globoko živi v našem dijaštvu Prešeren in njegova žensko-erotiška muza.

Pa potem ko so jo pesniki in leposlovci vkrenili na pot ženskega malikovanja, se ta kult čedalje bolj širi na vse ostale stroke našega javnega življenja. Dandanes vidimo žensko v javnosti tako češčeno, kakor se ni na Slovenskem nikdar godilo. Treba le opazovati, s kakimi pokloni se dvoruje ženstvu pri javnih veselicah in besedah, kako se jih obsipa z venci, kako možki okol njih klečeplazijo koprneč po milostnem pogledu. Da, prišlo je vže v navado, da pri javnih shodih govornik prej pozdravi „milostne“ gospe in „zale“ gospodičine, potem se le gospode! Poleg možkih društev so se začela snovati društva tudi za ženske. Posebno pa se ženski element čedalje bolj razvija v družbi sv. Cirila in Metoda. Spominjamo se dobro, kako se je pred par leti na nekem shodu, ki ga je sklicala ženska podružnica omenjene Cirilove družbe v Trstu, od strani znanih slovenskih radikalcev napivalo slovenskim Evam. Vemo tudi, kako Ciril-Metodove ženske podružnice snujejo „besede“ (besed ženskam ne zmanjkuje) in veselice, kako tu ženske na svojo roko gospode vabijo, jim napivajo in banketirajo — one, ženske, matere, mej njimi tudi kmetice — do enajste, do polnoči!

Snovati so se začeli tudi vže tamburaški zbori za ženske. Tamburašnje napravljajo veselice, da pred možkimi izkazujejo svojo umetnost in si dajo ploskati — k sijajnemu vspehu. Kako je pač videti na odru sedeti družbo mladih tamburaških virtuozinj, ko tolčejo po nežnem instrumentu, a ob enem se na vse strani spogledujejo s svojimi mladimi „srčki“, ki so „pred stolom ženskega boštva“ razvrščeni po veselicih dvorani!

Da se pa žensko češčenje tem bolj vdomači in vtrdi v omikanih krogih, njegovi aposteljni skrbijo za zblizanje mej dijaki in — dijakinjami.

To prevzvišeno nalogo so prevzeli posebno snovatelji ferijalnih društev za dijake in prirejevalci raznih dijaških vesellic za časa počitnic. Potem ko so se mej šolskim letom pridno vdeleževali in vdeleževale plesnih vaj, se jim mora priložnost dati, da svojo izurjenost tudi dejanski skažejo. To se ima goditi posebno o počitnicah. Lani so slovenske goriške kandidatkinje posebno pohvalo žele pri dijaški plesni veselici v Ljubljani. Organ tega žensko-dijaškega koketovanja je in ima biti po namerah nevidnih organizatorjev list „Vesna“. Beri li vredništveno „listnico“: kako fino blago se tu plete mej dijaki in milostnimi slovenskimi gospodičinami! Na raznih krajih je dopisovanje vže tako vzvišeno in mistično, da bi bilo treba posebnega komentara. To morajo biti res krasni prizori, ko se taki in take o počitnicah snidejo in cele noči do ranega jutra objemajoč se plešejo!

Mi le še pričakujemo, da se v kratkem osnuje žensko telovadno pa biciklisko, slednjič še žensko planinsko društvo, kateri poslednji boste skrbeli, da bodo naše Maričke za dijaškimi in nedijaškimi izletniki križem Slovenije raznašale perilo pa dušni in telesni „komfort“!

Kaj včinja tako žensko malikovanje v ženskah samih?

Fugit a sexu, vires amat.

Te besede je zapisal rimski pesnik o ženskah svoje dobe; a po tolikih stoletjih tudi mi za naše napredne emancipantkinje ne moremo najti bolj označivnih.

Da pojasnimo misel navedenih latinskih besed Maricam, ki se niso učile latinščine: ženska emancipantinja vedno bolj opušča, kar je ženskega, hoteč postati virtuoziinja v strokah, katere so za možkega, da si tako možkega spravi pod pete in ona sama absolutno gospoduje.

Ženska, akoravno pregovor pravi, da ima kratko pamet, vender toliko logike zna, da ve iz češčenja, katero ji naklanja možki spol, praktično sklepati tako: Ako me možki sami stavijo na prvo mesto in pred mojo lepoto poklekajo — zakaj bi se branila te časti? Mi hočeš sam služiti, tedaj ti bom gospodovala!

Prvi in kar naraven posledek ženskega malikovanja je tedaj, da se ženske začno napihавati in z mesta, katero jim je previdnost božja odkazala v društvu, povzdigovati. Kaj čuda, ako je tudi nežnim hčerkam slovenskim srce jelo nagleje biti, da vznesene od public, s katerimi jih počesuje možki spol, ponosno glavice vzdigajo! Da, v ženskah, katere tolikokrat berejo in slišijo, kako možki tekmujejo izražat lepemu spolu občudovanje in češčenje, obuditi se mora zavest ne le popolne enakosti z možkimi, ampak celo nekako prednosti pred njimi.

Nāše napredne ženske so žālibog te zavesti vže polne, da bo stalo dosti časa in truda, preden se streznejo. Neverjetno je, kaj se drznejo vže pisati — prave socijal-politične herezije! Vže l. 1884 v nekdanjem „Kresu“ je zapisala roka slovenske ženske naslednje stavke: „Ženska zaostaja za možkim samo, kar zadeva telesne moči, čeravno tudi ta vgovor ni po izkuštvu in znanosti popolnoma vtrjen. Vse druge duševne lastnosti pri možkih kaker pri ženskah so sad odgoje, izobrazbe in razmer, v katerih dotični človek živi“. — Dalje segajo aspiracije najnovejših emancipantinj, katerih prototip občudujemo v znani tržaški Marici: tu se vže jasno izraža samozavestna gospodovalnost nad možkimi. Gorje mu, kdor sklene zvezo s takimi Junonami in Nijobami! V kratkem mu slečejo hlače in mu jih zamenijo — s krilom!

Kaker brž pa si je žensko bitje v glavo zabilo, da ni možkemu v ničem podrejeno, začne vedno bolj zatajevati svoje ženstvo — fugit a sexu, ter z vsemi silami povsprevati se na mesto, ki so je doslej zavzemali možki. Ker pa ve, da v moškem značaji se javlja naravina sila in krepost, jame se napenjati, kaker žaba, posnemaje vela, da bi tudi ona odlikovala se v vseh strokah možkega delovanja — vires amat. V vedi, v umetnosti, celo v telesnih produkcijah skuša postati od vseh občudovana — virtuozinja. Ona bi hotela biti pesnica, ona jezikoslovka, ona zgodovinoslovka, pa naravoslovka, pa muzikantinja, ona modroslovka, ona izvrstna jahalka, ona telovadka: ona vse, kar vidi na možkem, in še več. A ker ji pri tem tekmovalni z možkim naravne moči pohajajo, skuša, kar ji manjka, navidezno dopolniti; tukaj dospe ženska navideznost in gizdavost do vrhunca. In ne le, da v resnici ne doseže možkih lastnosti, ampak še ono, kar kot ženska dobrega ima, pokvari. Take ženske so prava ženska — nespodoba.

Apologet Weiss je nabral iz starih pesnikov in pisateljev nekoliko mest, s katerimi slika tedanje napredno ženstvo. Kar je ženskega, zatajiti ter odlikovati se s čini možke kreposti — bil je vzor ženskega življenja, ženske omike. Učenost in zgovornost, seveda, ne prava, ampak navidezna, je bila glavni smoter ženskih teženj. Čim manj koristna je znanost, tem bolj se jo mora gojiti. Materinščina se ni dosti obrajtala, kajti bila je občevalni jezik velike druhali. Privzeti se je moral še tuj jezik, takrat seveda grški. Čim bolj košato, čim bolj smešno, tem ljubše. Ni se dosti vprašalo, ali so pisatelji, ki so se v ta namen brali, tudi pravstveno dopustljivi. Dovolj, da se je iz njih naučila lepe grščine pa elegantne oblike. Gospodičine in gospe so najrajše brale zastarele knjige, posebno pesnike, da so potem mogle v družbi svojo robo razpostavljati in može sramotiti, kateri morda še dotičnih imen niso poznali. Ali je bilo to modrovanje in kramljanje v salonu in pri obedu! Tudi izvrstno kritikovati so

znale te duhevite dame. Pesnike, katere je brala velika druhal, so tako oberale, da ni ostal na njih niti en zdrav las. Le Vergil je našel še milosti, ker je tako klasično naslikal strast in obup starega Wertherja v ženski podobi, Didone. Niti Homerju niso prizanašale, nevsmiljeno so mrcvarile najslavnejše govornike, najučenejše slovničarje. Vse so hotele te učenjakinje prekositi. V njih družbi je človek moral biti le — uho. Izkazavale so se nadalje v naravoslovju, v zgodovini, v filozofiji. Da so tedanje rimske dame tudi v politiki govorile prvo besedo, razume se samo ob sebi. Slednjič so se vrgle še na pravoznanstvo, da so mogle izdelavati tožbe proti možem, od katerih so se hotele zakonsko ločiti!

Mutatis mutandis silijo naše zavedne in narodne emancipantije na isto stran kot njih stare predhodnice. Treba le še nadalje jih pustiti pa pridno jih kaditi, v kratkem pridejo še dalje. Poslušajmo le njih prototip, vže tolikokrat omenjeno Marico. — „Kaker jemljete — tako ona daje svete slovenskim možem — učiteljev za tuje jezike, vtegnete jih vzeti tudi za slovenski ali drug slovanski jezik. Ko bode vaša hči poznala prednost in lepoto slovanskih jezikov in slovanske umetnosti, ne odtuji se vam tako z lehka. Ko zna popolnoma le jeden izmed slovanskih jezikov, lahko ji je potem seči po drugem, in ako pozna le dva ali tri, spozna, da smo Slovani po jeziku le jeden narod ter da se lahko umemo med seboj. — Zanimala se bode tudi za umetnost, ki se razvija tako lepo in cvete vedno bolj, soseben med našimi severnimi brati. Znaoč rusko slovstvo ne bode vam iskala nemških ali francoskih davno premletih knjig, segala bode gotovo rajša po ruskih, ki bodo zanjo nove in zanimive. — Zanimal jo bode oni svet s svojimi plemenitaši in svojimi mužiki, zanimive ji bodo ruske stepe, kaker Petrograd in stara Moskva. Saj je vender sramota za Slovence, da ne vedo njih hčere, kdo je bil slavni Puškin, Lermontov, Turgenjev in sedanji apostol ruski, nedosežni Tolstoj. — Sramota, pravim, mora biti za nas, ko bi ne poznali moža, ki ima na Francoskem toliko vspela, da so bili mnogoštevilni izvodi dveh njegovih prevedenih knjig razprodani še pred izdanjem, to je predno ste prišli iz — pod tiska. Če bero Francozi Tolstega tako, da je izšlo do leta 1887. njegovo delo „Vojna in mir“ v petem in njegova Ana Karenina v četrtem izdanju, naj bi vaše Slovenke nič ne vedele o tem možu in narodu, ki ima take pisatelje?! In drugi slovanski narodi: Čehi, Poljaki in Hrvatje, da ne govorim o našem malem narodu, ki ima tudi svoje bisere? Ko bode znala vaša hči o najznamenitših možeh slovanskega naroda, ko bode znala, da je bil Chopin, čegar mazurke igra tako rada — Slovan, Rubinstein — Slovan, da je sedaj slu-

joči Dvořák — Slovan, Ondříček — Slovan, Brožík — Slovan, in da je še toliko slavnih mož — Slovanov: zanimala se bode za ta, na toliko vej razcepljeni narod, njegovo omiko in umetnost. In kdor ne zmaga stroškov, da bi plačeval domačega učitelja, briga naj se za to sam, govori naj in naj razpravlja večkrat o tem v svoji rodbini.“

To bi bil po Maričinih nazorih ob kratkem načrtan program za napredne slovenske hčere ad interim t. j. dokler ne zavlada pri nazadnjaških Slovencih prepričanje, da „žena ni duševno podrejena možu, temveč da ima ona le manj prilike in manj odprtih poti, da bi si razvijala svoj razum“. (Eadem.) S tem namreč, kar smo dozdej našli, ni še nikakor dovršena ženska omika, ampak s tem je dana le podstava nadaljnemu izobraževanju ženske. Tako Marica. Ko bodo odstranjeni prvi predsodki o ženskah in se jim bode sezidalo nekaj gimnazijev in licejev, potem se program razširi t. j. misliti bo treba na slov. žensko vseučilišče, do katerega vsekakor prej pridemo nego do možkega; potem se sprejme poleg linguistike, slovstvene kritike in estetike v Maričin program še medicina in us! Nič ne de, ali bo iz vsega tega ženski kaj koristi ali ne, kajti Marica svetuje slovenskim hčeram: *Impara l'arte e mettila a parte*. (Uči se, tudi ko bi ne potrebovala, za kar se vzposobiš.) Ona ima namreč pred očmi — p i s a t e l j e v a n j e: za to se mora ženska vsposobiti, da bo z možkim tekmovala in — dodamo — ako mogoče, ga nadkriljevala; ker po njenih nazorih bi morala izobrazba žensko povzdigniti do tolike samostojnosti, da „bi se niti ne zmenila zauj, ki je različen od ideala, kojega si je vstvarila v dekliskih sanjah svojih, ampak ponosno zahtevala bi takega, ki bi vsaj podoben bil vstvarjenemu idealu“. . . .

Jaz pa menim: od takih modern h Maričk — reši nas, o G spod!

Žena vstvarjena.

Katero mesto ima ženska zavzemati v človeški družbi, določuje pred vsem tisti, ki jo je vstvaril in odrešil — Bog.

Vstvarjenje moža in žene nam s priprostimi, a vzvišenimi besedami opisuje Mojzes v svoji I. knjigi. Globoko označilno za razmerje mej možem in ženo je ne le kar je Bog pri tem govoril, ampak tudi kar je delal. Iz vsega, kar nam je Božje razodenje zapisalo, se da posneti nasleduje. 1. Mož — glede časa — je bil vstvarjen pred ženo. 2. Žena je bila vstvarjena radi moža, da bi se mu pridružila in mu bila v pomoč: „Ni dobro da je človek (mož) sam: naredimo mu pomoč njemu podobno. Te besede razlaga sv. Pavel Korinčanom tako: „Ni namreč

vstvarjen mož zavolj žene, ampak žena zavolj moža¹⁾. 3. Žena je bila vzeta iz moža; ima torej vže po svojem vstvarjenji v možu svoj početek. „Ni namreč mož iz žene, ampak žena iz moža — uči isti apostelj“. 4. Ker je žena vzeta iz moža in vpodobljena iz njegove strani, torej je žena prav za prav dopolnjujoč del (integrirender Theil) možev. Prav globoko in duhoito izraža to sv. pismo z besedami Adamovini, kateri je, vgleđavši Evo, vskliknil: „To tedaj kost iz moje kosti, meso od mojega mesa: ta se bo zvala možinja (virago), ker je iz moža vzeta.“²⁾

Potemtakem je le posledica, katero apostelj Pavel izvaja iz gorenjih točk, ko uči, da mož je glava žene;³⁾ pa spet, da žena je glava moževa.⁴⁾

Iz vsega tega sledi netajljivo, da žena je vže po volji Stvarnikovi, katero je razodel pri stvarjenji obojega spola, možu podrejena; to podrejenost je pa Bog izrecno izjavil po prvem grehu v sodbi, katero je izgovoril nad Evo: „... Pod moževo oblastjo bodeš, in on ti bo gospodoval.“⁵⁾

Za ženske podrejenosti bivata potemtakem dva razloga: 1. Stvarnik sam je hotel ženo možu podrediti, kar je pokazal vže v načinu, kako jo je vstvaril; 2. se ta podrejenost ima smatrati tudi kot kazen za greh, kateri je po ženi prišel na svet.

Nauk o popolni enakosti in ravnopravnosti žene z možem, o njeni neodvisnosti od moža, je očitno nasproten Stvarnikovi naredbi, torej volji Božji.

Zakaj je prav in naravno, da je žena podrejena možu?

O božji naredbi i njenem pomenu pa o pravem smislu božjih besed se ne da dvomiti: ženska zavzema mesto za možkim. Nam pa todi dovoljeno, da nadalje preiskujemo, zakaj je Bogu dopadlo tako in ne drugače vrediti razmerje mej možkim in žensko.

Prvič je Bog človeka vstvaril kot socialno ali družno bitje. Družina je deblo, je živenski vir, iz katerega se človeštvo ohranja, množi in izomika. Družnost je človeški naravi bistveno prirojen nagon, ki človeka sili skleniti se s človekom v dosego obče koristnih smotrov, katerih sam ne more doseči. Druženje, pred vsem moža in žene je za ohranitev in množitev človeštva neobhodno potrebno. Vsako društvo pa, torej tudi ono, ki je zovemo družin-

¹⁾ I. Kor. 11. 9.

²⁾ I. Mojz. 2. 23.

³⁾ Ef. V 23

⁴⁾ I. Kor. 11. 7.

⁵⁾ I. Moiz 3. 16.

no, je bistveno eno, ker je sploh nekaj; enote pa ni brez enotnosti t. j. brez principa, v katerem je iskati razloga, da je dotična stvar ena in sicer ta, ne druga. Na podlagi svete zgodovine, ki nam poroča o stvarjenji žene, imenuje sv. Pavel, kaker smo videli, moža glavo žene. S tem je izrečeno, da enotni princip družine je mož. Kaker tedaj enotni princip dele cele skupine sklepa, njih gibanje določuje in jih k skupnemu smotru nagiblje, torej kot tak vse enako nadvladuje, tako tudi mož kot glava zavzema mesto nad vsemi drugimi udi. Postavite mu ženo kot popolnoma enakopravno na stran, tedaj bo tudi princip enotnosti rušen, zmajena bo družina v svojem temelji.

To potrjuje tudi splošni čut ljudi, ki se izraža v navadi, da žena, kaker hitro se zakonski sklene z možem, izgubi svoje rodbinsko ime ali priimek in se odslej imenuje po možu. Ime možovo preide ne le na ženo, ampak tudi na ves njuni rod, možki in ženski, brez razlike. Pa žena sama se želi nekako pomožiti ter imenovati se po možu, kaker bi nekako čutila, da v svojo dopolnitev nečesar pogreša. Tako beremo pri preroku Jsaiji: „Tistega dne bo sedem žensk prišlo enega moža rekoč: Svoj kruh bomo jedle, in oblačile se s tvojo obleko: de se le tvoje ime nad nas pokliče . . .“¹⁾ Ako se pa žena in cela družina imenuje po možu, kaj to pomeni, nego da je mož glava ženi i družini?

Drugič. Žena je vže telesno šibkejša od moža. Ženski spol se po stari govorici zove nežni spol. Seveda našim Maricam tudi to neče v glavo, češ, morali bi ženi dati priliko, da se prostejše odgoji in razvije, šibkost ženska je le relativna t. j. dala bi se odpraviti s primernimi zgojevalnimi sredstvi; počasi dobili bi ženske nič manj krepke od možkih. Mej takimi sredstvi prvo naj bi bila — gimnastika ali telovadba, katera se je resnično tudi vže začela vvajati na razna ženska učiteljišča.

Ker smo vže pri tem, spregovorimo tudi o ženski telovadbi dvoje besed. Žensko gimnastiko vajdemo vže pri starih Spartancih, katerih vzgoje naši moderni državni vzgojeslovci ne morejo prehvaliti. Ne le dekleta, ampak celo zakonske žene so morale javno telovaditi, in sicer pod vojaškim poveljem. Pri starih Rimljanih, dasi so v poznejši dobi bili zelo sprijeti, ženska telovadba vendar ni mogla priti v dobro ime. Njih pisatelji in posebno pesniki (satiriki) z žensko telovadbo mnogo šale brijejo. Da bi se telesno vtrdile, so vživale vsakdanjo vojaško hrano, mazale so se z neko smolnato mastjo in potrošale se s peskom in prahom. Tudi na ladije so vhajale, da bi opravljale mornarsko službo. Celó v ledeno Tíbero po zimi so se potapljale, oblačile se v trdo vojaško opravo, in kaker gladijatorji so si glavo

¹⁾ IV. 1.

odevale z železno kapo. Ko so se v borenji dovolj izurile, si jih videl v areni, kako so se z borilci merile. Take in enake burke so vganjale stare junakinje. Naše jih sicer niso še v vsem dosegle, vendar krepko korakakajo po poti, ki jih mora pripeljati ravno tje. Da ne govorimo o plesu, o ženskem jahanji, o turistinjah itd. — začela se je po javnih ženskih učiteljskih vva-
jati — telovadba. Namerja se šibki spol krepiti, kaker se s telovadbo vkreplja možki. Nam se zdi ženska telovadba, da rečemo naravnost — nenaravna; kajti ona žali naravni in, kar je največ, tudi нравstveni čut, posebno ker žensko telovadbo vodijo — možki. Poprašajte le navadnega človeka, ki ima nepokvarjen vkus in sodi po zdravi pameti, kaj meni o ženskem skakanji, pretegavanji, vihtenji železne palice, gunganji — on se vam bo smejal, rekel bo: to je smešno, to je — nespametno! Da ne govorimo o zlih нравstvenih nasledkih. Žensko je narava obdala s čutom sramežljivosti; le dokler jo pustimo mirno in tiho cvesti pod nje zagrinjalom, ohrani ženska svojo čast, svojo mičnost in lepoto, le do tedaj ostane — ženska; kaker brž pa ji damo priložnost, da jame stopati izza ograje naravne sramežljivosti, ko jo napeljujemo, da začne pred tovarišicami, posebno pa pred možkimi ude pretegovati in nategovati, kaker jih ni še nikdar, da začne dele telesa, katerim je narava odkazala bolj skrito mesto, pred drugimi stegovati in izstavljati, čedalje bolj gine iz nje tista nežna boječnost in sramežljivost, ki je ženske najlepši kinč, pa tudi najzanesljivejša varuhinja njene poštenosti. Zato so bile vže špartanske ženske pri Grkih v pregovoru, seveda ne v dobrem smislu. Akoravno stari niso glede нравnosti in sramežljivosti prerahlo čutili, vendar o špartanskih sokolinjah na katerih niso zapazili malo ali nič sramežljivosti, krotkosti in družinskih čednosti, niso znali kaj dobro govoriti. Mislite li, da bo moderno sokolstvo pri ženskah obrodilo boljšega sadu?

Sicer je pri ženski še druga okoliščina, katera jo telesno podrejuje možu. Ženska je roditeljica otrok. Kot taka pa pride večkrat v stan, v katerem si telesno ne more opomoči. Žena je vže v nosečnosti šibka, da ne sme prevzemati težiših del, po porodu pa je tako onemogla, prve mesece sploh tako navezana na odgojo otroka, da je skoro nezmožna sama si skrbeti za hrano. Doba materinstva je pa sploh tudi doba, ko je ženska telesno najbolj razvita in najkrepkejša; in ravno v tej dobi ona najbolj pogreša pomoči in — odvisnosti od moža. Zatorej je tudi Bog vže v sodbi, katero je izrekel nad prvo ženo, njeno odvisnost od moža nekako vtemeljil z razlogom, da bo porodnica: „... V bolečini boš rodila otroke, in pod moževo oblastjo bodeš“.

Tretjič. Žena je tudi duševno šibkejša od moža, in ta je glaven razlog, da mora biti možu podrejena. Človeška duša ima raznih zmožnosti, katere niso vse enake, ampak nekatere so više,

popolnše, druge nižše. Na najvišem mestu stoji razum, potem pride volja; ti dve zmožnosti ste najbolj duhovni, ker najmanj navezani na čutnost; bolj odvisna od čutnosti sta domišljija pa spomin, najnižje stoje čuti in strasti.

Žena ni nič manj človek kot mož in duša njena ima vse one zmožnosti kaker moževa. S tem pa ni še rečeno, da se v ženi iste zmožnosti ravno tako čisto in krepko javljajo kot v možu. Ne. V možu stoji na vrhu kot gospodar vsem drugim zmožnostim razum; z razumom se sklepa krepka volja. Mož zastopa v društvu krepki spol, krepki ne le telesno, ampak tudi duševno. To je bilo in je, da tako rečemo, naravna dogma, v katero so verovali vsi ljudje, vsi časi. Moža vodi mrzlo prevdarjajoči razum, žensko gorko čuteče srce. Brez vse zamere! Znan je pregovor: ženska ima kratko pamet — ima li ta pregovor kak pomen? Ne govorite pač: treba le ženskam dati potrebnih šol in učnih pripomočkov, kaker jih imajo možki, in videli boste, da ženska v ničemer ne zaostaja za možkim. Kdor tako govori, vprašali bi ga ali jo: kako, da dozdej človeštvo ni prišlo do spoznanja tako imenitne resnice, in ženskim ni privoščilo nikdar vseh tistih izobraževališč kot možkim? Je res le gola zavist, da niso možki dali svojim ljubljenim družicam, kar jim gre po Božji postavi? In — ali niso večkrat tudi ženske vladale? Kako to, da niso svojemu krivično zatiranemu spolu pripomogle do istih pravic z možkimi? Da jim niso odprle visokih šol in družih izobraževališč, kaker so jih ustanovljale za možke? — Zadržaval jih je glas narave.

Da, recimo: ženska podrejenost ima svoj razlog v naravi sami, in ta razlog je: v možkem prevladuje razum, v ženski srce. Zatorej se nahajajo mej ženskami sicer pesnice, umetelnice, one štejejo v svojih vrstah pravih junakinj milosrčnosti in krščanske ljubezni — a v velepočetjih človeškega razuma se ženske v obče nikdar niso odlikovale; v tem dela ženska le izjemo. De Maistre piše: „Ženske niso nikdar izvršile izvenrednega umotvora v nobeni stroki, one niso zložile Ilijade, niso sezidale Panteona, niso izklesale medicijske Venere, niti so narekale razprave o cerkveni zgodovini, niso iznašale algebre, niti teleskopa, hidravlične sesalke ali kaj enakega“.

Pridržujemo si več o tem govoriti v poznejših poglavjih. Za zdaj hočemo le posledico izvesti iz dejstva, da je mož po razumu bistreji od žene. Človek se po nauku filozofovem določuje kot razumna žival. Kar ga tedaj od živali specifično razločuje, je razumnost. Tem bolj se tedaj ysakdo bliža popolnosti človeške narave, čim bolj se da voditi od razuma. Kar pa razum rado zatemnjuje in obvladuje, je srce ali čustvo. Čustvo pa, ker je vtopljeno v čutnost, je temno, nedoločeno, tedaj v toliko nerazumno. V možu nadyladuje razum, kateri si več ali manj nižje

čustvo pokori. V ženski pa se čustvo krepkejšje javlja ter razum zataplja in za sabo vleče; v toliko tedaj se v ženski nahaja manj razumnosti nego v moži, v koliker bolj je njen razum obvladan od čustva; a rayno v toliko stoji tudi niže od moža, v toliko mu mora biti kot naravno popolnišemu podrejena.

Dalje.

Dr. Mahnič.

Slavizem in panslavizem

s posebnim ozirom na Slovence.

I. Zgodovinski razvoj narodne zavesti v Slovanih.

Del človeštva, ki se je razvil iz jedne družine, imenujemo *narod*. Načelo, katero vstvarja narodnost in jo določuje, je jedinstvo v krvi, jeziku pa v načinu mišljenja in kulturnega življenja. Obseg vseh posebnosti, ki iz tega načela izvirajo in en narod razlikujejo od drugega, zovemo glede Slovanov *slavizem*, glede romanskih rodov *romanizem*, glede germanskih *germanizem*. Beseda „slavizem“ zaznamuje tudi večjo ali manjšo zavednost in ponos v slovanskih rodovih, da so slovanskega pokolenja.

Do konca XVIII stoletja so razni slovanski rodovi se komaj zavedali svojega skupnega pokolenja. Zastopniki nasprotnih trditve se sklicujejo na stare zgodovinarje in letopisce slovanske: Rusa Nestorja, Čeha Kozma, Dalimila, Puljkavo, na Poljaka Gala, Boguhvala, Hrvata Gundulića, Križanića, Slovenca Bohorića itd. Res, ti pisatelji poznajo dokaj razne rodove slovanske in se zavedajo svoje sorodnosti z njimi, a v ogromni večini slovanske tedanje inteligencije in v masi rodov te zavednosti bilo ni. V oni dobi je komaj moglo biti drugače:

Slovani so v zgodovino stopili brez skupnega jezika. Vže v prvem začetku jih nahajamo razdeljene na razna narečja, ki so se, dasi ne tako močno kaker dandanes, vendar vže znatno ločila. Nastopili so brez skupnega duševnega principa, ki bi bil vzajemno poznavanje in zanimanje ohranjal in gojil.

Cerkvenega skupnega principa niso imeli, bili so pa-

gani politeisti. Sv. Ciril in Metod sta mnogim slovanskim rodovom prinesla skupen verski princip in po tem zopet oživila vzajemno zanimanje mej raznimi slovanskimi rodovi, a žalibog, da so ga zopet razrušili vshodni Slovani ločivši se od papeža. Drugi Slovani so se tekom zgodovine pomahomedanili, drugi poluteranili. Moderni verski indiferentisti naj se le trudijo dokazovati, da vera ni vez in podpora narodnosti, a zgodovina priča drugače. Slovan-razkolnik ne more občevati s Slovonom katolicanom, Slovan luteran je koketoyal z Nemci; Slovanu-kristijanu je Slovan-Turek — azijski barbar itd.

Celo husitska burja, ki je baje „najsijajniši pojav slovanske ideje v srednjem veku,“ je faktično slovanstvu škodila. Hus heretik je razklal svoj do tedaj složen narod v dva tabora. In Husiti, ne da bi se s katoliškimi svojimi brati pogodili — iskat so šli zaveznikov k tujim narodom v Carigrad, k romanskim valdenzom in celo v Azijo! Nobena nezgoda ni bila slavizmu tako na kvar kaker zguba skupnega verskega principa.

V zgodovino so Slovani stopili tudi brez skupnega državnega principa, mej tem pa so germanski in razni vshodni rodovi bili tedaj vže vrejeni v trdne države. Prišli so toraj pod razne in sicer tuje vlade. Le rusko pleme je osnovalo za stalno svojo lastno državo, a še to je vstanovilo ne na slovanskem demokratičnem principu, ampak na tartarsko bizantinskem despotizmu. Slovani so se od tedaj državno različno vzgajali, kajti edni so prišli pod feudalistične vlade, drugi pod despotične, jedni pod krščanske, drugi pod paganske, jedni pod nemške, drugi pod azijske vladarje.

Dosledno, da se tudi duševno Slovani niso enotno razvijali. V Čelih in Poljaki je literatura vspevala pod vplivom nemštva in latinstva, v Hrvatih pod vplivom italjanskim, v Srbih, Bolgarih in Rusih pod vplivom Carigrada.

V oni dobi so germanski in romanski rodovi kulturno presegali Slovane. Viša kultura pa vleče nase. Znana je tudi lastnost Slovanov, da se hitro lahko in čudovito popolno prienačijo tujemu jeziku in mišljenju. In pod tujimi najrazličnišimi vplivi so se slovanski razni rodovi nahajali in se še nahajajo vže dolga stoletja. Stoletna zgodovina pa ne gre brez sledu čež človeške rodove. Ona pritisne svoj pečat.

Ti fakti so bili vzrok, da so mnogi slovanski rodovi prišli ob prvotni slovanski jezik, drugi, ako tudi so ohranili jezik, pa so se odtujili slovanskemu načinu mišljenja in kulturnega življenja. Vsi skupaj pa so drug drugega pozabili. Vsak slovanski rod je pod tujim vplivom hodil svojo pot, ne da bi mu bilo do tega, kaj delajo sorodni mu rodovi ali še sploh bivajo na površji zemlje.... Tako je bilo stanje slavizma do konca XVIII stoletja, kar se je začelo mej Slovani nekaj gibati.

Germani in Romani so se vsled večega prometa mej njimi.

in znanstvenega raziskovanja spoznali mej seboj in zavedeli skupnega pokolenja. Ta vzgled na Slovane ni imel dosti vpliva do XVIII stoletja. Do tedaj so namreč narodi poštevali bolj skupnost kulturnih nalog kot istost krvi. Tudi niso Slovani imeli tolikih duševnih proizvodov znanstvenih ali pesniških, da bi se bili mogli pred drugimi narodi ponašati. Njih zaslug kot mejačev nasproti divjim Tartarom in Turkom se svet ni spominjal ali pa jih sebi pripisoval. Mnogi genijalni Slovani so se svojimi deli bogatili tuja slovstva mesto očetnih. Ko so pa Slovanom sosedni narodi povzdignili koncem XVIII in začetek XIX narodnostno idejo na prvo mesto in začeli narodnostna svojstva staviti v isto vrsto s kulturnimi pridobitvami, so tudi Slovani malo bolj pozorni postali na posebno svojo narodnost. Cela vrsta učenjakov slovanskega rodu: Dobrovský, Safarik, Kollar, Karadžić, Palacky, Bodjansky, Kopitar itd. itd. so jeli raziskovati starodavnost slovansko, literaturne ostaline, razširjenost slovanskega rodu, njega plemena, narečja, šege in navade. Iz učenjaških krogov so ta rasiskavanja prodrla posebno v dijaške slovanske kroge. Tako so se Slovani po dolgem popolnem odtujenju začeli zopet zavedati slovanskega pokolenja in ponašati se svojimi nacijskimi svojstvi.

Vsaka stvar je po notranjem bistvu dobra. Zunanja nje dobrota pa je odvisna od ljudi, ki jo rabijo. Z njo se človeštvu koristi, ako se jo tako rabi, kaker njena narava veleva pa vera in razum. Ako jo rabi nasprotno, človeštvu škodi. Romanizma in germanizma ne moremo kar naravnost hvaliti, pa tudi ne kar tako obsoditi. V službi katolištva je germanizem vstvaril poleg katoliške cerkve največo нравstveno zgradbo: sveto rimsko-nemško cesarstvo, a romanizem je spremenil Italijo v čarovni vrt nebeskih umetnosti. Pa isti germanizem v rokah luterskega heretištva je sveto rimsko-nemško cesarstvo raztrgal, in isti romanizem v rokah modernih brezvecev in framasonov je prava zakonitih vladarjev poteptal in povlekel Italijo v blato materijalizma. Jasno, da tudi slavizma zunanja dobrota je končno odvisna od filozofičnega in verskega prepričanja onih, ki ga hočejo zastopati.

II. Slavizem po katoliških načelih.

Slavizem, ako ga vzamemo v njegovem naravnem pojmu, nikaker ne nasprotuje načelom katoliške cerkve, niti krši njenih pravic ali pa pravic države. Razne naredbe božje se marveč mej seboj dopolnjujejo, dokler se razvijajo mej svojimi mejami.

Načelo narodnosti je jedinstvo v krvi, jeziku pa v načinu mišljenja in kulturnega življenja. Narodnost toraj zadeva poleg krvi in jezika tudi način mišljenja

in kulturnega življenja t. j. ni mišljenja samega ni kulture same, ampak nje način.

Ko hočejo ljudje doseči kulturo, ni dovolj, da ostanejo le v društvu, katero osnavlja materialno načelo narodnosti, ampak ustanoviti morajo poleg narodnostnega društva novo društvo, ki sloni na višem duševnem principu, na principu prava: ustanoviti morajo grajsko društvo (bürgerliche Gesellschaft) in državo.

Načelo cerkve pa je edinost v večnih resnicah in v svetih sakramentih.

Jasno, da načelo narodnosti je le nekaj bolj čustvenega, a načelo države in cerkve nekaj duševnega in npravstvenega. Toraj ta načela si niso na potu drugo drugemu, ampak se le dopolnjujejo kakor duša spopolnjuje telo. Toraj morejo edno poleg drugega bivati.

Omenjena katoliška opredelitev narodnosti ni na kvar slavizmu. Po njej je tudi slavizem opravičen, ker ima zadnje korenike v družinski ljubezni in npravstveni dolžnosti, da se človek svojega roda ne sramuje. Narodnost je nekaj naravnega; kar je pa naravno, katolištvo ne vničuje, ampak le plemenjuje in mu daja, ravno ker je naravno, pravico in dolžnost do razvoja in samoobrambe. Res je, da katolištvo podrejuje narodnost državi in cerkvi; podrejevati narodnost pa se ne pravi vničevati, na milost in nemilost izdajati jo, ampak odmeriti ji le prostor, mesto, katero ji po naravi gre. Udje telesa se tudi sami najboljše tedaj počutijo, ko se nahajajo na mestu, katerega jim je stvarnik odkazal.

Opredeljeni slavizem tudi državi ni na kvar. Dokler ni nobena država imela pravic do slovanskih rodov, bilo jim je na voljo dano osnovati državo, ki bi ob enem obsegala vse Slovane. Res, tedaj bi se narod slovanski tem bolj kot poseben narod kazal. Sedaj pa, ko imajo razne države zgodovinske pravice do Slovanov, Slovani nimajo pravice, vže samo radi tega, ker so politično razdeljeni, dotičnim državam se vpreti in se v jedno državo združiti. Razlog temu je, ker po krščanskih pojmih so prava zgodovinska sveta in ker istost državne vezi ne spada k bistvu narodnosti. Ista narodnost je lahko razdeljena v več držav, a še vedno lahko obstoji. Nasprotno mora tudi država paziti, da ostane res npravstvena nredba, varuhinja in izvrševalka prava: da tudi ona svojih poddanikov narodnosti ne zatira, ampak podpira, brani; saj je narodnost naravna nredba in je država sama tem trdnjša, čim bolj spoštuje naravne pravice svojih poddanikov.

Opredeljeni slavizem tudi cerkvi ne nasprotuje. Ker je narodnost le edinost v krvi, jeziku in načinu mišljenja, katoličan ve, da mu katoliška cerkev ni na potu v narodnem oziru; saj ona ne zatira njegovega jezika niti mu kviri način

mišljenja, ampak ona mu le daja v zvišeno snov za mišljenje in govorjenje, podaja mu večne resnice, brez katerih vsak narod propade v živalsko življenje. Narodnjak-katoličan je tudi z narodnostnega stališča cerkvi hvaležen. Kar katoliška cerkev podaja, je občečloveško, je božje. V cerkvi imajo vsi narodi in jeziki prostora. Zato je narodnjaku katoličanu težnja po deželni, državni ali narodni cerkvi nonsens, kaker bi bil Bog le za jeden narod, ali pa za vsak narod po jeden bog!

Takemu slavizmu ni treba, da bi niti cerkev vstavljala se niti država, pač pa sme ga podpirati. To je cerkev vedno delala. Ko so Slovani v zgodovini nastopili, so imeli njih tuji sosedi višo kulturo. Viša tuja kultura pa gladi pot raznarodovanju manje izobraženega naroda. Katolištvo si je največe sasluge za ohranjenje slovenske narodnosti s tem pridobilo, da jim je prineslo najviše kulturne ideje. Znano je tudi, da so najstarejši literarni spominki slovasnki — katoliške vsebine. Kar se tiče slovenske literature, je do začetka tega stoletja obsegala skoro le katoliške molitvene knjige. To se sicer v nekih modernih krogih slovanskih ironično omenja in pomilovaje. Vender katera vista knjig se še danes od večega števila Slovencev prebira in večkrat kaker pobožne? Ako so se pa brale, gotovo so i koristile, da se je slovenski jezik hranil. Zasluge protestantstva za slovensko narodnost se pretiravajo. Ti se tako proslavljajo, kaker bi katoliški duhovniki pred njimi in za njih časa bili spovedovali, pridigovali le nemški. Delovanje slov. protestantva ni konečno niti merilo v oživljenje narodne zavesti v Slovencih, ampak v pogubo slov. narodnosti. Katolištvo ni narodna cerkev le za eno ljudstvo, pač pa je protestantstvo narodna nemška cerkev, koja še vedno deluje za ponemčenje narodov, kateri so se ji podvrgli. Česki husiti, kasnejše protestanti so se večinoma ponemčili. Da je bilo na Slovenskem protestantstvo zmagalo, danes bi bila Slovenja „nemška drajna“. Da Slovenija je še vedno slovenska, je zasluga katoliške protireformacije in, če naši nasprotniki hočejo, tudi zasluga zažiganja protestantskih slovenskih knjig.

Katoliška cerkev se ni sramovala po svojih selih govoriti slovenskemu ljudstvu slovensko in pisati mu slovenske knjige in je podpirati niti tedaj, ko so se vsi izobraženi stanovi slovenskega svojega pokolenja sramovali. In ko je tok zgodovine koncem XVIII in začetek XIX stoletja nanesel, da je bilo treba slovansko narodnost še bolj obuditi, pri vseh slovanskih rodovih so mej buditelji stali katoliški možje in v prvih vrstah katoliški duhovniki in redovniki. Tako je bilo pri Čehih, Hrvatih, Poljaki in Slovencih. Komur je do resnice, prelistaj literarno in kulturno zgodovino omenjenih rodov. Glede Slovencev pa bi radi imenovali nekoje kat. možje, brez katerih si Slovencev še misliti ne moremo: Meteljko, Ravnikar, Kocijančič, Stanič, Jarnik, Pirec,

Potočnik, Slomšek, Vrtovec, Terstenjak, Einspieler, Bleiweis, Janežič itd. itd.

Cerkev katoliška je slavizmu in slovenstvu nasproti storila in še vedno izvršuje po svojih izpoznavalcih svojo dolžnost. Narodnjak, ki prisega na katoliško načelo, zato ker spoštuje zgodovinsko pravo države, ni — brezdomovinec. A tudi ker tirja od države, da spoštuje njegove narodnostne pravice, ker povdarja, da ima sveto pravo skrbeti za svoj jezik in način kulturnega življenja — ni nevaren revolucionar. Katoliškemu narodnjaku geslo jo: vsakemu svoje — cerkvi, domu in državi. Teh treh pravnih oseb pa ne smatra kot tri nasprotne si naredbe, ki jedna drugi pravice le krati, ampak kot naredbe, katere se druga drugo podpirajo, ako se vsaki svoje da. Toraj vse za vero, dom, cesarja!

III. Slavizem po breznačelnosti liberalcev. —

Politični panslavizem.

Liberalci se sami bahajo, da so svobododomiselni t. j. oni se ne zmenijo za nobeden pravec pravilnega mišljenja, niti za razum niti za vero. Dosledno ne jemljejo stvari nikdar v pravem, naravnem pomenu, ampak ali ujih vsebino precejajo in obseg nad mero razširjajo ali pa jih podcenjajo in nad mero ožijo.

Tako ravnaajo tudi sè slavizmom. Jednim liberalcem ne pomeni slavizem nič. Evangelij jim je puhli kozmopolitizem, ki je najglajša pot do internacionalnih, brezdomovinskih frama-sonskih lož. Dokler je bilo sramota biti Slovan in so bili Slovani praznejših rok od dandanes, liberalni Slovani navadno niso kazali svojega slovanstva ali pa so se mu odtujali. Zgodovina narodnostnega preporoda v Slovanih je v tem oziru najsijajniša priča. Naravno, kako se bode za narod žrtvoval, ako mu to ne donaša niti časti niti dobička na tem svetu, a posmrtnega plačila ne upa?

Ko pa so katoliški možje vglad Slovanov pred tujimi narodi povzdignili, ko so slovanski narodi bili večinoma probujeni in ni bilo več treba ledine orati, pač pa čas žeti tedaj so liberalci slovanski naenkrat taktiko spremenili — skočili so iz brezdomovinskega kozmopolitizma v drugi ekstrem, v bogomolstvo slavizma. Spodili so zaslužne katoliške delavce z narodne njive, začeli so jih zmerjati brezdomovince, teptati, kar jim ni bilo po volji, in žeti, kar so drugi sejali. Da bi se slepim masam bolj prikupili in se pokazali za nedosežne narodnjake ter ponižali zasluge katoliških rodoljubov, začeli so povdarjati, da je narodnostna ideja prva mej vsemi; ker pa je katoliška cerkev proti tej trditvi, jeli so se obnašati kot zaščitniki slavizma nasproti katoliški cerkvi. Isto so začeli tudi vglad raznih držav direktno ali indirektno rušiti.

To lažljivo in krivično pretiravanje slavizma so njega liberalni očetje krstili za panslavizem. Navadno občinstvo s to besedo zaznamuje večinoma le politični panslavizem t. j. težnjo, da bi vsi rodovi slovanski osnovali skupno slovansko republiko ali pa da bi se združili politično z največo vže obstoječo slovansko državo — Rusijo. Vendar politični panslavizem, kaker tudi laški irredentizem in pangermanizem, ne stoji sam zase, ampak izvira iz posebnih filozofijskih in verskih načel. Verski katekizem panslavistov je — razkolna vera in sicer le ad interim, ker je državna vera največega slov. naroda. Ker hoče liberalizem pravo sporazumenje mej cerkvijo, državo in narodnostjo vničiti, slika to troje ne kot naredbe, ki se vzajemno dopolnjujejo, ampak ki si stoje nasproti kot najhujše sovražnice; vendar, ko hoče svoje politične panslavistične težnje doseči ne more se zadosti nazijati, da narodnost slovanska se ne da ne ohraniti ne misliti brez cerkve — seveda razkolne, in brez države — seveda ruske. Politični panslavizem ima tri stadije, prvi: preziranje narodnostne ideje glede vsebine in obsega, drugi: rušenje katoliške cerkve in hvalisanje pravoslavja, tretji: krivično obrekovanje in opravljanje tujih držav, v katerih se slovanske manjšine nahajajo, in pa sanjarsko obetanje neke bajne sreče, ki bi jo Slovani uživali ako bi osnovali, tudi protipostavno, novo vseslovansko kraljestvo.

Je panslavizem mej Slovani, mej Slovenci razširjen? V katerem stadiju se nahaja pri raznih slovanskih rodovih? Ko-kočljivo vprašanje, premisleka vreden odgovor!

Predno se lotimo odgovarjati, konstatujemo, da Slovani v političnem panslavizmu niso tako daleč prišli kaker Lahi in Nemci v svojem polit. irredentizmu in pangermanizmu. Sedanja Nemčija in še bolj zedinjena Italija se je porodila iz pretirane narodnostne ideje in iz preziranja pravic cerkve in bivših zakonitih držav. Da, ko je bila avstrijska država tekom stoletja v nevarnosti, da jo razrušijo revolucionarji, so Hrvatje, Čehi, Poljaki, Slovenci, Malorusi vsigdar branili zgodovinske pravice Avstrije. Da celo moskovski Rusi so vže večkrat naši dinastiji na pomoč prišli, ko so hoteli revolucionarji monarhični princip vničiti. Konstatujemo tudi, da v masah slovanskih ljudstev panslavističnih teženj ni, dosledno one spoštujejo prava državna. Ako pa katera vrsta „inteligentnih“ Slovanov prisega na polit. panslavizem, so dostikrat vzrok ravno oni, kateri se panslavizma najbolj boje: panslavizmu se tla pripravljajo z brezversko državno vzgejo. Komur se je spoštovanje do Boga vkralo, ni čuda, ako začne še državo zaničevati in si povzdigne narodnost v — boga. Drugi povod političnega panslavizma more biti, ako vlade slovanskim rodovom kratijo najnaravnije narodne pravice, ako jim hočejo jezik vkrasti, ako smešijo njih narodnost, a demonstrativno jedno narodnost branijo na kvar drugim. Dokler so narodi še verni,

vpirajo se le s postavnimi sredstvi; ko so pa prišli ob vero, začno navadno krivico povračati — s krivico t. j. politični revolucionarji postanejo.

Mej Slovenci je propagando označenega panslavizma prevzel „Slovanski Svet“. Sicer bi lahko mnogo iz „Slov. Sveta“ navedli ravno nasprotnih citatov, kaker jih bomo mi navedli. Pa mi se ne damo varati. Glavna tendenca mu je — panslavizem. Mesta, na katerih se bere katera katoliška in avstrijska beseda, so le pesek v oči kratkovidnim Slovencem. Tudi bo „Slovanski Svet“ se branil očitania, da on zastopa politični panslavizem. Prav jasno sicer res tega ne dela; saj ima in mora imeti sicer brezobzirni „Slov. Svet“ nekaj ozira na državnega pravnika. A mi tudi nismo tako neumni, da bi ne mogli izvajati sklepa, ko nam kdo premise pove. Mi hočemo reči: Kdor kaker „Slovanski Svet“ narodnost smatra za najvišjo idejo, kdor katoliško cerkev smatra za pogubno narodnosti slovanski, kdor ve o svoji državi le slabo povedati, a o neki drugi le vzorno.... temu, ako tudi ne izreče, mora biti politični panslavizem končen namen. Zgodovina zedinjene Italije je prejasna, da bi pravih tendencij listov, kaker je „Slov. Svet“, ne razumeli.

A. „Slovanski Svet“ pretirava obseg in vsebino narodnostne ideje:

„Južni Slovani torej i Slovenci smo pred vsem narodnjaki. Slovenci, Slovani, in potem še le vse drugo.“ (V. 197) Odobrujoč omenja besede nekega razkolnika: „Uvijek smo propovjedali, da treba dvajati narodnost od vere . . .“ (I. 102) „Jugoslovani torej nimajo potrebe zaščitati ne vere ne konservativnih načel, njim je v nevarnosti jedino — narodnost.“ (IV. 117) „Z bojem najprej na vero vede na Slovenskem do oslavljenja ali celo pogina narodnosti.“ (V. 253) Ravno tako imajo Slovani z latinskim obredom neomejeno pravico težiti po svojem . . . obredu. Izjemnih zakonov ni in biti ne more ne iz notranjih ne iz zunanjih razlogov.“ (I. 266) „Vstavni verski in narodnostni člen (avstr.) sta okvir brez podobe; to podobo imajo naslikati in izvršiti narodi po svoje. Nihče se ne sme vtikati v to, kako barvo podele narodi tej podobi“ (I. 467) „Cerkveni obredi spadajo k nacionalnim svojstvom“. (IV. 60.)

Narodnostno načelo, ki obsega vendar samo kri, jezik in način mišljenja, je „Slov. Svetu“ toraj absolutno više od vere, od države in cerkve. Taki nauki so le teoretični. A teorija je za življenje. Kdor privoli v vzroke, bode moral tudi v posledice.

C. Črnenje katoliške cerkve in hvalisanje vshodnega razkola: „Iz zgodovine slovanske cerkve se da (?) kar možno natančno dokazati delovanje zapadne cerkve; ta je dosegla najprej dogmatsko unijo, potem polatinjenje, naposled raznarodenje.“ (V. 383) „Ni čudo, da sedanji rod zapadnih (t. j. katoliških) Slovanov se niti ne zaveda več, kaj vse spada k slovanskim svoj-

stvom, k slovanski kulturi.“ (IV. 66.) „Nemški katolicizem je slovanske katoličane osrečeval doslej v toli meri, da ne poznamo več niti imena za prekrizevanje . . .“ (V. 220) „Dunaj postopa v najlepšem soglasju z visoko hijerarhijo latinsko, slovanstvu neprijateljsko“. (III. 381.) Ona slovanska plemena, katera so si ohranila vshodno cerkev, so si obvarovala vse mogoče kulturne sile v sebi“. (I. 209.) „Vera pravoslavna dala je starim načelom nov pomen in novo silo, ker ni podavljala narodnosti“. (I. 417.) Lajiki in duhovenstvo niže rusko „niso se oddaljili ni za las (!) od prvonačelnih pojmov cerkvene organizacije“. (III. 63.) Iz govora Živnega, ki je bil sprejet z jednodušnim in dolgotrajnim ploskanjem: „Z dob sv. Vladimira do današnjega dne stoji trdno sredi ruskega plemena pravoslavna cerkev, ona cerkev, katera je izročila našemu pokolenju krščanstvo v čisto apostolskem vidu ali obrazu“. (I. 451.) „No mi smo dokazali že zgoraj, da ravno v ruski cerkvi je izključen cezaropapizem“. (II. 265.) „Sedanje obravnave med Vatikanom in Rusijo so naravnost prijazne, kar bi takisto ne bilo možno, ako bi slonel vladni sistem Rusije na cezaropapističnih načelih (!)“ (II. 264.) „Ne bodi pravoslavne Rusije — Evropa imela bi zdaj popolnoma drug vid, in evropska civilizacija ne bila bi na tisti visoki stopinji, na kateri je zdaj Pravoslavje je vera narodna ruska cerkev, veja soborne cerkve, nikoli ni stremila podčiniti si državo, nikoli se ni bojevala z njo in preklinjala vladarje in narode. Ona je vselej pomnila besede Kristove, da carstvo moje ne jest ot mira sego.“ (I. 218). Itd. itd. itd.

„Slov. Svetu“ katoliška cerkev je protislovanska, ne apostolska, ki nima nikake zasluge za kulturo slovansko. Razkolna cerkev pa mu je pristna apostolska cerkev, za Slované kar vstvarjena. Toraj v razkol!

C. Obrekovanje in opravljanje lastne države in hvalisanje Rusije:

Da bi hoteli vse, kar je graje vredno, iz „Slov. Sveta“ navesti, morali bi skoro celega ponatisniti. Zato jih ne bomo niti navajali. Mi tudi nismo z vsem zadovoljni, kar se v Avstriji godi, najmanj pa s sedanjimi gospodarskimi in šolskimi zakoni.

Tudi sami čutimo, koliko se greši na račun Slovanov, Slovencev. Vender radi teh krivic državno avtoriteto z večno ironijo, sarkazmom in podlostmi izpodkopovati — je po načelih krščanskih krivično. Avktor teta je od Boga, a grehi nje od ljudi, ki jo nosijo. Vojujoč se proti krivicam ne dotikajmo se avktoritete same, ona je dobra, ona je vedno nepreklicana božja naredba: sicer je posurovelost naroda in anarhija neizogibna, kaker na Českem za Husa in na Nemškem za Lutra. Anarhija pa in surovost, veleizdajstvo ne bode koristilo Slovanom, kaker ni Nemcem niti Francozom. Naša obramba bodi moralna. Tirjajmo svoje, a ne podirajmo načela avtoritete. Sicer pa nismo od

Avstrije le krivice trpeli, ampak dobivali tudi dobro. Avstrija je država, a kot država, posebno dokler niso liberalci dobili vaje v roke, je tudi poddanim si Slovanom pripomogla do kulturnih smotrov, do katerih bi ne bili v dejanskih razmerah prišli, ako bi bili sami zase ali z Rusijo združeni. Faktum je, da smo avstrijski Slovani najolikanejši mej vsemi Slovani. Pri tem ima Avstrija tudi nekaj zasluge. A „Slov. Svet“ vidi na Avstriji le zlobno strino, tem bolj pa hvali severnega strička. Le par citatov izmej nebroja:

„Dejansko cesar Rusije nikaker ne vpliva (?) na cerkvene zadeve svojih katoliških poddanikov toliko, kaker zakonito vplivajo na zapadu Evrope, kaker tudi na jugu Amerike ne samo katoliški, ampak tudi protestantski vladarji“. (II. 263). Ruska cerkev smatrajoč ruskega carja za vrhovnega gospodarja „zadoščuje zapovedi evangelija: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega“, vrhu tega varuje nadaljni obstanek dejanskega stanja“. (II. 264.) „Svoboden in nezavisen sme v Rusiji moliti kalmik . . . ravno kaker se radujejo nezaviranemu izvrševanju svoje vere različne sekte (!) katolikov. Na tej toleranciji pa tudi sloni včinek, da Rusija vspešno razširja evropsko kulturo Narodi, katerim se tako varujejo svojstvo in vera, privadijo se polagoma, da se smatrajo ruskimi državljani“. (I. 7) „Iz vsega je razvidno, da imajo izpovedniki vseh ver v Rusiji najpopolnšo svobodo vesti, tako kaker nikjer drugod, celo tam, kjer je ona zajamčena javno in vstavno. — Te svobode nimajo (pravoslavni) Rusi. Prehod iz pravoslavja v drugo vero je kriminalen zločin“. (I. 112.) „Pobjedonošev . . . dokazuje, da svoboda vesti nikjer v Evropi ni tako dovršena, kaker v Rusiji, in pokazuje pri tem na preganjanja pobožnikov pravoslavja za mejo“. (I. 113.) „Veselo nepretržno množenje katolikov Rusije vrši se tako naglo, kaker se razvidno množi prebivalstvo poljskega kraljestva, kjer so glavni del katoliki“. (1889. 263). „In vendar trobijo čifutski listi in za njimi strastni naši latinizatorji v jeden rog, kako tlačijo Moskvicani dan na dan poljski element — licemerji!“ (IV. 226.) O bivšem kat. duhovniku, kasneje razkolniku in veleizdajniku avstrijskem, ki je pobegnil v Rusijo: „O čka Naumovič — kako pa nazivlje „Sl. Svet“ zagovornike kato'istva! — izpil je polno čašo specifično poljske cerkvene (t. j. katoliške) in državne (t. j. avstrijske) modrosti ali najkrutejše t i r a n i j e, katera ga je bacnila iz okvira njegove domovine k svojim najožim bratom po krvi in jeziku. G. Naumovič ni bil prvi, ni bil poslednji iz teh, katere je sprejela in še sprejme p o d s v o j e p e r u t i m o g o č n a m a t i z a t i r a n e g a s l o v a n s t v a (t. j. razkolna Rusija) . . . v e n d e r p a s e j e t o i z g n a n j e t e g a z a s l o v a n s k o d e l o j a k o z a s l u ž e n e g a s t a r c a“ (IV. 142.)

Kdo bi si toraj ne želel pod blaženo Rusijo, kjer je vse tako vzorno . . . ! „Slovanski Syet“ je popolnoma adoptiral pro-

gram moskovskih panslavistov, program, ki se po Pypinu in Spasoviču (I. Istorija slavjanskih literatur) glasi tako-le: „Pristna vera Slovanov je vzhodno pravoslavje; nje nauki obsegajo prvotne resnice in sporočila ekumenične cerkve Pravoslavni Slovani so pravi nositelji slovanske ideje, katoliški Slovani so zadnjo zgubili; in se morajo k pravoslavju vrniti, ako jo hočejo zopet najti. Jedino močno slovansko carstvo je Rusija in je ob enem tudi pravoslavno in ravno radi tega pravi zastopnik slovanstva. Idejam njenim pripada prednost in nadvlada. Rimski katolicizem je slovanske narave poguba, in grško vzhodno pravoslavje slovanstva pogoj. Pravoslavje je stare nacionalne principe ohranilo in nprstvenost in društvene lastnosti vshodnih Slovanov obranilo. Zapadnoslovanski katolicizem, ki se pokori krivi avktoriteti, je gubil slovansko narodnost, provzročil vse anormalne socijalne razmere, vničil občinsko vstavo Zapadni Slovani morejo moralne moči nazaj priboriti, le ako se oklenejo vshodnega pravoslavja“. „Slovanski Svet“ nima, kaker razvidno, nič izvirnega. On je le kopija programa moskovskih „slovanofilov“. Evangelij liberalnega „Slov. Sveta“ ni toliko panslavizem, kaker — panrusizem.

D. Kritika panslavizma, ki se nahaja v „Slov. Svetu.

Da je trditev: ideja narodnostna je nad vero, nad državo, po njej se mora vse ravnati — filozofično in versko nevtemeljeno, smo zgoraj videli. Vender bi krivost tega panslavizma radi dokazali še iz zgodovine in faktičnih razmer. Tudi ne bomo toliko sami govorili, ampak hočemo objektivno navesti par mest iz zgoraj omenjene knjige Rusa in razkolnika Pypina. Tej avktoriteti se menda „Slov. Svet“ vender le vkloni.

„Treba pripomniti, da je cela vrsta slov. rodov preživela v katolištvu. Sicer pa se more katolištvo ravno toliko imenovati protislovansko, kaker se more imenovati protigermansko Sedaj imamo s katolištvom računati kot dejstvom, **kot narodno pritiklino mnogih slovanskih rodov**“. „Na Českem posebno katoliški latinizem ni bil nikaker zapreka, da bi znamenita narodna dela ne bila izhajala Latinski jezik (— kamo toraj cerkev rimska sama —), ki je bil v srednjem veku in kasneje književni jezik Poljakov, Čehov, Dalmatincev, je bil jezik tedanjih omikancev. Latinski jezik je vpeljal Slované v ideje evropske in to **ni bilo nikaker izdajstvo narodnih principov**.“ Poezija v zapadnih Slovanih se je vkljubo latinstva bujno razcvela — mej tem ko o nji v vshodnih Slovanih ni bilo nitī duha, izjemši „O polku Igorově“. Ako je bil politični položaj zapadnih Slovanov nevgoden, je bil vshodnih še nevgodniši: „Germanski fevdalizem se lahko postavi v isto vrsto z bizantinskim fevdalizmom. Položaj ljudstva v nemškem carstvu je bil isti kaker v moskovskem“.

Rusija vzor slovanstva!? „Kje se je slovanski značaj čišči ohranil, je težko določiti.“ Ako so na Slované vplivali Nemci, na Ruse so pa Tartari, Čudi, Fini. „Zapadna (katoliška) cerkev in vshodna (razkolna) ne moreti vtajiti v zgodovini svoji znatnega pešanja narodnosti. Katoliški Rim je tirjal pokorščino, a kot plačilo je vsaj dal visoko stopinjo omike. . . . Glede omike pa je vshodno slovanstvo tekom celega srednjega veka zastajalo za zapadnim slovanstvom. . . . Vshodni Slovani niso imeli nobene koristi od znanstvene zapuščine Bizantincev, katera je o preporodu prešla na zapad. Narodnostne sekte, niso le pri zapadnih Slovanih, ampak tudi pri razkolnih: bogomili, strigolniki, razkolniki v razkolu, itd. itd.“ Toraj z razkolno cerkvijo se združiti katoliškim Slovanom ne kaže niti s posvetnega stališča. Bil bi kerak nazaj, korak iz luči v mrak. Tudi se zapadni Slovani bolj zavedajo svojega slovanstva kakor Rusi. Tudi mi Ruse bolj poznamo, kot oni nas. V ruskih knjigah je opazati velikanska nevednost zapadnoslovanskih razmer. Z Rusijo združiti se, ki s cenzuro vgonablja vsako misel, ki presega duševne moči nadutega činovnika! Sicer, kar se tiče Slovencev, Čehov in Hrvatov, trdimo: oni se moreje le v Avstriji ohraniti; z Avstrijo stojijo in padejo. Padi Avstrija, Čehi pripadejo Nemčiji, Slovenci Italiji: osoda polabskih, beneških Slovanov — jih čaka. Rusija je za nas tudi predaleč. Zakaj toraj mamiti Slovence z nemoralnimi utopijami? „V Rusiji — priča isti Pypin — je panslavizem imel malo uspeha! Večina tistih, kateri so se pečali s politiko, so mu bili tuji. Prisvojili so si ga le mali krogi, v katerih so razpravljali vprašanje narodnosti slovanske. . . . A ta propaganda (v rokah Pogodina) se ni odlikovala s taktom, tako da so jeli se ž njim šaliti kot fantastično mislijo. Misleči del ruskega občinstva se je baval z bližnjimi vprašanji ruskega življenja: z omiko, z raziskavanjem narodnega življenja in zgodovine, z osvoboditvijo tlačanov. . . . Pojavi bratstva in jedinstva (mej Slovani) so dosti redkejši od pojavov skrajnega partikularizma in odtujenja. . . . Ti pojavi so naravni, le posledice prejšnje zgodovine. . . . Ako bi panslavistični romantiki imeli prav, bi te prikazni bile nemogoče. Ako pa se vlečejo skoz celo zgodovino Slovanov, treba dejstvo vzeti kakor je, in je razložiti z razlogi, s katerimi jediniimi se more razložiti. . . . Ako je bilo slovanstvo zgodovinsko razdeljeno in se tudi dandanes malo zaveda solidaritete, imamo pravico ne verovati v romantična razmišljanja o slovanski jedinstvi (politični) in specijelno o „slovanskem poklicu“ Rusije. Slovanska politična jedinstvo ni niti starodavno sporočilo niti vsojena „naloga“ slovanstva.“ — Tudi po našem mnenju Rusije sreča in naloga ni „rešiti pod svoje peruti“ zapadne Slované. Teh kultura je viša od ruske. Rusija more imponirati azijskim barbarom, a zapadnim omikanim narodom ne. Ru-

sije bodočnost in kulturna misija je v Aziji, a ne v zapadni Evropi. Za Rusijo bilo bi socijalno in politično bolje, da ni niti Poljske prisvojila si. Po tem dejanji je prišla v dotiko s zapadnimi velevlastmi. Vporna Poljska je Rusijo primorala, da je pomnožila stalno vojsko. O pomanjkanji krščanske zanesljivosti mej diplomati je bil sedanji grozni militarizem neobhodno potreben, ki požira svote, koje bi se tako krvavo potrebovale v povzdigo kulture ruskih narodov. Prisvojitvev Poljske je pomnožila v Rusiji tudi policijo. — Vsi Poljaki so nezadovoljni z rusko vlado. A oni, kateri so zapustili stališče krščansko iz maščevalnosti, pomnožujejo število nihilistov. Komaj se odkrije, zarota nihilistov, da bi Poljakov ne bilo vmes. Poljaki, slovanski narod, pod ruskim žezlom, so najpogubniša rana na telesu ruskem.

Cemu toraj „Slovanski Svet“ moti Slovence s puhlimi prevarami? Ali nimajo Slovenci resnejšega, potrebnejšega, realnišega dela? „Slovanski Svet“ in njegov rodni brat „Slovenski Narod“ in krutorogi sploh z liberalno-razkolniško svojo politiko slovenstva ne mamijo le s himerami, ampak škodijo mu tudi spravljajoč je ob kredit katoliške vernosti in lojalnosti. Sicer pa „Slovanski Svet“ in „Slovenski Narod“ sta vredni glasili naravnih sinov naše nekonfesijske šole. Die Untreue schlägt ihre eigenen Herren. Qui capere potest — capiat!

IV. O kulturni vzajemnosti slovanski. Poslanstvo slovanstva.

Pod kulturno vzajemnostjo slovansko umevamo mejsebojno spoznavanje Slovanov in težnjo svoje mišljenje in kulturno življenje izražati na isti slovanski način, ne da bi se kakerkoli skušal rušiti pravno obstoječi politični položaj Slovanov.

Na sploh je kulturna vzajemnost moralno dovoljena. Spoznavanje je človeštva najdostojniše dejanje, posebno mej brati. Šega in navade narodne tudi niso prepovedane, da le nravi ne nasprotujejo. Moremo Slovane poznati, govoriti razne slovanska narečja, tudi rusko, moremo se držati slovanskih navad in šeg, a poleg tega moremo vender še biti dobri Avstrijci in katoliki. Avstrijski Italijani in Nemci so gotovo v kulturni zvezi z inozemskimi Italijani in Nemci, govore z njimi isti jezik, se poslužujejo iste skupne literature itd., a radi tega samega niso vže irredentisti in pangermeni. Prepričanje ostanee isto, tudi če se je izraža po drugem načinu, v drugem jeziku kaker nemškem itd.

Vender tudi kulturna vzajemnost ni sama od sebe taka, da bi se je ne moglo zlorabiti proti državi in cerkvi. O kulturni vzajemnosti moramo ponavljati, kar smo trdili o slavizmu: njen

končni smoter je odvisen od filozofičnega in verskega prepričanja onih, ki jo širijo. Komur je narodnostna ideja mej idejami najviša, komur je katoliška cerkev sovražnica narodnosti, ta naj še tako pobožno pred državo očmi preobrača, da ji noče škoditi, vendar tak bode kulturno vzajemnost izkoriščal v to, da se preosnujejo države na podlagi krvnega sorodstva. To načelo pa pomeni pogin Avstrije. Imamo zato iz zadnjih vojsk na severu in jugu prebitkih skušenj.

Naj se toraj Avstrija obkoli s kitajskim zidom in prepove vsem svojem narodom vsako občevanje z rojaki v tujih državah? Nikaker. To bi bil nov pogrešek — drugi ekstrem. Tudi bi taka prepoved komaj kaj zdala. Narodnostna ideja je preveč probujena in promet mej državami preživ. Avstriji ne preostaja drugega nego dati svobodo katoliški cerkvi, katera uči, da je vsak poddanik v vesti, radi Boga dolžan pokoriti se postavni državni oblasti, neglede ali so tisti, ki jo slučajno sedaj zastopajo, Nemci, Italijani ali Slovani itd. Ako je temu tako, vpraša se: v katerem obsegu, v katerih točkah je po sedanjih razmerah kulturna vzajemnost v Slovanih mogoča?

Pod besedo kultura umevamo vse notranje in zunanje življenje človekovo, vkoliker se razvija na temeljni resnice in npravnega zakona.

Mej kulturne činitelje spada tudi cerkev in država. Slovani pa so versko in cerkveno razklani. Različnost verstva pa rodi različnost kulture. Isto tako so Slovani vže stoletja razdeljeni v razne države. Razne države pa imajo razne kulturne smotre. Dоследno tudi Slovani ne morejo imeti po vsem skupnega kulturnega smotra. Nevgodno v tem oziru vpliva velikanska geografična razprostranost slovanskega plemena. Ne majhna zapreka je tudi težkoča dokazati, kaj je specifično slovanski način mišljenja in življenja, v katerem naj bi se vsi Slovani oklenili in vtrdili. Tuji vplivi na Slované so trajali predolgo in so bili pre-različni, da bi se moglo pravo slovansko od tujega ločiti.

Važna kulturna vez mej rodovi je tudi jezik, navade, šege. O tem piše Pypin: „Pričkatí se ni treba, da so razni rodovi slovanski sorodni si po jeziku. Vpraša se le, ali so to v onimeri, da bi sorodstvo imelo tudi praktičen pomen. Filološki sorodstvo jezikov dokazuje le prvotno njih jedinstvo, a ni zadostno sredstvo za zjedinenje, ako se jeziki v navadnem življenji ne razumejo več vzajemno in ako so se ljudstva razšla ne le v zgodovini, ampak tudi v sedanjem državnem življenji... Ko se dva Slovana srečata, skusita, žal, da se redko do dobra razumeta ne glede jezika, ampak i v načinu življenja.... Ta fakt se je označil posebno na slovanskem kongresu v Pragi l. 1848. Zastopniki različnih rodov, većinoma ljudje, ki so vendar bili podučeni v slovanskih rečeh, so prišli skupaj posvetovat se o slovanski vzajemnosti, a nesli so žalostno skušnjo na dom, da se niso mogli

v materinem jeziku razumeti. Ljudski dovtip je tedaj rekel, da občeslovanski jezik je — nemški.“

Govori se, naj bi se r u s k i j e z i k, ker ga govori največe število, vzel za občevalni jezik mej slovanskimi rodovi. Samo na sebi to ni protidržavno. Vender ima v sedanjih razmerah ruski jezik lastnosti, da bi postal nekak svetoven jezik? Pypin piše: „Svetovni pomen (francoskega, nemškega, angleškega) jezika ne izvira nikaker iz tega, ker so jeziki velikih dežel in mnogoštevilnih ljudstev (saj Kina je večja kot vse skupaj), ampak ker tem narodom pripadajo najsijajniša dela človeškega spoznanja in največi umotvori poezije Priprosta ljubezen do resnice priznava, da je ruski jezik daleč od tega cilja. Res je, da je ruska literatura v zadnjih letih močno napredovala . . . a njena dela imajo do sedaj za druga ljudstva le e t n o l o g i č e n p o m e n Da doseže svetoven pomen, treba velikih del znanosti, poezije, polnih filozofičnega mišljenja. V to pa so potrebni tudi pogoji javnega življenja, kakeršnih pa v Rusiji ni bilo in še ni.“

Pa tudi ko bi ruski jezik imel vse te duševne lastnosti svetovnega jezika, je vprašanje, ali bi razni slovanski rodovi ga hoteli vsprejeti. Največ verjetnosti za to bi bilo pri Bolgarin, manj pri Srbih in Hrvatih in Slovencih, ker so geografično, državno in oziroma tudi cerkveno deljeni, še manj pri Čehih, najmanj pri Poljaki. Poslednja dva rodova bi se pač z lepa ne dala slovstveno porusiti, ker nista njuna jezika nič manj razvita od ruskega. Sicer pa treba volens nolens s f a k t i č n i m i razmerami računati, duševnimi in gmotnimi, in te tudi določujejo (občevalni) jezik Slovanom. Mej zapadnimi rodovi slovanskimi je močno razširjena n e m š č i n a. Po njej se ti morejo mej seboj najlaže razumeti in svoja znanstvena preiskovanja najlaže obelodaniti in širšemu učenemu, tudi slovanskemu občinstvu dostopna storiti. Ozirajoč se na f a k t i č n e razmere so celo največi slavisti pisali svoja učena dela — nemški: Dobrovsky, Kopitar, Metelko, Safarik, Kollar, Polarky, Miklosič, Jagić itd. itd. Morda bode polagoma drugače, a sedaj je t a k o.

Radi bi rekli še dvoje besedi o poslanstvu slovanstva. Ta predmet je zadnjih let zelo priljubljen tudi slovenskim pesnikom: Simonu Jenku, Stritarju, Gregorčiču, Gorazdu itd.

Mi verujemo v božjo previdnost. Mi verujemo tudi v poklic posameznikov in v poklic celotnih narodov, dosledno t u d i S l o v a n o v. Narod, ki šteje do 130 milijonov, ne more biti vstvarjen, da ne bi imel svojega smotra. Do tukaj se vjemamo z vsemi izpovedniki apostolata slovanstva. Glede določitve p o s l a n s t v a s a m e g a pa gremo na razen. Kaker ruski skrajni slovanofili, tako posebno Stritar trdi: da so Slovani vže kot t a k i, vže po svojem slovanskem značaju nosci na viših princi-

pih sloneče kulture, ki je poklicana stopiti na mesto sedanje evropske civilizacije, kakor je nekdaj krščanstvo stopilo na mesto grško-nemške omike. Evropska omika se je baje preživela in nasprotuje slovanski naravi . . . Germanska in romanska doba je minula. Sedaj je prišel čas na čvrste, čile Slovane. Mej Poljaki je bil apostol tega naziranja posebno Mickiewicz.

S tem nazorom se mi bistveno ne moremo zlagati.

Evropska omika — ne da se tajiti — ima svoje izrastke; a te je treba oprtiti človeški zlobi ali slabosti; omika evropska je po bistvu svojem sad krščanstva t. j. katoliške cerkve. Kdor trdi, da se je evropska civilizacija preživela in da jo slovansko ima nadomestiti, trdi, da krščanstvo ni najdovršnejše verstvo, da slovansko presega po svoji notranji moči krščanstvo samo. To pa je jasna herezija oziroma apostazija od nadnaravnega krščanstva.

Ako tudi slovansko kulturno delovanje prične, ni ravno treba, da bi romansko in germansko prestalo; kulturnega delovanja polje je preširoko, da bi je mogel le jeden narod celo obdelavati. Vsak ne more vsega. Pypin piše še pikrejše: „Da ta teorija — češ, da Slovani vže kot taki so nositelji popolniše kulture od obstoječe evropske — nima razloga, ni treba niti dokazovati, tem manje, ker niti ni treba, da bi se evropska omika vničila. Ne, ta civilizacija bo še dalje trajala in sicer opravičeno. Ploda njene misli ni še nobena druga teorija omajala — najmanje pa slovanska Govoriti, da prineso Slovani svetu neko še nevidno omiko, je pesniška domišljavost, ki le škodi in samo prevaro provzročuje. Do sedaj o taki omiki ni še niti prvega pogoja zapaziti. Tudi ne nasprotuje slovanski naravi sprejeti zapadno kulturo“. — Jasno, ker ta je bistveno krščanska. Krščanstvo pa ne nasprotuje nobeni naravi, tudi slovanski ne.

Še manj pa verjamemo onim, kateri oznanjajo, da Slovani kot Slovani svetu prineso evangelij ljubezni in miru. Tega ne moremo verjeti, ker dejanska ljubezen in zdrav mir je sad — jedinega krščanstva. Slovani kot taki se večinoma ne ljubijo niti mej seboj: oddaljeni se komaj poznajo, a bližnji se prav korenito sovražijo. Evo vam Hrvata-Srba, evo Srba-Bulgara evo Rusa-Poljaka, evo Rusa in Malorusa! Da Slovani, tudi narodno-napredni, znajo sovražiti, nam priča tudi Gorica, Ljubljana Radi bi verovali v poslanstvo ljubezni slovanskih rodov, a vpoštevajoč faktične razmere, se niti ne upamo — upati. Slovani smo od duha krščanskega še premalo, premalo prešinjeni, da bi kot narod bili — sami Vincenciji Pavljanski, Frančiški Saleziji. . .

Naj se toraj Slovani kot brezpravni robovi vržemo na kolena pred vsem, kar je tujega, naj se kot nesposobni barbari

odrečemo vsem svojstvenim kulturnim idealom? Tega nismo trdili. Vprašanje, v čem bodi in obstojaj kulturna vzajemnost Slovanov, kaj naj bi bilo poslanstvo Slovanov, koja pot bi Slované pripeljala do slave in zgodovinske veljave, razsodni čitatelj povzame vsaj nekoliko iz vže rečenega. Vender je ta predmet prevažen, da bi ne poskusili še pozitivniše načrtati ga.

Ignacij Kralj.

Bolgarija in Rim.

III. Zlati vek bolgarske zgodovine.

Simeon (893—927) je bil človek visokih misli, krepkega in podvzetnega duha ter junaškega srca. Vzgojen na carigrajskem dvoru, pridobil si je precejšnjo omiko in zato so ga imenovali „Polgrka“, a spoznal je v Carigradu tudi slabost hirajoče grške države. Čim je zasedel kneževski prestol, takoj se je poprijel svoje velike naloge, da bi vničil senco nekdanjega mogočnega izhodno-rimskega cesarstva ter na razvalinah države Konstantina V. osnoval novo slovansko-grško cesarstvo, da bi sebi na glavo postavil cesarsko krono ter svojo državo tudi v kulturnem oziru povzdignil. Tej nalogi je posvetil celo svoje življenje. Sprevidel je takoj, kako pogubna je za Bolgarijo zveza, katero je s Carigradom sklenil njegov oče Boris. Grška duhovščina je podpirala in izvajala politične težnje bizantinskega cesarja. Ako se je hotel otresti politične moči Bizantincev, moral je pretrgati, ali vsaj oslabiti tudi cerkvene vezi s Carigradom. Tako se je začel krvav, vsodepoln boj mej mlado Bolgarijo in postaranim Bizancem, ki je trajal z malimi izjemami celih trideset let. — Prijateljstvo mej Bolgarijo in Carigradom ni bilo niti poprej trdno; mej bolgarskim in grškim življenjem je bilo isto narodno nasprotje kaker na zahodu mej Germani in Slovani. Tudi Borisa je le politika nagnila k Bizancu, ker se ni upal meriti z močnim cesarjem Bazilijem, a zaveznikov proti njemu ni mogel dobiti. Državne vajeti so mej tem v Carigradu prišle v druge roke. L. 886. je vmrl cesar Bazilij, a nasledil ga je njegov sin Leon VI. Modri (886—912), ki se je pečal rajši s knjigo kaker z državnimi posli, poleg tega je bil razuzdan in nesposoben vojskovodja. To je osrčilo bolgarskega kneza. Bližji poved boju so dali grški trgovci, ki so v svoje roke spravili bolgarsko trgovino, navrnili jo iz Carigrada v Solun in jo obremenili z vsakovrstnimi nakladami. Simeon je skušal najprej mirnim potom poravnati pre-

pir, a ker to ni šlo, je napovedal Bizantincem boj. Prvo grško vojsko je do tal pobil, a vjetnike je z odrezanimi nosovi poslal nazaj v Carigrad. Leon je na to poklical na pomoč divje Madžare, h katerim se je bil malo poprej zatekel tudi nemški cesar Arnulf. Takej sili se je moral Simeon vmakniti in Madžari so grozno opustošili njegovo državo, ali na povratku jih je dohitel in hudo pobil. Kmalu po njihovem odhodu je zopet premagal Grke blizu Drinopolja. Da bi v bodoče Bizantincem odtrgal madžarsko pomoč, je vdaril z vojsko na Madžare v njihovi lastni zemlji. Madžari so ravno odšli na plen v zahodne dežele; le žene, starce in otroke so pustili doma. Bolgari so pokla'i vse brez milosti, kar jim je prišlo pod meč. Ko so se Madžari vrnili domov in našli vso zemljo prazno in opljenjeno, šli so iskat novega domovja — v Panonijo, kjer so si mej Slovani nalovili novih družic in tako rešili svoje pleme pogina.

Boj mej Bolgari in Grki je potem za nekaj časa ponehal in Simeon je svojo pozornost obrnil notranjemu razvoju in vrenju države. Da bi povzdignil moč in slavo svoje države, odvrnil se je tudi v cerkvenem oziru od Carigrada in prosil papeža za kraljevsko krono, kaker so tudi drugi zahodni vladarji dobivali krono in žezlo iz Rima.

Rimsko cerkev je takrat vladal papež Formoz (891—896), ki je bil Simeonu osebno znan, ker je nekdanj bival na dvoru njegovega očeta kot misijonar in papežev legat. Formoz je bil v obče zelo priljubljen pri Bolgarih, zatorej so se tem rajši združili z rimsko cerkvijo. Bolgari niti poprej niso popolnoma pretrgali vezi z Rimom, a Simeon je zopet združil svojo državo z rimsko patrijarhijo.¹⁾ Verjetno je, da so k temu mnogo pripomogli tudi Metodovi učenci, ki so v Bolgariji našli zavetja. Simeon je papeža prosil, da bi mu poslal kraljevsko krono in da bi bolgarskega nadškofa imenoval za patrijarha. Simeon je hotel postati cesar, a po takratnih nazorih na izhodu cesar ni mogel biti brez patrijarha. — Papež je z veseljem vslišal prošnjo Simeonovo, poslal mu je krono, a nadškofa bolgarskega je pooblastil, da ga mazili in krona. Tako se je Simeonu izpolnila jedna želja in on se je prvi izmej slovanskih vladarjev imenoval „car“ ali „cesar“ — „car Bolgarov in samodržec Grkov.“ — Ne vemo pa, kaj je papež odgovoril na drugo prošnjo, da bi namreč bolgarskemu nadškofu podelil čast in naslov patrijarha. Jireček sklepa iz nekega spomenika iz 15. veka, da se je bolgarska nadškofija takrat spremenila v patrijarhijo.²⁾ Imenujejo se namreč v onem spomeniku štirje patrijarhi iz časa Simeona V in njegovega sina Petra, toda iz tega še ne sledi, da je ta naslov bil tudi

¹⁾ Cesarizam i bizantinstvo II. 116.

²⁾ Geschichte der Bulgaren 168.

potrjen od apostolskega sedeža. „Patrijarh“ je ob času Simeonovem stoloval v Velikem Prêslavu, kjer je bil tudi cesarski sedež.¹⁾

V mirnem času se je Bolgarija v kulturnem oziru lepo razvijala in staroslovenska knjiga je slavila svoj zlati vek. Kaker drugod, tako so tudi tukaj duhovniki — zlasti menihi — gojili in pospeševali znanost, naobrazbo, književnost. Car jih je marljivo podpiral, na njegovem dvoru so učeni možje prepisovali knjige in prevajali grške spise v staroslovenščino, celo Simeona omenja zgodovina mej pisatelji onega časa. Staroslovenska knjiga se je pod zaščito Simeonovo povzdignila tako visoko, da ni zaostajala za sočasno grško in latinsko cerkveno knjigo.²⁾ — Najmarljiviši delavci so bili učenci sv. Metoda, zlasti sv. Klement, katerega je Simeon imenoval za škofa v Velici. Vmrli je l. 916. in je bil pokopan v Ohridi, kjer se še dandanes vidi njegov grob. Drug znamenit pisatelj iz Simeonovega časa je Konstantin, učenec sv. Metoda, rojen Panonec, ki je bil pozneje škof v nekem bolgarskem mestu. Simeonov osebni prijatelj je bil eksarh Ivan, ki je v prekrasnem jeziku zložil svoj Šestodnev, v katerem opisuje stvarjenje sveta, oziraje se na slična dela v grškem jeziku, kaker na Bazilija, Ivana Zlatoustega in Aristotela.

Simeona so vrstniki primerjali z egiptovskim kraljem Ptolemejem, ki je bil goreč prijatelj znanosti in umetnosti.

Žal, da je vse to bil le vnanji sijaj in lišp, ki je bolgarskemu narodu malo koristil. Vsa naobrazba je bila omejena le na višje stanove, na plemstvo in višjo duhovščino, prostemu ljudstvu je bil zaprt pristop do hrama omike in prosvete, prсто ljudstvo je ostalo v neznanju in praznovanju. Samostani so si sicer pridobili velikih zaslug za bolgarsko slovstvo, ali na prсто ljudstvo niso znali vplivati, da bi vzbujali v njem pravega verskega duha in naobrazbo.

In kakšen duh je vladal v slovstvu? Književni spomeniki iz one dobe so dragocen zaklad za jezikoslovca, ali kulturni zgodovinar nahaja v njih le malodobrega zrnja. Ti proizvodi so večinoma robsko posnemanje bizantinskih pisateljev. — Jireček pravi: „Aber die Geistesrichtung seiner (Symeon's) Wissenschaft und die Art seiner Bildung war den Bulgaren fremd und vermochte weder Herz noch Phantasie des Volkes zu erwärmen. Die Zeit Symeon's, das goldene Zeitalter der bulgarischen Literatur, hat gar keine Kunstpoësie. Seither begann sich der Byzantinismus bei den Slaven einzubürgern; die Bulgaren verpflanzten ihn zu den Serben und Russen.“ Razven sv. pisma in nekaterih spisov sv. očetov, vsi ostali proizvodi so prevodi apokrifnih grških knjig in raznih indijskih in arabskih bajk, katere

¹⁾ Dandanašnji vas Prêslav ali turški Eski-Stambul v izhodni Bolgariji. Jireček, Das Fürstenthum Bulgarien. Prag, Wien, Leipzig 1891 str. 542.

²⁾ Geschichte d. Bulg. 164.

so grški pisatelji premlevali, od njih so se pa zatrosile v bolgarsko slovstvo.

To so prvi sadovi bizantinskega duha, kateremu so se Bolgari po cerkvi podvrgli. Mlada bolgarska književnost, ki je še le stopila iz zibeli, ni se mogla oteti vplivu razvite bizantinske omike. Naravno je, da manje naobraženi narodi sprejemajo omiko od svojih sosedov, ki stoje na višji stopinji naobrazbe, ali grška književnost je vsa takrat bila brez duha, brez vsakega vzleta in zmožnosti za velika dela. Velika nesreča je bila za bolgarski narod in za drugo izhodno slovanstvo, da je kot mlad in krepak mladenič moral zajemati svojo duševno hrano od nezdravega in znemoglega starca, kateremu je vže vsa kri v žilah bila okužena; da si je vzel za vzor književnost, ki je vže izmirala. To je bizantinizem grški, ki se kaže v bolgarski književnosti po vsebini in obliki, a ni se omejil samo na Bolgarijo, marveč se je zatrosil tudi mej Srbe in Ruse, ki so se pridružili izhodni cerkvi. Bolgarija je takrat bila kulturno ognjišče, kjer se je prekuhaval grška omika tudi za Ruse in Srbe, ter je tako potegnila za seboj vse izhodne Slovane v krog izhodno krščanske, bizantinske omike.

Res so se sedaj Boigari zopet odvrnili od Bizanca in združili z Rimom, ali to je malo pomagalo, ker se je bizantinski duh vže vgnezdil v Bolgariji. Bizanc je sicer večkrat trepetal pred bolgarsko silo, ali v kulturnem oziru je bil on gospodar in to gospodstvo mu je sčasoma pridobilo tudi politično oblast nad Bolgari. — Kar se pa tiče unije z Rimom, ni bila tako trdna, da bi otela Bolgarijo vplivu bizantinskemu. — Simeon se je iz političnih vzrokov obrnil k Rimu, ker je hotel pridobiti večjo čast mej krščanskimi vladarji. Nečemo reči, da verski nagibi niso pri tem sodelovali, ali iz čisto verskih razlogov se to nika-ker ni zgodilo, glavno vlogo je imela politika.

Simeon se je bil navzel bizantinskih nazorov o cerkveni oblasti in po teh nazorih je tudi delal. Hotel je biti nekako neodvisen od Carigrada in Rima.¹⁾

Za Formozom je do smrti Simeonove zasedlo Petrovo stolico dvanajst papežev. V kakšni zvezi je bil Simeon z nasledniki Formozovimi, o tem zgodovinski viri popolnoma molče, smemc pa sklepati, da je ostal v prijateljski zvezi s sv. stolico; ker je l. 912 začel nov boj z Bizancem, moral je biti v dobrih odnosajih z zahodom, zlasti z apostolsko stolico. Njegov sin in naslednik Peter je prosil takoj v začetku svoje vlade papeža za krono, kar je tudi dobil; to dokazuje, da so morali biti dobri odnošaji mej sv. stolico in Bolgarijo.

— V Italiji so bile v tem času žalostne razmere; razne

¹⁾ Photius II. 694.

stranke so se krvavile in trgale za gospostvo, sam papežev prestol je padel v nedostojno odvisnost raznih plemenitaških rodo-
vin. Ni treba dokazovati, kako pogubno je to bilo za cerkev, in
zdi se, da je to bilo nekaj krivo, da se Bolgarija ni tesniše na-
slonila na rimsko cerkev. Papeži so vladali le kratko, nekateri
so bili nesposobni, druge so pa žalostne razmere ovirale, da se
niso mogli krepkejše potegovati za pravice apostolskega sedeža
in odločniše delovati za blagor vesoljne cerkve.

Car Simeon je dobro vedel, da Bolgarija in Carigrad ne
moreta dolgo skupaj živeti: grški cesarji so zmatrali bolgarskega
vladarja za svojega vazala, tega je pa mikala krona Konstantina
Veikega. Tukaj je moralo priti do krvavega boja.

Ko je l. 912 vmrl cesar Leon VI, je Simeon poslal svoje
poslance k njegovemu nasledniku Aleksandru, da bi podaljšali
mir. Ta razuzdanec je pa ponudbo odbil in poslance hudo raz-
žalil. To je povzročilo nov, grozen boj. Aleksander je sicer kmalu
vmrl, ali Simeon ni odstopil od svojega sklepa. Carigrajski pre-
stol je zasedel Konstantin VII Porfirogenit (912-959). Mesto
njega je vladalo nekoliko državnih velikašev, državno kormilo
je pa bilo za pravo v rokah patrijarha Nikolaja Mistika. Ta je
vporabil ves svoj vpliv, da bi odvrnil Simeona od boja, ali je bilo
zastonj. Obrnil se je celo na papeža Ivana X (914-929) ter ga
prosil, da bi poslal legate v Carigrad in posredoval mej Grki
in Bolgari. To je tudi dokaz, da je Simeon bil takrat v zvezi z
Rimom in da je papež imel nanj znamenit vpliv. Papež je po-
slal dva legata v Carigrad, škofa Teofilakta in Kara, s posebnim
pismom za Simeona, v katerem ga svari, da je nepravilno in ne-
lepo bojevati se proti kristijanom brez pravega vzroka. Tudi je pa-
pež neki pri tej priliki zahteval stare pravice rimske patrijar-
hije čez Bolgarijo.⁴⁾

To je najbrž vzrok, da patrijarh Nikolaj ni pustil papeže-
vih legatov v Bolgarijo, ker se je bal, da se Bolgari res ne bi
popolnoma podvrgli rimski cerkvi; papeževo pismo je poslal po
drugih ljudeh Simeonu. Poslal mu je tudi svoje pismo, v kate-
rem mu naznanja, da mu piše nekoliko od svoje volje, nekoliko
pa, ker mu je naložil papež. Glas o krvavem boji mej Grki in
Bolgari da je hudo ranil papeževo srce, zato je poslal bogo-
ljubne in častitljive ljudi na izhod da bi poravnali prepir. Pa-
pež — pravi dalje — mu je naložil, da bi odpravil njegove le-
gate s pismom v Bolgarijo, ker upa, da bode slušal njegove opo-
mine, a legati imajo pravico tudi izobčiti ga, ako bi bil nepoko-
ren. Toda zbal se je za legate, da jih ne bi dal pomoriti, kaker
se je poprej zgodilo carigrajskim poslancem. Zatorej mu pošilja
le papeževo pismo in ga prosi, naj sluša vsaj papeževe opomine,

⁴⁾ Photius III. 691.

naj pomisli, da bo razžalil same prvine apostolov, ako razžali papeža. Naj se spomni, kako je Peter kaznil Ananijo in Safiro. Ako ljubi in spoštuje sv. apostola Petra in Pavla, ne bo mogel prezreti tistega, ki sedi na njunem prestolu.¹⁾

To pismo nam kaže, da so Bolgari še vedno imeli veliko spoštovanje do rimskega papeža, sicer se patrijarh ne bi mogel sklicevati nanj. Vendar niti to ni moglo vtolažiti jeze Simeonove.

V kratkem je osvojil skoro vsa mesta na evropejski strani Bospora in štirikrat se je pokazal celo pred zidovi carigraskimi. L. 917. so Grki vzdignili ogromno vojsko proti Simeonu, katero jim je zopet popolnoma vničil v krvavi bitki pri Mezembriji. Sedaj mu je bil odprt celi balkanski polotok. Lahko bi sedaj vdaril na sam Carigrad, vendar se je čutil še preslabega in se je zadovoljil z drugimi mesti na Črnem morji in Bosporu. Njegova država se je sedaj razprostirala od Črnega in Egejskega do Jadranskega morja, na jugu do Olimpa, na severu čez Donavo globoko v današnjo Ogrsko, Sedmograško in Moldavijo, na zahodu do Save, tako da je današnji Belgrad bil v bolgarskih rokah. V tej prostrani slovanski državi je bilo do 40 škofij.

L. 923. je Simeon z ogromno vojsko pridrl pred Carigrad, vendar svojega namena ni dosegel. Ne ve se, kaj je pravi vzrok, da takrat se ni osvojil Carigrada, dasi bi mu to bilo lahko. Stopil je kači na glavo, a ni je hotel streti in ta kača bode pozneje vničila s svojim trupom bolgarsko državo. Verjetno je, da se je zbal bizantinskih zaveznikov Pečenegov in Madžarov.²⁾

Konstantinov sovladar Roman je osebno prišel iz mesta prosit miru in dobil ga je. Toda sklenjeni mir ni mogel zadušiti starega sovraštva mej Grki in Bolgari. Simeonovi podložniki so tudi brez njegovega znanja napadali Grke v Macedoniji, a i sam car se je spravljal na novo vojsko proti Carigradu, ali do boja ni prišlo, ker je Simeon moral obrniti svoje moči na zahod proti Hrvatom.

Simeon je bil sicer velik vladar, vendar je storil tudi velike politične pomote. Prva napaka je bila, da ni znal oteti svoje države prevelikemu vplivu bizantinizma v kulturnem oziru; druga pomota, ali bolje nesreča, je pa bila v tem, da si ni izbral sposobnega naslednika. Svojega najstarejšega sina Mihaela je nepravilno izključil od prestola in odločil za naslednika slabega in nesposobnega Petra, ki je v kratkem pokvaril vse očetovo delo. Tretja velika napaka je pa bila, da se je sprl s svojimi zahodnimi sosedi Hrvati in Srbi. — Hotel je Srbijo spraviti pod svojo oblast, a s tem se je zapletel v boj s Hrvati, v katerem so njegove moči opešale, Bizantincem je pa dal najlepšo priliko, da so se vmešali v zadeve balkanskih Slovanov ter se okoristili z nji-

¹⁾ Cesar. i biz. II. 2.; Photius III. 691.

²⁾ Gesch. d. Bulg. 169.

hovimi prepiri. — V Srbiji so v tem času vladali mnogi, večinoma mej seboj neodvisni knezi in župani. V izhodnem delu Srbije je vladal veliki knez ali župan Peter, na zahodu pa, v današnji Hercegovini, Mihael Višević. Peter je bil pristaš Bizantincev, Mihael pa Bolgarov.

Ta je nagovoril Simeona, da je napadel Petra, zaslužnil ga in v ječi vmoril. Na prestol je postavil njegovega sorodnika Pavla, ko se mu je pa ta izneveril in stopil v zvezo z Grki, poznal ga je in imenoval za kneza Zaharijo. Ali ko mu je tudi ta obrnil hrbet, je poslal veliko vojsko proti njemu pod poveljnikoma Marmazom in Sigrizom. Toda Zaharija ju je premagal in njuni glavi poslal v Carigrad. Simeon je poslal drugo vojsko, pred katero je Zaharija moral bežati in pri hrvaškem kralju Tomislavu iskati zavetja. Bolgarska vojska je grozno oplenila Srbijo, plemstvo in množino ljudstva pa odvlekla v sužnost. — Simeona je hudo razžalilo, da je hrvaški kralj sprejel Zaharijo in druge srbske begunce, zato je poslal velikansko vojsko proti Hrvatom, ki je pa bila do tal pobita. Simeon je zbral novo vojsko, katero je sam vodil, ali tudi to so mu Hrvati pobili.¹⁾ — Slava Simeonova je zatemnela, ta poraz mu je hudo ogrenil zadnje dneve življenja. Kmalu se je veliki vladar vlegel v grob (927) in ž njim tudi zlata doba bolgarskega naroda.

IV. Propadanje bolgarske države pod Simenovimi nasledniki. (927 — 1018)

Kaker se je Bolgarija hitro povzdignila, ravno tako hitro je tudi opešala in izgubila naposled svojo samostalnost. Žalostna je zgodovina Simeonovih naslednikov do prve propasti bolgarske države (1018): na prestolu sede slabi vladarji, notranji nemiri, poboji, zarote in nova krivoverstva razjedajo naglo telo mladi državi, a bizantinsko gospodstvo se vedno bolj vtrjuje v Bolgariji. — Vže pod prvim naslednikom Simeonovim, Petrom, je Bolgarija globoko propadla. Pod Simeonom so Bolgari zapretili samemu Carigradu, pod Petrovo vlado se pa začenja bizantinsko gospodstvo nad Bolgarijo. — Peter je bil sicer tih, dober in pohleven človek, ali slab državnik in še slabši vojak. Tak človek ni bil sposoben, da bi dovršil, ali vsaj ohranil delo Simeonovo; v takratnih okoliščinah bi Bolgarija potrebovala krepkejše roke. Od vseh strani so pretili mlademu carju sovražniki, katerim je bil njegov oče toliko straha napravil. Grki, Hrvati in Madžari preže na Bolgarijo, katero še domači nezado-

¹⁾ Poviest Hrvatska I. 225.

voljneži slabijo. — K sreči je papež Jvan X pomiril Hrvate in Bolgare.

Sv. stolica je rada podpirala manjše države in jih branila proti nasilstvu močnejših, hoteč tako vzdržati neko ravnotežje mej krščanskimi vladarji. Zato je sv. stolica pošiljala kraljevske krone raznim manjšim vladarjem, na Poljsko, Ogrsko, Hrvaško, v Srbijo in Bolgarijo. Te državice bi naj nekoliko brzdale in vpogibale preveliko moč nemškega in grškega cesarja. Zlasti je pa vsoda balkanskih držav bila zelo pri srcu rimskim papežem. Papeži so sé svojega vzvišenega prestola dalje gledali kaker največji državniki, oni so najbolj spoznavali nalogo, katero je Previdnost določila posameznim narodom, in so jih za to nalogo skušali tudi vzgojiti. Papeži so jasno videli, da bode postaranemu Bizancu prej ali pozneje vdarila zadnja ura. — Kdo bo njegov dedič? — To vprašanje je vže takrat bilo velikanskega pomena za Evropo in celi krščanski svet. — Od arabske puščave se je kaker blisek v kratkem času razširila strahovita moč, ki je zapretila krščanski Evropi. Na zahodu Bizanca, na evropejski strani Bospora, so se naselili mladi slovanski narodi Bolgari, Srbi in Hrvati. Ti ali mohamedanci so imeli rešiti orijentalno vprašanje in prevzeti dedščino izhodno-rimskega cesarstva. Papeži so zato posebno pozornost obračali na južne Sloane, hoteč jih pripraviti na veliko delo, hoteli so jim vliti pravega krščanskega duha, napeljati jih na pot do prave civilizacije in jih združiti v močno državo. Poskusili so to najprej z Bolgari, a ko so se ti izneverili, obrnili so se na Srbe in Hrvate. Ko bi se osnove rimskih papežev na Balkanu vresničile, dandanašnji bi Evropa imela drugo lice.

Papež je dobro prevedel, kako poguben je boj mej Hrvati in Bolgari: lahko se obe državi izkrvavite in oslabite ter se na njunih razvalinah zopet povzdigne ošabno bizantinsko cesarstvo. — Ivan X je torej poslal na Hrvaško dva legata, škofa Madalberta in vojvodo Ivana od Kume, da bi pomirila Hrvate in Bolgare. ¹⁾

To se jima je posrečilo; Peter je rad sprejel ponujeni mir. Srbija je po tem miru postala samostalna, a mej Hrvaško in Bolgarijo se je ponovilo staro prijateljstvo. — Papeževa legata sta Petru izročila tudi cesarsko krono, kar kaže, da je Bolgarija takrat bila v dobrih razmerah s sv. stolico.

Žal, da je to trpelo le kratek čas na veliko nesrečo Bolgarije. Peter ni vladal samostalno, ampak le po imenu, državno kormilo je bilo v rokah njegovega ujca Sursubula. Peter je bil le slepo orodje političnih strank, ne pa vladar. ²⁾ Boj z Grki se je nekaj časa nadaljeval v Macedoniji, ali vže 8. septembra 927.

¹⁾ Smičiklas, P. H. I. 225.

²⁾ Gesch. d. Bulg. 171.

je Sursubul sklenil mir z Grki. V Bolgariji je prevladala Carigradu prijazna stranka. Da bi se zagotovil in vtrdil sklenjeni mir, je Peter vzel za ženo Marijo, vnukinjo cesarja Romana Lekapena (919 — 944), sovladarja Konstantina VII. Porfirogenita (912 — 959). Tako je bila Bolgarija trdno zvezana s Carigradom in Bizantinci so si zagotovili svoj vpliv na bolgarsko državo. Jireček pravi: „Mit dieser ersten byzantinischen Carica begann jener unselige Einfluss Byzanz's auf den bulgarischen Hof, der in späteren Jahrhunderten so verhängnissvoll wurde. Die neue bulgarische Politik wurde auf einer engen Freundschaft mit Byzanz begründet und die Bande mit Rom wurden aufgelöst.“¹⁾

Kaker poprej, tako so tudi zdaj bili Grki popustljivi proti Bolgarom. Poprej so jim dali nadškofa in mu odločili prvo mesto za patrijarhom, pozneje so jim pustili slovansko liturgijo in sedaj so bolgarskemu vladarju priznali celo carski naslov, nadškofu pa čast patrijarha. S tem je bila od bizantinske strani priznana samostalnost (*αὐτοκεφαλία*) bolgarske narodne cerkve in patrijarh bolgarski je sedaj stoloval v Drsteru (Silistriji). — Lahko so popuščali, ker so si na drugi strani stoterno naplačali.

Tako se Bolgarija vže drugikrat odvrča od Rima in stopa v zvezo s Carigradom. — Na patrijarški stolici v Carignadu je takrat sedel patrijarh Stefan II. (925 - 928), ki je poročil Petra z grško princesinjo Marijo.

Carigrajski patrijarhi tega časa so večinoma v zvezi z Rimom, dasiravno je ta zveza slaba in popolnoma odvisna od cesarja. V kakem razmerju je bil Stefan II. in njegov naslednik Trifun s sv. stolico, ne vemo, ali toliko je gotovo, da zveza ni bila pretrgana, ker je l. 931. cesar Roman Lekapen prosil papeža Ivana XI. (931 - 936), da bi mu poslal legate, kateri bi njegovega šestnajstletnega sina Teofilakta intronizovali za patrijarha. Papež je privolil v to, ker bi bil Teofilakt postal patrijarh tudi brez dovoljenja papeževega. Dal je potrebno dispensacijo, ker še Teofilakt ni imel kanonične starosti, ali se je zelo prevaril v mladem patrijarhu: carigrajska cerkev menda ni imela slabšega patrijarha, kaker je bil Teofilakt (931 - 936).

Cesar Roman Lekapen je vmrl še l. 931, pomrli so tudi vsi njegovi sinovi, katere je bil imenoval za cesarje, tako da je nekaj časa bilo v Carigradu pet cesarjev. Konstantin Porfirogenit, pravi in postavni vladar, je sedaj ostal sam, ali se ni briga za vladarske posle, marveč se je pečal rajši s knjigo in vlado prepustil svoji ženi in njenim ljubimcem. Njegova jedina zasluga je, da je podpiral znanosti in umetnosti in da je po smrti razuzdanega patrijarha Teofilakta imenoval vrednega me-

¹⁾ Ibid. 172.

niha Polijeukta. — Na cesarskem dvoru v Carigradu je v tem času zavladala strahovita razuzdanost: dvorske homatije in zarote so postale vsakdanje, najvišja državna oblast je bila v rokah dvorskih prilizunov in razuzdanih žen.

Žalostno je, da je takemu nasprotniku podlegla Bolgarija. Ko bi Peter imel le nekoliko očetovega duha, lahko bi prevrnil iznemoglo cesarstvo in svojei državi zagotovil lepšo bodočnost, ali v Petru je tekla čisto druga kri. — Malo je pomagalo Bolgarom, da so jim Bizantinci priznali carski naslov in samostalno cerkev, ker je vsa moč bila v rokah stranke Grkom prijazne in tudi „samostalna“ cerkev je samo podpirala bizantinske težnje. Cerkev je postala služabnica države ter izgubila svojo moralno moč, ker so pa Grki imeli odločen vpliv na državne posle, je bila tudi cerkev sredstvo, katero je širilo in vtrjevalo bizantinski vpliv v Bolgariji.

Vsi boljši možje in vojskovedje so sprevideli, kam bo grško prijateljstvo spravilo Bolgarijo, in kmalu so se vzdigovali nemirni duhovi proti slabemu Petru. Na čelo nezadovoljnejšev se je postavil Petrov mlajši brat Janez, toda vjeli so ga in izročili grškemu cesarju. Cesar ga je lepo obdaril, oženil z neko Armenko in ga vzel na dvor, da bi z njim strašil slabega Petra. Ako bi se Peter le malo ganil, poslal bi mu takoj nasprotnika v deželo.

V kratkem se je vzdignila nova vstaja v zahodnih bolgarskih pokrajinah proti slabemu Petru. Vodja teh nezadovoljnejšev je bil njegov starši brat Mihael, katerega je bil Simeon nepravilno izključil od prestola in zaprl v samostan. Toda Mihaela je v kratkem pokosila smrt, a njegovi pristaši so je potegnili v epirске gore. — Kmalu je prišlo do tretje vstaje. Okoli l. 963. se je vzdignil neki velikaš Sišman (Sigismund) iz Trnova na vznožji Balkana. Petrova vojska ga je sicer premagala, vendar je s svojimi pristaši odtrgal zahodne pokrajine od Petrove države in vstanovil novo bolgarsko cesarstvo. Odslej so Bolgari imeli dve državi, jedno na izhodu, drugo na zahodu v Makedoniji in Albaniji. To je bil prvi sad bizantinske politike na Bolgarskem. Tudi divji Pečenegi so večkrat prišli na plen v Bolgarijo in Madžari so jo petkrat strahovito oplenili.

To so bili hudi vdarci za bolgarsko državo, a prišli so še hujši. Vže smo prej omenili ¹⁾, da so se v Bolgarijo priklatali vsakovrstni krivoverci, zlasti so pavlikijanci bili močni vže pod Borisom. Simeon jih ni mogel zatreti in sedaj pod Petrom so zanetili grozen verski prevrat, ki je zasegel ves Balkan ter se razširil celo po Italiji in južnem Francoskem (albigenzi). Bolgarija je bila najpripravnije tlo za njihov nauk. Bogomili — tako

¹⁾ Gl R H št. 2. str. 190.

so se zvali novi krivoverci ¹⁾ — so spravili nekako v sklad stare gnostično-manihejske bajke v slovansko mitologijo ter z navidezno pobožnostjo zapeljali nevedno in praznoverno ljudstvo. Versko stanje v Bolgariji je bilo žalostno, ljudstvo je v nekaterih krajih vsled neprestanih bojev čisto podivjalo, bilo je polno vsekovrstnega praznoverja, in grški duhovniki so sami širili mej narodom različne vraže. Bolgarski kmet še ni pozabil nekdanjih staroslovanskih dobrih in hudih bogov in slušal je še po gorah vile peti. Dogmatični nauki bogomilski so našli pripravno tlo v priprostem ljudstvu.

Po njihovem nauku sta dva boga, dobri in hudobni. Dobri bog je vstvaril nebeške, nevidne svetove, hudi pa vidljive, telesne. Dva sveta si torej stojita nasproti, božji in hudičev, povsod je nasprotje mej duhom in telesom, večnostjo in časom. V človeku ste ti dve nasprotstvi združeni: telo je delo hudičeve, duša pa izvira iz dobrega boga. Človek nima proste volje; padeč človekov je zakrivil hudič. — V stari zavezi je vladal hudič nad človeštvom — Kristus je imel le navidezno (v privideni) telo in je navidezno vmerl na križu. Marija ni bila mati Kristusa, ampak angelj. — Kristus je oslobodil človeške duše jarma satanovega, ali ne po svojem trpljenji, marveč po nauku, ker je naučil ljudi, kako se morejo osloboditi greha. — Zakramenti in cerkveni obredi nimajo nikakšnega pomena, še celo grešni so, ker se poslužujejo tvarine, ki je delo hudičeve.

Cerkveno hijerarhijo so popolnoma zavrgli, vsak „popoln“, mož ali žena, je smel pridigovati. Imeli so vendar tudi nekake predstojnike, ki so pa bili le zastopniki občine in so jih verniki sami izbirali. Na čelu cele dežele je bil škof v Bosni „djed“, na zahodu „episcopus“ ali „senior“. Pod njim so bili „apostoli“ ali „strojniki“, kateri so se delili v dve vrsti: „gosti“ in „starci“ (v Italiji „filii“ in „diaconi“). — Cerkve niso imeli; kaker stari Slovani so molili boga prod prostim nebom, po gorah, gajih in v svojih kočah. Po južnem Francoskem in v Bosni so vendar poneje imeli nekake bogomolje, a te so bile brez vsakega okrasja, brez podob, brez altarja in brez zvonov. — Imeli so tudi neko vrsto spovedi, katero so vsak mesec opravljali, ali grehov ni bilo treba posebej imenovati.

Delili so se v „popolne“ in „nepopolne“. „Popolni“ so živeli zelo strogo, niso se smeli ženiti, niso smeli uživati mesa ali druge hrane, ki se dobiva od živali. Največi greh je bil vbiti človeka ali žival, razven kače, ki je hudičeva žival. Zatorej jim je bil tudi boj strogo prepovedan. „Popolni“ niso smeli občevati z neverniki, razven če bi jih hoteli spreobrniti. — Tudi prisego so zametali. — Morali so se popolnoma odpovedati svetu in vsem

¹⁾ Bogomilske zgodovino je izmej Slovanov doslej najboljšo obdelal hrvaški učenjak dr. Fr. Rački s „Radu jugoslav. akademije“ VII. VIII. X.

sladnostim, živeti v popolnem vboštvu in vživati le toliko, kolikor je potrebno za življenje. Brali so samo sv. pismo in fantastične apokrifne knjige. — Nosili so dolgo, črno obleko. — Praznikov niso imeli, pač pa stroge poste in dolge molitve.

Tako so živeli samo „popolni“ in le redki so prišli do te stopinje popolnosti. Večina jih je živela kaker drugi ljudje. Le na smrti postelji so morali biti sprejeti med „popolne“. —

Vic niso poznali, marveč samo nebesa in pekel, zatoorej tudi za pokojnike niso molili. V vstajenje mesa niso verovali, ker kar je telesnega, je grešno in mora poginiti.

Začetnik te sekte je bil neki, pop Bogomil ali Jeremija. Ta cerkvi, državi in družabnemu življenju nevarna sekta se je kaker ogenj hitro razširila po vsem Balkanu in pod drugim imenom tudi po južni in zahodni Evropi. — To je bil nasledek verskih in cerkvenih homatij v Bolgariji.

Od vseh nadlog, katere so zadele nesrečno Bolgarijo, je ta bila najhujša.

Celih pet stoletij je krvavel Balkan iz te rane in ravno bogomilstvo je najlepše pripravljalo pot Turkom. Tudi Srbijo so bogomili močno oslabil, vendar jih je Stefan Nemanja (1159-1195) v svoji zemlji zatrl. Tem bolj so se zdaj širili po Bosni, kjer se je zlasti razuzdano plemstvo poprijelo novega nauka. Zastonj so papeži in ogrski kralji pošiljali vojske proti njim: vzdržali so se do prihoda Turkov, a potem so se poturčili ter s Turki vred tlačili vbogo rajo, svoje lastne rojake.

Pod vlado Petrovo je v Bolgariji nastal pravi prevrat v državnem in duševnem življenji. Bogomilstvo je narod razdelilo na dva nasprotna tabora, ki sta se krvavo preganjala. Na jedni strani so bili državni velikaši, plemstvo in duhovščina, napojeni bizantinskega krščanstva, na drugi pa bogomili, ki so imeli v prostem ljudstvu široko in močno podlago. — Književnost, ki je pred kratkim lepo cvetla in slavila svoj zlati vek, je sedaj globoko propadla.

Pozgubili so se učenci Metodovi, nekdanji navdušeni pisatelji in goreči učitelji ljudstva. Menihi, najboljši pospeševalci staroslovenske knjige, zapuščajo pod Petrom človeško družbo ter odhajajo v šume in gore, kjer živijo kot puščavniki.¹⁾ Nekateri so se odlikovali v pravi pobožnosti, a večinoma je to bila le vnanja napeta asceza, po duhu bogomilskem.

Omeniti moramo tukaj znamenitega bolgarskega puščavnika,

¹⁾ Gesch. d. Bulg. 173: „Unter Boris und Symeon sehen wir erleuchtete und begeisterte Lehrer frischen, jugendlichen Geistes, mit Wort und Feder im Volke Aufklärung verbreiten, einen Klemen, einen Konstantin, einen Joannes den Exarchen u. a. Unter Peter herrschen Männer düsteren Geistes vor, die sich aus der menschlichen Gesellschaft in unzugängliche Wälder und Gebirge zurückziehen, um dort die strengste Askese zu üben, ohne je zur Feder zu greifen.“

poznejšega patrona Bolgarije, sv. Ivana Rilskega (Joann Rylskij). Rodil se je okoli l. 876. v neki vasici blizu Sofije in je preživel svojo mladost kot pastir. Pozneje je stopil v neki samostan, katerega je pa kmalu zapustil in se potegnil v samotno na Rilo-planino. Tamkaj je preživel dvadeset let v neki votlini, potem v duplu nekega hrasta in naposled na neki nepristopni pečini. Vmrl je okoli l. 946, star 70 let. — Pod pečino, na kateri je samotaril, je nastal pozneje samostan s cerkvijo, najimenitniše svetišče in božja pot na Bolgarskem. Cerkev je posvečena Materi Božji in je zidana v našem stoletju (1860. dozidana) v bizantinskem stilu.¹⁾ Ivan Rilski je sestavil svojim redovnim bratom, kateri so se okoli njega zbirali, poseben tipik ali redovno pravilo, katerega so še danes drže menihi rilskega samostana. — Njega priznava tudi katoliška cerkev za svetnika.²⁾

Razven rilskega samostana je bila vže ob času Petrovem velika množina drugih samostanov, v katerih se je gojila književnost in umetnost. Ne smemo sicer grajati starih bolgarskih menihov zaradi neznanja, vendar mej prostim ljudstvom niso znali širiti prave, zdrave omike; vse svoje znanje so zajemali in nekaterih bizantinskih pisateljev. „Freilich kannten die Klösterbrüder keine andere Gelehrsamkeit, als die byzantinische“ — pravi Jireček.³⁾

Pod Petrovo vlado je domača književnost popolnoma propadla, le bogomili so s svojimi apokrifnimi spisi preplavili vso zemljo.

Bolgarija, ki je še pred kratkim bila strah in trepet Bizancu, je vže tako iznemogla proti koncu vladavine Petrove, da bi si jo Grki brez velikega truda lahko podvrgli. — V Carigradu je l. 959. vmrl slabi cesar Konstantin VII. Nasledil ga je njegov sin Roman II., ki je pa vže l. 963 vsled razuzdanega življenja padel v grob. Zapustil je dva maloletna sina, Bazilija in Konstantina, zatorej je v njunem imenu vladala cesarica-vdova Teofana. Ta se je omožila z vojskovodjo Niceforom, katerega je vzela za sovladarja. Nicefor (II.) je bil pravi tiran, ki je z groznimi davki tlačil svoje podložnike, pa bil srečen v vojski. Pobil je Turke v Ciliciji in Siniji, a kmalu je morala tudi Bolgarija čutiti njegove vdarce. Ravno ko se je vračal iz Sirije, so mu nasproti prišli bolgarski poslanci, zahtevajoč navadni letni davek. Nicefor jih je dal preteptati in je kmalu potem napovedal Bolgarom boj.

¹⁾ Lepo opisuje to svetišče, njega zgodovino in znamenitost dr. Konst. Jireček v svojem najnovejšem delu: „Das Fürstenthum Bulgarien.“ Prag, Wien, Leipzig 1891 (s slikami) str. 493. . . .

²⁾ Gl. Stimmen aus Maria Laach 1873 str. 541. — Na isti strani breme v opombi, da jo svetniku postavil časten spomenik bolandist V. de Buck v Act. Ss. Oct. T. IX. p. 683 squ. . . Tega dela pa nimam pri rokah.

³⁾ Gesch. d. Bulg. 398.

Hotel se je maščevati za hude vdarce, katere je nekdaj mogočni Simeon zadal grškemu cesarstvu. — Toda premislil si je, ker še je Bolgarija vendar imela precejšnjo moč in bal se je zlasti balkanskih klancev, v katerih je vže mnoga grška vojska našla svoj grob. — Pomagal si je torej drugače. Nagovoril je ruskega kneza Svjatoslava, da bi čez Donavo vdaril na Bolgarijo.

Svjatoslav je res prekoračil Donavo in kmalu osvojil celo izhodno Bolgarijo. Nicefor se je pa sedaj prestrašil svojega močnega zaveznika, katerega ni bila volja prepustiti Bolgarijo Grkom, marveč je hotel ondi vstanoviti novo državo. Rodovitna Bolgarija mu je bolj vgajala kaker mrzla Rusija —

Nicefor se hitro pomiri s Petrom ter mu obljubi, da bo izgnal Ruse iz Bolgarije. Peter je poslal svoja dva sina na carigrajski dvor in dve bolgarski princesinji ste se imeli zaročiti z dvema grškima princema, da bi se tako vtrdilo novo sklenjeno prijateljstvo. — Kmalu potem (30. januarija 969) je vmrl car Peter in bolgarska cerkev ga je sprejela mej svoje svetlike.

Rusi so mej tem sami zapustili Bolgarijo, ker so Pečenegi napadli Kijev. Zahodno-bolgarski car Šišman I. je sedaj skušal združiti izhodno Bolgarijo s svojo državo, a ni mu se posrečilo; iz Carigrada je prišel Petrov sin Boris II. ter je z grško pomočjo zasedel očetov prestol.

Se istega leta (969) prihrumi zopet ruski knez čez Donavo v Bolgarijo, ne kot zaveznik Bizanca, ampak z namenom, da bi osvojil sam Carigrad.

V Carigradu je mej tem cesaričin ljubovnik Ivan Cimisk vmoril cesarja Nicefora ter sam zasedel cesarski prestol. Ivan Cimisk je bil jeden boljših vladarjev carigrajskih. Rusom je s prva ponudil mir, ker so ga pa odbili, je oborožil svojo vojsko, srečno prekoračil balkanske klance ter pognal Ruse iz Bolgarije. — Dasiravno je prej Bolgarom obljubil, da jih hoče le osloboditi ruskega jarma, vendar je sedaj pozabil na svojo obljubo. — Cela izhodna Bolgarija je postala grška provinca. — Jabolko je dozorelo in padlo Bizantincem v krilo. Ravno pred sto leti se je Boris odtrgal od Rima, odpravil poslane v Carigrad in sklenil z Grki prijateljstvo — in sedaj se kažejo sadovi te zveze. — Takrat so Grki velike časti izkazovali bolgarskim velikašem in njihovemu nadškofu — a sedaj? — Car Boris in patrijarh Damjan sta bila odstavljena. Cesar Ivan Cimisk se je vračal v sijajnem triumfu v Carigrad ter položil na oltar v cerkvi sv. Sofije dragoceno krono Simeonovo, katero mu je bil poslal rimski papež. —

* * *

Videli smo poprej, da se je na zahodu osnovalo samostalno bolgarsko carstvo. Oglejmo si sedaj na kratko njegove zgodbe.

Jedro te države je bila Macedonija. — Notranje razmere niso bile mnogo boljše kakor v izhodnem delu: bizantinski duh se je po cerkvi vže tudi tukaj vgnezdil in bogomilstvo se je jako razširilo, zlasti mej prostim ljudstvom. Jedina razlika je bila, da je zahodno carstvo imelo krepkega vladarja Sišmana I. Pravi se, da ga je dal oslepiti njegov lastni sin Samuel. Nasledil ga je starši sin David, a ko so tega vmorili, je zasedel prestol Samuel (976-1014). Ta je stopil v stopinje Simeonove; sprevidel je, da ga čaka huda borba z Grki, zato je iskal zaslombe na zahodu.

Obrnil se je na rimskega papeža in dobil cesarsko krono. Jireček sicer pravi, da se iz tega ne da sklepati cerkveno zjedinitve, ¹⁾ toda kako bi mu papež mogel dati krono, ako ga ne bi priznal za svojega duhovnega poglavarja? ²⁾ — Je li ostal v zvezi z Rimom, ne moremo odločno reči, ker ni nobenega zgodovinskega spomenika za to. — Kaker vam spričujega spisi nekega prezbitera Kozmasa, je bil Samuel zelo naklonjen bogomilom. Njegova cerkvena politika ni imela stalne smeri, kar si moramo razlagati iz njegovega težavnega položaja. Grki so mu bili zakleti sovražniki, zato se ni mogel osloniti na izhodno cerkev, ker se je ravno po njej širilo bizantinstvo, a preganjati ni smel pravoslavne cerkve, ker bi si s tem nakopal še več sovražnikov. Rimska cerkev mu je dala krono, zato je jej ni smel biti nasprotnik, a zopet je imel premalo odločne volje, da bi se je trdno oklenil. — Bogomili so bili vže premočni, da bi jih mogel zatreti, zlasti sedaj, ko mu je pretil boj z Grki. Politika mu je velevala, da jih pusti pri miru. Ravno ta nevtralnost je pa vzrok, da grški pravoslavni pisatelji neugodno o njem sodijo.

Kar je Samuel slutil, to se je kmalu izpolnilo: vnel se je krvav in vsodepoln boj z grškim cesarstvom. — Dne 10. januarja l. 976. je v Carigradu vmrl zmagovalec Bolgarov, cesar Ivan Cimisk. Nasledila sta ga postavna naslednika prestola, sinova cesarja Romana II, Bazilij II in Konstantin VIII. Čim so Bolgari zvedeli, da je mrtev njih krvni neprijatelj Ivan Cimisk, vzdignili so se kakor jeden mož in v kratkem času je izhodna Bolgarija strla grški jarem in se pridružila carju Samuelu. To je bilo tem lažje, ker je mladi cesar Bazilij II imel hude boje z domačimi vporniki.

Ko je te srečno premagal, obrnil se proti Bolgarom in odselej je bila vsa njegova skrb obrnjena na to, da bi vničil Bolgarijo. Bazilij je imel še le 25 let, bil je po naravi bistre pameti in hrabrega srca, ali tudi surov in nevsmiljen, dočim je njegov brat in sovladar Kostantin jedino gledal, kako bi nasitil svoje živalske strasti. Vladal je torej Bazilij sam. Čuditi se moramo

¹⁾ L. c. 191.

²⁾ Cesarizam i bizantinstvo II. 118.

njegovi vstrajnosti v borbi proti Bolgarom. Celih štirideset let je vodil krvavi boj in še le kot sivolas starček je dosegel svoj namen ter vničil Bolgarijo.

L. 981. se je vzdignil z vojsko proti Bolgarom, ali Samuel ga je pričakal v balkanskih klanecih in mu popolnoma vničil vojsko. Sam Bazilij je komaj odnesel živo glavo. Po tej strahoviti bitki je bil mir mej Grki in Bolgari 15 let. Bazilij je imel v tem času mnogo bojev z Arabci in Rusi, a Samuel je mej tem obnovil staro Simeonovo državo; njegova oblast je segala na zahodu celo do Dubrovnika v Dalmaciji.

L. 996. se je zopet začel boj z Grki. Samuel je tudi ta pot premagal Grke pri Solunu in oplenil grške pokrajine celo do peloponeškega polotoka. Ali to je bila zadnja zmaga Samuelova, sreča se mu je sedaj izneverila. Mesto za mestom je padalo Grkom v roke, a boj je trpel brez prenehanja do l. 1003. Samuelu je ostala le še zahodna Macedonija, Albanija, gorski kraji okoli Sofije, Vitoša in Rile. Bazilij bi bil vže zdaj dal smrtni vdarec Bolgariji, ko ga ne bi Arabci zadržali. —

L. 1004. se je po 11 letnih pripravah začel nov in zadnji boj. Dne 29. julija je prišlo do odločilne in grozne bitke pri Bēlasici, kakeršnih svet malo pozna. Borba je bila obupna in se je izvrгла v pravo mesarjenje. Navzlic svoje hrabrosti so bili Bolgari pobiti in 15.000 jih je padlo v grško sužnost. Sam car Samuel je komaj vtekel v Prilēp. — Zgodovina ne pozna jednakega divjaštva, kakeršno so Bizantinci tukaj pokazali. Krvoločni cesar Bazilij je dal oslepiti vseh 15.000, le od vsake stotine je jednemu pustil jedno oko, in ti so nesrečneže peljali pred carja Samuela. Ko jih je ta zagledal, počilo mu je od groze in žalosti srce ter je vmrl dva dni pozneje 15. septembra 1014.

Tragična vsoda Samuelova mora vzbujati v vsakem globoko sočutje. Njegovo življenje poznamo le iz grških pisateljev, kateri so ga seveda očrnili, koliker so le mogli, ali je nedvomljivo, da je daleč presegal svoje sovražnike, ker njegovo srce ni moglo prenesti tolike krutosti. Tudi poprej se je večkrat pokazal blagega in prizanesljivega proti sovražnikom, kar kaže, da je bil dobrega in plemenitega srca.¹⁾

Raztrgano in oslajljeno državo je podedoval Samuelov sin Gabrijel Roman ali Radoslav, ki je bil očetu dvakrat rešil življenje. Bolgari so se kaker ranjeni levi obupno borili še štiri leta, ali vse je bilo zahman, ker Bolgariji so bile vže žile prerezane. —

Cesar niso Grki dosegli z orožjem, to so dosegli z izdajstvom. Radoslava je vmoril njegov bratranec Ivan Vladislav, goreč pristaš Bizanca, kaker vse kaže, po povelji samega cesarja Ba-

¹⁾ Gesch. d. Bulg. 196; Rački: „Rad“ 29. 130.

zilijski.) Vmoral je tudi njegovo ženo, a sina njunega je dal oslepiti; istotako je spravil s pota svojega svaka Vladimira, srbskega kneza. Na to je sam zasedel bolgarski prestol in se je takoj hotel pomiriti z Grki, toda v Bolgarih se ni izmrla iskra življenja, hoteli so se boriti do zadnje kaplje krvi za svojo slobodo. Velikaši so ga prisilili, da je nadaljeval boj in Grki so še morali večkrat hudo čutiti trde bolgarske pesti, dokler ni v bitki pri Draču (Durazzo) l. 1018. poginil Ivan Vladislav, zadnji bolgarski vladar.

Bolgari so se sedaj razcepili v dve stranki: jedna je bila prijazna Grkom, druga je pa hotela rajši poginiti, kaker izdati domovino zakletemu sovražniku. Na čelu prve stranke je bil patrijarh David, carica Marija (Grkinja) in poveljnik Bogdan. Tudi plemstvo je bilo večinoma na strani bizantinski, ker se je nadejalo, da mu bo cesar pustil stare pravice. Na čelu rodoljubne bolgarske stranke je pa bil sin Vladislavov Fruzin, Samuelov spremljevalec Nikolica in hrabri vojvoda Ivac. — Grkom prijazna stranka je zmagala. Ko je Bazilij zvedel, da je Ivan Vladislav mrtev, je z novo vojsko vdaril v Bolgarijo. Nasproti so mu prihajala poslanstva raznih mest in pokrajin, da bi mu izrazila svojo vdanost. Tudi patrijarh David se mu je poklonil ter mu izročil caričino pismo. — Borilci za narodno slobodo so se morali vmakniti v gore albanske, kjer so po malem izginili, ali so se pa morali podvreči.

Tako je po 40letnem krvavem boji Bolgarija propadla. Grki so zaplenili vse dragocenosti carskega dvora, mej drugim dragoceno krono, katero je bil Samuel dobil iz Rima.

Zmagonosni Bazilij se je napotil iz Bolgarije v Atene. Koder je hodil, povsod je nahajal cele kope nepokopanih kosti, tužne spomenike bolgarske propasti. V cerkvi Matere Božje, v nekdanjem Panteonu, je zahvalil Boga za dobljeno zmago, a drugo leto (1019) se je v sijajnem triumfu vračal v Carigrad. Z neizmernim veseljem je bizantinsko ljudstvo pozdravljalo 64-letnega cesarja, zmagovalca Bolgarov. Pred njim so korakale hčere Samuelove, carica Marija in vjeti Bolgari. — Bazilij je dovršil svojo nalogo in zato je dobil, kaker si je zaslužil, krvav priimek „Vbijalec Bulgarov“ (*ὁ Βουλγαροκτόνος*).

Tako je izginila bolgarska država. Bizantinsko cesarstvo je sedaj segalo od Istre do Evfrata, od Drave do Cipra. Tudi srbski knez in hrvaški kralj Kriesimir II. (1009—1035) sta morala prikloniti glavo pred groznim Bazilijem.²⁾

Pusta in prazna je bila sedaj Bolgarija. Na tisoče ljudstva je poginilo, drugi so se razbežali, a nekateri so ječali v grški sužnosti. Udje carske hiše so živeli na carigradskem dvoru,

¹⁾ Gesch. d. Bulg. 197.

²⁾ Gesch. d. Bulg. 200; Poviest Hrv. I. 238.

nekateri so dobili visoke vojaške službe, a princeze so se pomogle s carigrajskimi velikaši. Plemstvu bolgarskemu je cesar potrdil stare pravice, da so mogli nadalje tlačiti vbogo ljudstvo. — Dežela je bila razdeljena na posebne okraje, temate; vpravitelji teh okrajev so bili strategji, ki so imeli vojno in civilno oblast v rokah ter so s svojimi vradniki kaker turški paše izsesavali bolgarski narod.¹⁾

V cerkvenem oziru je Bazilij priznal in potrdil samostalnost bolgarske cerkve, ali njen nadpastir se ni več smel imenovati patrijarh, ampak nadškof, a stoloval je v Ohridi. Potrdil jej je tudi vse stare pravice in celo razširil meje, kaker je bilo ob času Petrovem. Kaker kažejo Bazilijeve listine, je nadškof ohridski imel pod svojo oblastjo 30 škofij, v katerih je bilo 685 duhovnikov. — Toda žalostna je bila samostalnost bolgarske cerkve! Patrijarh David je prejel slabo plačilo za svoje izdajstvo: Bazilij ga je odstavil in imenoval za nadškofa Bolgara Ivana, igumana (samostanki predstojnik) iz Dibre. Po njegovi smrti pa ni smel več noben Bolgar postati ohridski nadškof. Carigrad je pošiljal nove nadškofe v Bolgarijo, katere je cesar samooblastno imenoval. Ohrida je vže v 12. veku bila najmočnša trdnjava grščine mej Bolgari.²⁾ Grki so od slej z vsemi sredstvi grčili cerkev in narod bolgarski.

Tako je Bolgarija vsled svoje zveze s Carigradom izgubila svojo samostalnost in narodno cerkev, odcepila se je od prave Kristusove cerkve in se z Grki vred pogreznila v razkol.

Cerkvene vezi mej Carigradom in Rimom so v tem času vže zelo slabe. Le iz političnih vzrokov se še obračajo nekateri cesarji v Rim, a o prvi priliki zopet trgajo zjedinjenje s sv. stolico.

Pod dolgoletno vladjo Bazilijevo (976 — 1025) je skoro neprenehoma razstavljial razkol izhodno cerkev od zahodne. Vzroka temu moramo iskati v takratnih političnih razmerah na izhodu in zahodu. Cerkvena oblast je na izhodu bila popolnoma v rokah cesarjevih in je torej vladar menjaval cerkveno politiko, kaker mu je ravno vgajalo. — Na zahodu je pa v tem času na veliko škodo sv. cerkve Petrov prestol postal odvisen od raznih strank in nemških cesarjev. Zlasti so se Tuskulčani in Krescencijčani trgali za gospodstvo v Rimu. Tuskulčani so se opiral na nemškega cesarja, Krescencijčani pa na grškega. Ker pa carigrajski dvor navadno ni bil prijazen zahodnemu vladarju, zato je tudi pretrgal vezi z Rimom, čim je zasedel papežev prestol pristaš Tuskulčanov in Nemcev. — Tako je l. 993. nemški cesar Oton III postavil na rimski prestol svojega sorodnika, sicer vrednega Brunona, ki je kot Gregor V vladal 996 — 999

¹⁾ Gesch. d. Bulg. 203.

²⁾ Ibid. 211: „Ohrida war seit dem XII. Jahrhundert das Bollwerk des Hellenismus in den makedonischen Slawenländern“.

Grke je hudo razžalilo, da je rimsko stolico zasedel Nemec in še po volji rimskega cesarja. Bizantiski dvor je zaradi tega postavil protipapeža. škofa Filagata iz Piacenze. Toda Nemci so ga vlovili, izkopali mu oči in odrezali nos ter ga vrgli v ječo. Bizantince je to še bolj razkačilo ter so popolnoma pretrgali vezi z Rimom.

L. 999. sta se izpraznila oba sedeža, v Carigradu in Rimu. Patrijarha Sisinija je nasledil Sergij II. (999—1019), ki je obnovil zvezo z Rimom. Na Petrovi stolici je sedel od l. 999 — 1003. vreden papež Silvester III, rojen Francoz. Po njegovi smrti je v Rimu zmagala stranka Krescencijčanov, zaveznica Bizantincev. Od tod si razlagamo, zakaj se cesar Bazilij ni vpiral patrijarhu Sergiju, ki se je združil s papežem, marveč je celo podpiral zjedinjenje, ker je papež Ivan XVIII bil Krescencijčan. Toda vže l. 1012. so zopet Tuskulčani svojega pristaša spravili na papežev prestol. Vsled tega je zopet nastal razkol mej Carigradom in Rimom. — L. 1024. je zasedel rimsko stolico papež Ivan XIX. ki se je sprl z remškim cesarjem. To pri- liko je porabil Bazilij II ter ponovil zjedinjenje z Rimom. Cesar in patrijarh Evstatij sta hotela papeža premotiti, da bi priznal carigrajskega škofa za vesoljnega patrijarha izhoda- nega cesarstva. Temu so se odločno vprli najodličniši možje na zahodu, ker potemtakem bi carigrajski patrijarh postal drugi papež na izhodu. Ker torej papež tega ni dovolil, raztrgala se je zopet zveza mej izhodom in zahodom.¹⁾

Takšne so bile razmere mej Carigradom in Rimom proti koncu 10. in v prvi polovici 11. veka. Na izhodu so vže zdavna izginili pravi pojmi o cerkeni hijerarhiji; Focijev duh ni zamrl, ampak še vedno vlada v izhodni cerkvi. Le iz političnih vzrokov se Bizantinci za nekaj časa družijo z Rimom, a najmanjša po- litična sprememba zopet raztrga vse vezi.

Ker so Bolgari v tem času prišli pod carigrajsko cer- key, zatoorej so se posredno tudi oni odtrgali od Petrove stolice — bili so razkolniki. — In tudi Samuelovo zjedinjenje je izvi- ralo bolj iz političnih kaker iz versko-cerkvenih nagibov. Ne moremo mu tega zameriti, ker je bil vzgojen v bizantinskem duhu. Bolgari so delali po bizantinskih načelih o patrijarški oblasti in ta načela so skušali vresničiti ter si osnovati samo- stalno, neodvisno patrijarhijo, kar bi bilo tudi prav po bizan- tinski teoriji. Toda Grki so priznavali to pravico le za sebe, Bolgare je pa ravno to vničilo.

F. K—č.

¹⁾ Gfrörer, Byzantinische Geschichten III. 110.

Dijaško gibanje na Slovenskem.

Poglavitna pregreha današnjih katoličanov je, da lehkomi-selno in brezskrbno roke križem drže, ne da bi se zmenili, kaj okol njih včinjajo nasprotniki cerkve in Boga. Mi se navadno ne zganemo, dokler ne vidimo — dovršenih dejanj. Potem še le začnemo se čuditi, kako, da je svet tako hudoben, da se nahaja tako malo vere, potem se rotimo, potem molimo — ko je prekasno! In vender nič zgodovinsko važnega se ne pripeti po slepem slučaji, vsako dovršeno dejanje ima svoje vzroke, kateri je dolgo prej pripravljajo in dozarjajo. In taki vzroki se dajo brez težave zaslediti, ako hočemo oči odpreti in videti. Le žal, da je dandanes dosti takih, o katerih se da reči, kar pravi psalmist: „oči imajo, in ne bodo videli“.

Naslov pričujočega sestavka kaže, o čem mislimo govoriti. Star predmet v našem listu, ki je pa tako mnogostransk in važen, da se ne bojimo slovenskega občinstva z njim dolgočasiti. Menimo namreč, da bi morali dijaštvo in kar se v njegovih krogih godi, z večim zanimanjem opazovati, nego smo to delali do zdaj. Dijaštvo se dandanes premalo pozna, posebno od tistih, kateri je v šoli vzgajajo. Ločila se je šola od življenja; profesorji ne iščejo pri dijakih več nego naloženih lekcij; kar se godi zunaj šole, kar včinjajo za časa počitnic — po tem malokdo povprašuje. In vender so začele dandanes ravno zunaj šole neke skrivne sile sumljivo vplivati na dijaštvo, sile, katere toliko najlepših moči absorbujajo, katere, kaker kažejo znamenja, dijake zvajajo na vse druga pota, nego je volja njih starišev in države.

Ko govorimo o dijaškem gibanju, ne mislimo nikaker na navadno dijaško življenje, na dijaške igre, burke, ali, ako hočete, na dijaške budalosti, kakeršne so se in se bodo vedno mej dijaštvom nahajale — ampak neko drugo gibanje nam dela skrb za bodočnost, gibanje, katero je posebno pri slovenskih dijakih nova prikazen.

Dvojen znak dela to gibanje nenavadno in zanimivo. Prvič, ono izhaja ne od dijaštva samega, niti celo od Slovencev, ampak od drugod — od zunaj Slovenije. Drugič, to gibanje vrši se po enotnem načrtu na isti konečni smoter; ono žuga vkratkem zaseči vse slovensko dijaštvo, više in srednje, dijaštvo obojega spola.

Rekli smo, da to dijaško gibanje in organizovanje izhaja od zunaj. Mi se pečamo z odgojo dijakov vže dolgo dolgo let. Lehko rečemo, da živimo trideset let — bodisi kot dijaki, bodisi kot odgojitelji dijakov — v krogih srednješolcev, več ali manj tudi v dotiki z višješolci. Mislimo tedaj, da nam je težko kaj všlo, kar bi bilo večje važnosti v dijaškem življenju zadnjih treh desetletij. Koliker se spominjamo, dalo se je neko vplivanje na slovensko dijaštvo od zunaj prvikrat zapaziti pred desetimi

leti. Prihajati so začeli v dijaške kroge zaboji ruskih knjig in listov. Znano moskovsko društvo, katero pod krinko znanstvenih in kulturno-zgodovinskih namer mej neruskimi Slovani širi panslavistične ideje, pošiljalo je tistih dob cele — žaklje ruskih tiskovin slovenskim dijakom. Kjer se je pokazalo večje zaupanje do severnih prijateljev, razplelo se je počasi tudi prijateljsko dopisovanje . . .

Pa čez mejo je šlo nekoliko težko. Treba je bilo taktiko premeniti. V mladočeskem husitstvu našla je pravoslavna propaganda naravnega zaveznika. Tedaj se je začelo s Českega prežiti na slovensko mladino in mlajše učiteljstvo. To vlogo je s posebno gorečnostjo, a ne dovolj previdno nekaj časa izvrševal znani „prijatelj“ Slovencev Jan Lego. Po njegovem prizadevanji se je v husitskem duhu pisanih českikh knjig kar vsipalo na slovenske gimnazije. Tudi dopisovanje ni izostalo; nadepolni, posebno nadarjeni mladeniči so se vabili na šole v Prago, obetala se jim je podpora. Delo je vrlo napredovalo — Jan Lego sam se je ponašal, da ima mej mladimi razumniki na Slovenskem enako število „jogrov“ kakor jih je imel Kristus. Mi smo Janu Legu račun prečrtali objavivši njegovo pismo do nadepolnega slov. abiturijenta, kjer je Lego precej očitno razkril svoje namere. Objavljenje tega pisma je vdarilo kakor strela z jasnega neba. Očitano se nam je sicer, kakor bi nepostavno ravnali, da smo objavili — privatno pismo. Pa po krivici. Res, da se mora privatne tajnosti hraniti; a vsaka krščanska morala dovoljuje in nalaga, tudi privatne tajnosti izdajati, ako te zahteva javni blagor. In to je bilo v našem slučaju: smatrali smo za svetoboljšnost izdati občinstvu moža, kateri je tako pogubno vplival na slovensko mladino ter odvrčal jo od cerkve.

Posebno pozornost je na slovensko više-in srednje-šolsko mladino obračal nekdanji „Slovan“ in jo obrača dedič njegovih tradicij — „Slovanski Svet“. Ne le da dijaki ta list bero za znižano ceno, ampak vsiljuje se jim celo brezplačno. „Sl. Svet“ pa si vsvoja nekaj protektorat in više vodstvo slovenskega dijaštva. Akoravno radi barbarične slovenščine in abstruznega zloga le malokdo bere ta list, vendar propaganda njegova ne ostaja brez uspeha: kakor se nahaja mej nemškim in italijanskim dijaštvom veliko protiaavstrijskega življa, tako je „Slov. Svet“ tudi mej slovenske dijake zasejal dosti panslavistične ljuljke; mej dunajskimi vseučiliščniki nekateri vže obiskujejo — rusko službo Božjo! Pa treba le brati „Sl. Svet“, da se vidi, kako zvito in premisljeno se slovenska mladež speljuje — na ruski led. Seveda naših „katoliških“ listov¹⁾ to ne zadržuje, da „Sl. Svet“ vedno še — priporočajo!

* * *

¹⁾ Soča, Edinost, Slov. Narod.

Vender v tem gibanju mej slovenskim dijaštvom, pod vplivom skrivnostnih zunanjih sil, se je do poslednjega časa pogrešalo še nekaj — ono ni bilo še enotno organizovano. Temu nedostatku se je moralo opomoči. Kar na enkrat — poldrugo leto je od tega — izleze na svetlo, sub auspiciis „Slavinega“ agenta, „Vesna“, list, ki se je slovenskemu občinstvu predstavil kot „mesečnik slovenskega dijaštva“, in še več — kot „skupno glasilo vsega slovenskega dijaštva“. ¹⁾ Tudi se je koj v prvi številki napovedal smoter, kateremu ima „Vesna“ služiti: na podlagi tega lista se ima slovensko dijaštvo vzgojiti *j e d n o t n o*. ²⁾ „Vesna“ ima torej biti nekako sredstvo, po katerem se bodo slovenski dijaki enotno organizovali. Pa pri tem nima ostati: organizacijsko delo se ima od slovenskih dijakov razširiti na hrvatske in dalje na druge jugoslovanske dijake; kajti „Vesna“ ima „s časom postati hrvatsko-slovenski, pozneje morda celo jugoslovanski dijaški list“. ³⁾ Ko bodo pa jugoslovanski dijaki zedinjeni, potem seveda se izvrši njih združenje sè severnimi, kar se je vže tudi v bistvu izjavilo na lanskem kongresu moravsko-českijh dijakov, kateri se je izrekel „za skupno organizacijo vsega slovenskega dijaštva“. ⁴⁾

Z „Vesno“ ob istem času se je mej slovenskimi dijaki osnovalo ferijalno društvo „Sava“. V pravilih se določuje kot namen tega društva: „Namen društvu je, o počitnicah gojiti družno življenje in dijaški živelj mej svojimi člani in jim biti duševna in zabavna vez“. -- „V ta smoter prireja društvo v raznih krajih slovenske domovine shode, veselice, izlete, poljudno-poučna predavanja ter izdaja spise“. ⁵⁾

Namen društva je očiten. Sicer se nahaja i na Dunaji i v Gradci posebno društvo za slovenske akademike; pa tod bivajo dijaki le mej šolskim letom; poleg tega so še ločeni; tudi jih učenje več ali manj ovira, da se ne morejo toliko shajati in sodelužno delati. Pravi čas dijaškega shajanja in prostega gibanja so še le počitnice; zato je bila neobhodno potrebna osnoveitev dijaškega ferijalnega društva. Pripomniti moramo, da je namen „Save“ v krog akademikov o počitnicah vabiti tudi srednješolce, kateri po postavi ne smejo snovati društev na svojo roko. Tako se ima duh, ki oživlja akademike, vcepljati vže v srednješolsko, deloma še otroško mladino. Sicer se ima „Sava“ kaker mreža razprostrti po vseh slovenskih pokrajinah. V ta namen se Slovenija razdeli v več društvenih okrožij, katera vpravljajo posamezne zadrage. Člani okrožja se shajajo k društvenemu shodu,

¹⁾ I. 32.

²⁾ I. 14.

³⁾ I. 84.

⁴⁾ I. 151.

⁵⁾ I. 54.

prirejajo veselice itd. Sploh meri cela organizacija na to, da se bližnji dijaki večkrat snidejo ter razpravljajo skupne zadeve, katere jih dovajajo do skupnega, enotnega delovanja. „Vesna“ sama pojasnjuje namen „Savin“ tako: „Sava“ ima namen družiti slovenske dijake o počitnicah . . . Slovenski visokošolci imeli bodo v „Savi“ o počitnicah jedno skupno vez; v nji bodo spojeni velikošolci in abiturijenti cele slovenske domovine . . . „Sava“ bode prirejala velike, občne shode in veselice, pa tudi posamezni manjši lokalni oddelki tega društva shajali se bodo v ožih krogih, na veselicah, zabavnih večerih“ itd . . .¹⁾

* * *

Kako nam je soditi o tem dijaškem gibanju? Mi izrečemo tu svojo sodbo odkrito — kdor hočeš, poslušaj nas; prihodnost bo kazala, da se nismo motili.

Nam se to dijaško gibanje vidi nad vse sumljivo; to pa:

1. Radi vira, iz katerega izhaja; ta vir je mladočesko, po svojem bistvu radikalno, revolucijonarno husitstvo. Da je tod iskati vira dijaškemu gibanju, katero vodi „Vesna“, smo dokazali vže zadnji pot.

2. Radi konečnega namena, ki ga imajo pred očmi početniki in osnovatelji tega gibanja. O tem se izjavila „Vesna“ tako le: „Vesna“ bode klicala zaspano slovensko dijaštvo k isti zavednosti, kakeršno imajo Čehi.“ Ta zavednost odsvita iz listov, katere izdajejo češki napredni dijaki ali njih voditelji: „Časopis českého studentstva“, „Časopis pokrokového studentstva“, „Neodvislost“, „Nové proudy“ -- listi, da jih na vsem božjem svetu ni radikalniših, kateri so radi vmazanosti, veleizdajskih izjav in socijal demokratiških nazorov večkrat konfiskovani kaker izidejo!

3. Radi mož, kateri to gibanje na Slovenskem vodijo in zvezo mej Slovenci in Čehi vzdržujejo. Ti moške so naši znani liberalci in radikalci: dr. Tavčar, vrednik „Sl. Sveta“, Hribar Ivan in Hribar Dragotin. Dr. Tavčar, znani vodja slovenskih radikalcev in poseben prijatelj ljubljanskega škofa, je starosta starešinskega sveta „Save“.

4. Radi listov, kateri to gibanje zagovarjajo in mu služijo kot glasilo; ti so: stari, nepopoljšljivi radikalec, krutorogovec, psovatelj papežev „Slovenski Narod“, rusko razkolniški „Slovanski Svet“ in dijaška „Vesna“. Kar se poslednje tiče, izpoveda evangelij slovenske „napredne“ stranke, istoveti katolištvo s farizejstvom, nori za civilo-metodijsko t. j. razkolno cerkev po receptu „Sl. Sveta“ itd.

¹⁾ I. 84.

5. Ne dopada nam, da se neizkušena mladina speljuje na politično polje. Ni li neumno, ni smešno, da se dijaki posvetujejo, da sklepajo o najviših državnopravnih zadevah, kakor n. pr. o reorganizaciji naše monarhije, o vojnih zadevah¹⁾ itd ! Politika ni in ni za mladino. V politiko vabijo dijake tisti prekucuhi, ki bi s pomočjo mladine radi prevrgli obstoječi državni in socialni red — socialisti in anarhisti. Znano je, kako zvito se je mladine po vseučiliških posluževala revolucija l. 1848 pa revolucija italijanska. Nedavno smo tudi brali, da so spet v Parizu študentje barikade gradili. Učeeča se mladina ni za politiko, ampak za — učenje !

6. Ne dopada nam, da se pri tem gibanju dela na zblizanje mej dijaki in dijakinjami. „Tudi gospe in gospice morejo pristopiti v smislu društvenih pravil v vsako vrsto članov“ — tako „Vesna“.²⁾ No, kako bi pa sicer gospodje dijaki plesali pri svojih veselicah ! Zatorej se vse mogoče stori, da se privabijo v dijaške kroge vitke Evine hčere : ustanovljajo se ženski tamburaški zbori, počesčuje se jih s poezijami, povzreja se jih v novelah, koresponduje se z njimi v vredništvnih listnicah . . . In one ? One tudi pridno pohajajo dijaške veselice, kaj bi ne ? ! Saj s tem si zaslužijo časten naslov „narodnih“, „naprednih“ žensk ! To je res komedija ! Nekje poroča „Vesna“ : „Koncertu sledil je v obeh krajih jako živahem ples. Posebno omilile so se tamburice narodnemu ženstvu, in gospodičine sklenile so, ustanoviti tamburaške zборе“ ! Zatorej bo tudi v bodoče skrbeti, da si med mlajšimi sovrstniki in sovrstnicami pridobi dijaštvo „podpornih“ članov in „stalnih“ gostov. He, kdo tega ne razume ! Posebno priljubljene so v dijaških krogih baje — goriške slovenske abiturijentinje, katere so si lani na shodu slovenskih in hrvatskih pripravnikov stekle posebno pohvalo. Vredne so vsega občudovanja in — strmenja. „Sosebno nam je občudovati na Goriškem učiteljstvo pripadajoče nežnemu spolu, kateremu veljaj vsa čast in ponos, da delujo z vsem domoljubjem na probudo narodovo“. Tako jih kadi „Vesna“. Da, to so res prave ptice, pravi ženski „mirakelni“ — saj jih imamo vsak dan pred očmi ! — K temu dodamo ni še to : Zblizavati in soznanjati oba spola je eno temeljnih pravil framasonskih lož, kajti v mladini treba zdramiti strasti, treba jo npravstveno pokvariti — potem še le se bo dala brezvoljno vporabljati v katerekoli revolucionarne in socialistične svrhe !

7. Sumljivo je in ne dopada nam, da se v krogih naprednega dijaštva vvaja in čedalje bolj širi borenje. Dunajska „Slovenija“ ima svoj „borilni klub“ ; v Gradci pa se je začetkom leta konstituiral „samostalen borilni klub“. Iz tega je izšla

¹⁾ I. 82.

²⁾ I. 103.

graška „Ilirija“, katera je v svojih pravilih mej sredstva za povspesevanje dijaškega življa sprejela tudi „borenje“. Dijaško borenje posebno zagovarja „Vesna“, v tem ko se večina slovenskih akademikov (konstatujemo jim v čast) vstavlja tej barbarski šegi. „Vesni“ je borenje sredstvo, da z njim „branijo“ dijaki svojo društveno in dijaško čast na način, ki je v dijaških krogih edin veljaven in običajen. . . .“ Le „vrlemu postopanju takih borilcev se je zahvaliti, da si morejo Slovenci (dijaki v Gradcu) varovati svojo čast in svoje pravice“. — V Gradcu je treba „postopali z orožjem v roki“.¹⁾ Lani meseca avgusta se je pri zborovanji „Savinega“ društvenega shoda v Ljubljani sklenilo, da se ima celo obvezni pouk v borenji takoj vvesti.²⁾ Manija borenja okužuje tudi vže srednješolce slovenske. In ne da bi se Vesnjani tega „napredka“ sramovali; marveč v svoji letošnji 4. številki „Vesna“ vsa iz sebe od veselja poroča, da se je na ljubljanski realki zasnoval „telovadski in borilni klub“. Kaj vse to pomeni, ni težko vganiti. Vaje v borenji imajo dijake sposabljeni za barbarično, od cerkve in države ostro prepovedano dueliranje. Na Dunaji in v Gradcu imamo Slovenci izvrstnih duelantov, kmalu bomo slišali o duelih tudi na srednjih šolah. Vboga Slovenija, tako ti bodo čast branili tvoji sinovi proti Nemcem in Italijanom! Namesto „corpus iuris“, namesto grške in latinske slovnice vihtijo v rokah sabljo in revolver! Res, zlata doba se nam obeta! Ali čudno potem, da zdivjanost in surovost tako naglo raste v našem dijaštvu!

Mi pa menimo, da za tem borenjem tiči še nekaj drugega. To vedo le tisti, kateri iz nevidnih tmín vodijo dijaško gibanje. H gimnastiki, k borenju in k drugim enakim vojaškim vajam se mladina napeljuje tudi po drugih krajih Evrope. Zlasti pa so vojaške in gimnastične vaje po željah socializmov. Ti namreč namerjavajo, ko bo čas za to, s pomočjo delavcev in mestne družali vprizoriti splošno revolucijo proti obstoječemu državnemu in socialnemu redu. V to pa si morajo izuriti spretnih borilcev. Od tod njih posebna skrb za gimnastiko po šolah, za osnovitev telovadnih društev po mestih in po deželi. Znano, da je oče modernega telovadstva — frامason. Po masonstvu dišijo tudi česki Sokoli, katerim stoje na čelu obče znani tripični bratje. V tabor teh telovadcev in borilcev bi hoteli počasi speljati tudi slovensko mladino. Kako se more sicer razlagati simpatizovanje českega in slovenskega sokolstva z Vesnjani in Savani? Sokolska beseda velja na dijaških shodih največ, in starosta „Sokolov“ g. Ivan Hribar naše dijake kaj rad pozdravlja.³⁾ Izmej dijaštva si hočejo prekucuhi izvežbati voditeljev-korporalov za pri-

¹⁾ I. 57.

²⁾ I. 149.

³⁾ Tudi pri vsesokolski slavnosti v Ljubljani 2. jul. je dijak V. Ravnihar dokazoval „soglasje sokolskih in dijaških idej!“ — „Sl. Svet“.

hodnje vstaje. V to so dijake rabili l. 1848, v to jih bodo tudi v prihodnje. Pa kaj bomo o tem še dvomili? Ne pove li vže „Vesna“ kar naravnost, da v branitev pravic proti nemškim sovragom treba „postopati z orožjem v roki“?!

Mi ne vsiljujemo nikomur svojega mnenja, imej nas, ako komu ljubo, za črnogledce, kaker se nas je imelo vže večkrat; naj vpije nad nas ves svet: mi sklepamo svojo sodbo o sedanjem dijaškem gibanju: denašnje gibanje mej avstrijskimi slovenskimi in slovanskimi dijaki se označuje po svojem početku in konečnem smotru kot delo revolucijonarne panslavistične stranke, katera bi rada avstrijsko slovensko mladino, odtujivši jo cerkvi in krščanstvu, dovezetno naredila za svoje ideje, da jo porabi za svoje svrhe ob prvi vseobčni politični in socialni revoluciji, kateri gre naproti Avstrija in Evropa. Dijaki, kateri se vzdajajo v duhu dijaških českich in slovenskih naprednih listov, bodo v prvi revoluciji strejali z barikad klicaji: Živela vseslovanska republika! Pereat Avstrija! Vi pa, ki ste postavljeni mladini v varuhe in odgojitelje, odprite oči in zabranite preteče zlo, da ne pride ura, ko se bo reklo: P r e k a s n o j e !

* * *

Resnično je: nekaj časa sèm si naši nasprotniki s podvojenim trudom in žrtvami prizadevajo slovensko dijaštvo v svoj tabo zvabiti. Čemu, je prejasno. Slovenskim liberalcem se, posebno po I. katoliškem shodu, tla pod nogami majejo: vmikati se morajo na celi liniji, zatorej so jo na stran zasuknili: izmej dijakov, prihodnih slovenskih razumnikov, si hočejo rekrutirati novo vojsko. Dobro so jo prevdarili: je dijaštvo njih — potem je njih tudi prihodnost. — Vsekaker liberalci so v tem pogledu naredili en korak pred nami.

Kaj je tedaj nasproti temu nam storiti?

„Ker gre tu za sekto, katera se je v vse vrinila, ni dovolj se omejiti na samo obrambo nasproti njej, ampak treba pogumno stopiti na bojišče, da se z njo merimo. To boste vi, ljubi sinovi, storili, ako boste nasproti postavili tisek — tisku, šolo — šoli, društvo — društvu, shod — shodu, dejanje — dejanju“. S temi besedami spodbuja sv. Oče Leon XIII svoje Italijane za boj proti framasonski sekti. Te besede morajo tudi nam biti vodilne v boj proti — liberalni sekti slovenski.

Pred vsem seveda moramo proti njih nakanam in zalezovanju braniti, karkoli imamo dobrega, posebno pa nedolžno, neizkušeno mladino, naš najdraži zaklad. Kaker šolskih oblastev, tako tudi starišev in vseh, ki kakerkoli imajo kaj vpliva ali vpljave pri mladini, d o l ž n o s t, n a j s v e t e j š a d o l ž n o s t je dijake odvracati od društev in zadrug, v katerih veje duh českega radikalstva in husitstva, v katerih se mladina uri v borenji tej napeljuje k dueliranju, odvracati — posebno o počitni-

tah — od veselje, kjer se shaja mladina obojega spola na ples, kjer abiturijenti s preparandinjami se zabavajo cele noči, odvrtači od liberalnih in radikalnih listov, kaker so „Slovanski Svet“, „Vesna“, „Slov. Narod“ itd., odvrtači sploh od vsega, kjer sodelujejo ali se vrivajo ali celo prvo besedo govorijo radikalci. Dobrohoten opomin, podprt z umovnimi razlogi, bi marsikateremu srednješolcu oči odprl in ga odvrnil od društev, od krogov, ki so zanj pogubni. Mladina ni dovolj podučena o pogubnosti liberalnih društev in listov; ona večkrat ne sluti nič slabega, posebno ako vidi celo duhovne, kako si naročajo in bero take liste ali pa sklepajo prijateljstvo z ljudmi, ki v cerkev ne hodijo, ki ne prejemajo sv. sakramentov. Ni vsa mladina, tudi na visokih šolah, tako pokvarjena, da bi se ne zdogovedela ter ne krenila sè slabe poti, ako bi o pravem času došla ji dobra beseda iz ust skušenega moža.

Toda braniti se, ne zadoščuje — treba tudi dejanje dejanju nasproti postaviti. In prav to je, o čemer hočemo dvoje besed spregovoriti.

Ne rečem sicer, kaker bi se od naše strani nič ne storilo, da si pridobimo ljubezen in srca učeče se mladine. Nikaker — marveč stori se veliko, prav veliko. Koliko dijakov se šola od krščanske ljubezni! Odtegnite jim danes vso podporo, ki jo dobivajo od duhovnov, od redovnikov in družih, ki dajejo v imenu Kristusovem, zasezite vse vstanove in štipendije duhovske — jutre se vam na polovico izprazniijo srednje in visoke šole.

Pa to ni vse, to ni zadosti. Da dijake iztržemo vplivu naših nasprotnikov, ki so nasprotniki resnice in nravi krščanske, moramo poleg materialne podpore, ki jim jo naklanjamo,

1. podpirati, vzgajati jih tudi d u š e v n o. Ta odgoja obstoji najprej v tem, da mladino napeljujemo k učenju resnih, vzvišeniših predmetov, pred vsem filozofije. V šoli se dandanes filozofija ali sploh ne uči, ali pa se predava kriva. Sploh je današnja šolska znanstvena odgoja taka, da učenci ne pridejo in skoro niso ystani priti do določenega, do jasnega n a č e l n e g a naziranja. Temu kriv je najbolj skepticizem, kateremu se pokori današnja nekrščanska veda, pa nebrzdana prostost javnega poduka, katera omogočuje, da vsak profesor predava, kaker se njemu poljubi, ne glede, kaj in kako drugi uče; vsled tega isti učenci od svojih raznih učiteljev slišijo nauke, ki se skrajnostno izključujejo. Tako se v duhovih zatira vera v objektivno veljavnost umstvenega spoznanja in resnice. Kjer pa ni določenega, trdnega umstvenega prepričanje, je spodnesena podlaga značajnosti pa krepostnemu življenju. Tako vzgojena mladina postane kaker igrača lastnih strasti, tako orodje brezvestnih zapeljivcev. Tudi se dandanes mladina po javnih šolah premehanično vzgaja; daje se ji premalo navodila in priložnosti, da bi si duševne zmožnosti izurila in vjačila ter tako prišla do samostojnega

mišljenja. Sprevidevši ta nedostatek smo ni začeli v svojih pis-mih do slovenskih dijakov prigovarjati našim srednješolcem, naj bi se pridno vadili v izdelovanju raznih vprašanj, katera jim razpisujemo. Vspah kaže, da ta misel je bila srečna. V tem o-ziru bi se pri mladini lahko dosti doseglo. Naj bi po mestih, kjer se šola naša mladina, temeljito izobraženi, v filozofiji zve-deni možje sposobniše dijake navajali k učenju filozofije, spod-bujali za pisateljstvo, preskrbovali jih s primernimi knjigami modroslovskega značaja in, ako le mogoče, tudi sami o prostih urah predavali filozofijo ter jih vpeljavali v njen studij.

2. Tudi d u h o v n o moramo mladino vzgajati. Državna šola stori v tem oziru malo ali nič. Vera, najkrepkejša odgojilo, se dandanes opušča. Česar ne stori javna šola, moramo mi sê svojim trudom dopolniti zunaj šole. Nevarno je, zelo nevarno mladino gmotno podpirati, a zanemarjati njeno duhovno odgojo. Vboštvo dijaško in trpljenje je večkrat veliko, zato je dijak, da dobi podpore, pripravljen vse storiti. Tako se prerado zgodi, da marsikateri dijak, ko se hoče priporočiti duhovnom, se hlini po-božnega, poštenega. Da si tedaj mej dijaki z lastnimi žrtvami ne vzgojimo hinavcev in prikritih sovražnikov cerkve in našega stanu, skušajmo tiste, katere gmotno podpiramo, tudi duhovno poplemeniti in krščansko, nraavstveno odgojiti. Najprimerniše sredstvo za to so marijanske kongregacije, nadalje razširjanje dobrih listov in knjig, vabljenje dijakov k cerkvenim slavnostim itd.

3. Dejanje proti — dejanju! Ne le to — tudi taktiko naših naprotnikov moramo posnemati t. j. kar je mogoče in kar je prav, moramo tudi mi naše dijaštvo — organizovati in sicer enotno organizovati. Sicer je ta točka težiša kot bi se zdelo in, ako sploh kje, moramo tukaj biti previdni. Zatorej smo pa rekli: organizovati, k a r j e m o g o č e i n p r a v. Pri organizovanju dijakov si moramo postaviti kot glavno vodilo: mladina potrebuje v vsem in povsod vodstva poštenih, izkušenih mož. Mladina, karkoli počenja, kakerkoli se združuje, ne delaj tega po lastni pameti, neodvisno od zrelejša starosti. In ako ne bomo mladine pa njenih društev in društvenega delovanja postavili pod nadzorstvo in vrhovno vodstvo trezno mislečih mož, bo ona v kratkem žrtev brezvestnih agitatorjev in političnih fantastov, kateri se tako radi vtihotapijo v dijaške kroge, da mlade duhove razgrevajo in si jih izkoriščajo za svoje skrite namere. Mladina neizkušena, nevedna, ne more stati na lastnih nogah, to pa naj-manj v sedanjih časih, ko je življenje tako viharo, polno slabih vzgledov in nevarnosti. Mladina — vedoma ali nevedoma — je vselej vodjena; in mej tem ko si domišlja v popolni neodvisnosti razpravljati in določevati o ženskem vprašanju, o reorganizaciji monarhije, o vojnih zadevah, govori in ponavlja vedno le to,

kar so ji v pamet vcepili in na jezih položili starejši — vidni ali nevidni — voditelji.

Akademikom postava dovoljuje, da smejo društva snovati. Prav. Nespametno bi bilo, da bi se mi ne posluževali tega prava, tem bolj, ker faktično biva vže brez števila akademičnih društev, v katerih veje vse drugačen nego krščanski duh. Tudi mi želimo in smo pripravljeni vse storiti, da se po vseučiliških zasnujejo društva s krščanskim programom. Vže so se tudi mej slovenskimi akademiki vsrčili nekateri, da so krepko stopili pred slovensko občinstvo razvivši katoliško zastavo. V tem junaškem činu pozdravljamo začetek novega gibanja, novega življenja v slovenskem dijaštvu. Kaker duh yesnjanski iz vseučiliških krogov čedalje bolj prodira tudi mej srednješolsko dijaštvo, tako upamo bode tudi duh katoliške „Danice“ v krščanskem smislu tudi druge dijake probujal in premlajal. Reakcija se je začela. Pa ne le po duhu, ampak tudi po vodilnih faktorjih se ima katoliško gibanje v slovenskem dijaštvu od dosedanjega protikatoliškega razločevati. Tu vodijo dijaštvo skrivni, sumljivi faktorji, kateri svoje žrtve zajete držijo v slepilnih frazah in v fantastičnih obetanjih, tam se gibanje postavlja na podlago jasno, točno določenih resolucij katoliškega shoda, tam akademikom in dijakom roke v pomoč podajajo izkušeni možje, kateri ne poznajo skrivnih nakan, tam se z akademisko inteligenco prijateljski zavezuje učenjaška „Leonina“, da ji gmotno in duševno pripomore dosegati vzvišene, plemenite namene.

Da, pod vodstvom učenih, poštenih, krščanskih mož bujno razcvitaj se, mnogolično, vsestransko razvijaj se akademiško življenje in blagonosno vplivaj tudi na ostalo slovensko dijaštvo. Krščanski akademiki razumejo, kako potrebna, kako koristna je mlademu človeku nekolika odvisnost od avktoritete, od dobrega sveta starejših, bolj izkušenih mož; krščanska ponižnost pa jih uči taki avktoriteti radovoljno podvreči se. V smislu katol. shoda bi se imelo ne le na Dunaji, ampak tudi v Gradci osnovati kat. akademsko društvo, tako da bi vso katoliško mislečo akademisko mladino vezal in oživljal isti duh. Ta zveza seveda bi morala počasi dobiti tudi v javnosti glasilo. Mi nismo nikaker proti temu, da bi katoliški akademiki imeli glasilo, v katerem bi razglašali skupne zadeve, vadili se v razpravljanji raznih vprašanj, spodbujali se k vstrajnosti itd. Ne delajo prav tisti, kateri kar a priori vsak dijaški list obsojajo kot početje otročje, smešno. Mi vemo, kolikim skušnjavam je izpostavljen dijak, kako lahko se jim da premagati, ako ne obrne svoje pozornosti na kaj višega in ne posveti svojih moči obdelovanju resniših predmetov. Pisateljevanje ali vsaj vaja v pisateljevanji bi mnogoterega dijaka in akademika napeljala h gojenju vede, privadila ga delu in rešila ga duševnega pogina.

Da, ravno skupen dijaški list, katerega vrejevanje pa bi moralo ostati edino pri akademikih, kajti srednješolci so sploh nezreli in nesposobni za javno delovanje, tak skupen dijaški list bi pot pripravil k enotni organizaciji ne le akademikov, ampak tudi ostalega srednješolskega dijaštva. Ta organizacija bi imela pred vsem obstati v tem, da bi se v dijaštvo vvedli in v njem vtrdili zdravi krščanski nazori, da bi tako počasi prešinjeno bilo od duha krščanske resnice. Kar se pa tiče osnovanja veselic in celo plesov, ali shajanja k skupnemu zborovanju o počitnicah, skupnih izletov — kaj takega in enakega bi mi za srednješolske dijake ne mogli priporočati, ker znano je, kako lehkomišeln je mladina in koliko pohujšanja se godi o takih prilikah; in, ako ne drugega, imajo ravno o takih priložnostih nepošteni agentje najlepšo priliko vkrasti se mej dijake in lehkoverne mladiče speljavati na svojo stran. Organizovanje mej dijaštvom na sploh torej omejiti bi se moralo na razširjanje in vtrjevanje pravih nazorov v dijaških krogih s pomočjo občega dijaškega glasila, katero bi pa izdajali in pisali vseučilišniki. Oziše družbeno delovanje, prirejevanje veselic, sklicavanje shodov — to naj bi ostala zadeva edino akademikov.

Toda, ali bi se ne dalo tudi za časa počitnic koristno povspešavati nekako zblizanje mej dijaki sploh, in posebe tudi mej srednješolci? To je težko vprašanje, katero nam daje misliti vže dolgo časa. Ne mislimo ga vže zdaj vsestransko rešiti; najbrže se drug pot k njemu povrnemo. Pa bodisi kaker hoče: mladine srednješolske nikakor in nikdar sami sebi prepuščati; vsako zblizavanje, vsako shajanje v katerekoli namene ostati bi moralo pod nadzorstvom in vodstvom ali profesorjev ali drugih vestnih mož.

4. Da otmemo naše dijake mrežam liberalstva, moramo jih slednjič k sebi vabiti z vsemi dovoljenimi sredstvi. Premislimo, da šolska mladina je izšla iz domače družine, kjer jo je ogrevala in gojila ljubezen starišev. Mladina je zrastle pod blagodejnim vplivom materine in očetove ljubezni, mladina je vajena ljubezni ter hoče ljubljena biti. Žalibog, da ravno v javni šoli ne najde večkrat mladina pri učiteljih ljubezni, ampak le strogost, černost, nepotrpežljivost; zatorej ostane njeno srce zaprto, mrzlo, nezaupno. Pa ravno radi tega se mladi dijak tem raji odpre in razodene tistemu, ki se mu zna približati s prijaznim očesom, ki ga ogovori blagovoljno. Da bi li mogli malo ostresti se osornosti, ki mlade dijake tolikokrat odvräča, da se zaupno duhovniku ne bližajo in si celo nasnujejo čudne pojme o naši neotesanosti in nevljudnosti! Ena sama prijazna beseda, eno vabilo na dom je vstani kar naenkrat razgnati predsodke, katerih so dijaki neredkokrat polni proti nam. Zatajiti se moramo, žrtvovati, vblažiti besede in omiliti vedenje, ko nam je

občevati z dijaki, dasi bi jih morda našli v krivih nazorih in v dane raznim napakam, kajti mladina ne greši navadno iz hudo-bije, ampak bolj iz nevednosti ali lehkomišljenosti. Kako lahko je duhovnemu pastirju, ki ljubi mladino, dijake iz bližnje okolice kdaj zbrati pri sebi, napraviti z njimi kak izlet ali znenaditi jih s kako prijetno zabavo! Ljubezen je iznajdljiva. Poznam nekatere župnike, katerih hiša je dijakom vedno odprta, kateri so vže pri marsikatem dijaku s prijaznim obličjem, s prigovarjanjem, z opominanjem, pa tudi, ako je bilo potreba, s katero gmotno žrtvijo, obudili spoštovanje do služabnikov Božjih, napolnili jih s zaupanjem, z ljubeznijo ne le do sebe, ampak tudi do sv. cerkve in v odločilnem trenutku od slabe poti odvrnili jih na pravo.

Se enkrat: imejmo gorko srce, ljubeče srce do dijakov, in bodimo prepričani, ako jih mi sveto, odkrito ljubimo, bomo tudisami našli ljubezni pri njih, in pridobivši jih zase pridobili jih bomo tudi za sveto stvar.

Ako bomo tako vsak po svoji moči, vsak na svojem mestu za dijaštvo delali, se mora našemu zedinjenemu prizadevanju posrečiti, da zaprečimo nakane naših liberalskih nasprotnikov ter v kratkem večino našega dijaštva vidimo zbrano pod zastavo sv. križa in Kristusove vere.

Krepko in nevstrašno naprej! Sovražnik naš, on se mora vmakniti!

Kot nekaj argumentum ad hominem tistim nevernim Tomažem, ki, izgubivši vero v vresničenje idealov, vedno roke križem drže in dvomeč z glavo majejo, češ, neumno je vstavljati se časovnemu toku, pa tudi v spodbudo našim vrlim mladim prijateljem in somišljenikom, gospodom akademikom na Dunaji in drugim dijakom na Slovenskem, nadi boljše bodočnosti, priobčujemo k sklepu nekaj priznalnih izjav, ki so nam došle iz akademiških in dijaških krogov.

Dr. Mahnič.

* * *

Zaupnice.

Veleučeni gospod doktor!

Dandanašnji, ko se bije po vesoljnem naobraženem svetu boj mej resnico in lažjo, ko liberalizem gmotno in duševno vničuje narode ter mogotci brez Boga skušajo rešiti socijalno vprašanje, bili ste Vi prvi, ki ste brez strahu dvignili mej Slovenci prapor kato-liški. —

*Vam, zastopniku onih idej, katere ste prvi začeli določno širiti
mej Slovenci, čestitajo na odlikovanji najiskrenejše katoliški slovenski
velikošolci na Dunaji.*

Josip Jaklič,
stud. jur.
Fran Pirnat,
stud. med. vet.
Viljem Schweitzer,
cand. jur.
Viktor Zupanc,
cand. jur.
Janko Brejc,
sluš. prava.

Jurij Langer,
stud. med.
Franc Janković,
sluš. med.
Zvonimir Dokler,
stud. phil.
Franc Prosenc,
sluš. modrosl.
A. Mihalič,
drd. med.

* * *

Veleučnemu gospodu gospodu msgr.

dr. ANTONU MAHNIČ-U,
profesorju bogoslovja v Gorici.

*Dijal je boj v deželi bratomoren,
Razdjati htel je vrag kraljestvo pravo,
A ljudstvo, kralju zvesto, v boj z zastavo
Nad vraga vodil je vodnik uzoren.*

*Takoj premagan je sovrag uporen,
Ocenča z vencem kralj zmagalcu glavo,
Nadušen kliče ljud vodniku slavo,
Možu, ki kralju vedno je pokoren.*

*A Vas, ki branite resnico sveto,
Hrabro zavračate temino kletu,
Nakitil Lev je sam s častjo in slavo.*

*In mi, pod prapor Vaš hoteč dospeti,
Častitamo Vam, za resnico vneti,
Uzor saj Vaš na pot nas vodi pravo!*

Ljubljana, dne 28. vel. travna 1893.

Sledi dvajset podpisov ljubljanskih višegimnazijcev.

* * *

Zgodovina celjske dijaške nezaupnice.

Iz Celja se nam piše od prijateljske strani:

Dijaško nezaupnico, katera je v „R. K.“ natisnjena (glej
na platnice let. II. zvezka), napisali so trije ali štirje sedmošolci
prav na tihem. Da ne bi nikdo zvedel, podpisali so tuja imena.

Vsi drugi dijaki niso prav nič vedeli o oni dijaški nezaupnici. Dijake je žalilo to neznačajno ravnanje, ker so pisali v imenu cele gimnazije, akoravno niso bili nikakeršni zastopniki. Nekaj osmošolcev je takoj sklenilo, nezaupnico kot laž razglasiti. Napisali so torej p r i p o m b o k d i j a š k i n e z a u p n i c i. Podpisanih je dvanajst dijakov 8. in 7. razreda; lahko bi jih še bilo več, a da bi stvar tajna ostala, dokler se ne priobči pripomba v kakšnem listu, niso hoteli iskati več podpisov.

Pripomba k „Dijaški nezaupnici“.

Slučajno smo zvedeli, da je poslala neka četvorica celjskih višegimnazijcev g. dr. Mahniču dijaško nezaupnico. Ker nismo naročniki „Rimskega Katolika“, izposodili smo si dotični zvezek. Ker bi tudi mi grešili, ako bi molčali, izjavimo, da je vsa ona zmes iz enega in istega razreda. Eden ud tega literarnega zbirališča bi že tudi rad bil osmošolec, česar mu gotovo ne bo nihdo zameril, saj je pisal v postnem času in se ravnal po reku: Bolje danes nego jutri. „Toliko, da se ne bo mislilo, da je“ kdo zastopal celjske višegimnazijec ali morebiti „vse štajersko dijaštvo“.

Celje, 20. maja 1893.

Sledi dvanajst podpisov.

Raznoterosti.

Pazite, kako berilo podajete mladini!

Slišali smo, da namerjajo nekateri gospodje v Gorici pri-
četi z nekako novo narodno biblijoteko, katera bi imela prina-
šati posebno slovenske prevode iz raznih slovanskih slovstev.
Mislijo s tem slovenski mladini, v prvi vrsti dijakom, dovažati
duševne hrane in razvedrila. Mi nismo načeloma nikaker proti
takim in enakim početjem, da so le resnično potrebna in pa da
se vestno pazi, kako berilo se podaja mladini. Ker mi tudi neko-
liko poznamo šolsko mladino pa njene prave potrebe, naj se
nam dovoli tu spregovoriti dvoje besed.

Kar se tiče potrebe, dvomimo zelo, ali bi resnično kazalo
naši mladini dovažati še druge leposlovne hrane mimo tiste, ka-
tero vže dobiva. Leposlovna hrana, kakeršno podajajo take bibli-
joteke mladini, obstoji večidel iz povestij, novel in romanov. Te
vrste proizvodi so plod domišljije in isto tako vplivajo tudi na
domišljijo bralčevo. Domišljija v mladini je pa vže po naravi
živa, preživa; odgojitelj mora tedaj biti prav previden, da se

gojenčeva domišljija ne razvije prebujno na škodo ostalim dušnim vzmožnostim. Vsled tega bi nastala v mladem duhu disharmonija; podobe, s katerimi se preobloži domišljija, zatlačijo in vdušijo druge vzmožnosti. Iz dijakov, katerih glavno delo je brati povesti in romane, bomo dobili ne značajnih mož, ampak pomelkužene sanjače, brez jasnih načel, brez vsake voljine jakosti. Nekaj leposlovnega beri mladina, da si vblaži estetično čustvo, vsakemu človeku več ali manj prirojeno; a nikjer bolj ne velja stari „ne nimis“ nego tukaj. Mi smo po vsakdanji skušnji prepričani, da mladina dandanes preveč leposlovnega bere. Krivi temu seveda so največ tisti, kateri dijakom v glavo ytepajo, da nihče ne more biti omikanec, kdor ni vsega prebral, kar so nam naši pesniki in novelisti spisali. V edinem čitanji je baje prava, je vsa omika! Mi bi znali iz lastne skušnje navesti brez števila vzgledov, kako je ravno strastno branje leposlovnih del, novel in romanov, najnadepolniše mladeniče duševno vlenobilo in mravstveno vgonobilo. Ko pride dijak v šestnajsto, sedemnajsto leto, ne spobujajmo ga k branju romanov in povesti, saj je vže tako poln poezije, ampak skušajmo ga navesti, da se poprime kakega resnišega predmeta ponudimo mu knjigo, ako ravno ne strogo filozofično, vendar pa tako, ki bo ga napeljavala k mišljenju. Tedaj je čas, da se miselna moč obudi in razklene, ako hočemo iz mladeniča vzgojiti si moža.

Toda pustimo vprašanje o potrebi ali nepotrebi novega leposlovnega berila — kar pa moramo zahtevati od takega početja, je drugič, da se vestno pazi, kaj se mladini podaje. Mi si na sploh od enakih bibliotek malo pridamo obetamo. Znana „narodna biblioteka“, katera se je pred leti osnovala v Novem mestu, je narodu in šolski mladini (katera skoro edina kaj takega bere) prelagala celo — Turgenjeva. Nas je vže večkrat zgrabila sveta jeza, in povedati smo mislili dotičnim „bibliotekarjem“, kar jim je šlo. Še slabši bila je Jurčičeva „Slovenska knjižnica“. Opomnino le na „kalifornske povesti“. Koliko čistih duš slovenskih ste omazali!

Pazite torej, gospoda, ki mislite mladini podajati novega berila! Mi nad vse druge zaklade slovenske cenimo tisto sveto nedolžnost in čistost, s katero odičeni slovenski otroci (in mladeniči) dohajajo z dežele v mesto. Ta bodi vam nedotakljiva! Mi jo bomo čuvali. Ako bi imela priti v nevarnost, bomo povzdignili glas, da bo slišal celi svet!

Govorijo pač jasno!

Petrograjsko „Slavjansko blagotvorniteljno Občestvo“, katerega panslavistične tendence so obče znane, je nedavno obhajalo svojo petindvajsetletnico. O tej priliki je govoril tudi g. Anton

Jakić, vrednik v Pulji izhajajočega „Il Diritto Croato“. Pozdravljal je petrograjske panslaviste tudi — v našem imenu: „Name je prišla vrsta, da izrazim srčno pozdravljenje v imenu daljnega naseljenja primorskih Hrvatov in Slovencev . . . Bratje, z bregov Adrije . . . pozdrav Vam od mnogoštevilnih mojih sorojakov, Hrvatov in Slovencev Istre, Trsta in Gorice, n a r o č i v š i h m e n i b i t i izrazitelju njih neizmenljivih bratskih čuvstev k veleštovanemu Slavjanskemu občestvu, katero poštevva kulturne in verske interese slovanske. Zagotavljam Vam, da moje besede prihajajo iz globine naših src . . .“

Tako tedaj! Mi smo naročili g. Jakiču, naj gre v našem imenu pozdravljat razkolne Ruse?! Mi slovesno protestujemo proti izjavam g. Jakiča. Z nami protestujejo gotovo tudi vsi naši katoliško in avstrijsko misleči listi, pred vsem „Edinost“ in „Soča“, od katerih tudi pričakujemo, da se pridružijo našemu protestu, da opominajo g. Jakiča na veliko predrznost, s katero se je osmelil govoriti v imenu zvesto katoliških in avstrijskih Slovencev, tem bolj ker je katolicizem in avstrijski patrijotizem Jakičevega lista na zelo sumljivem glasu.

Pa poslušajmo dalje govor g. Jakiča:

„Žal, da nas razdeljuje dandanes verska razlika: Hrvati in Slovenci, ki so imeli cirilometodijsko cerkev, so v tečenju vekov pod pritiskom latinistov bolj in bolj izgubljali narodno vero, naposled so podlegli vplivu in gospodstvu z a p a d n e c e r k v e. No zopet se kaže privezanost k staroslovenskim tradicijam. Teh tradicij niso mogli odstraniti ne tuji vplivi, ne pritisk sočasnih latinizatorjev. Pritisk pa rodi odtisk, in tako se krepi stremljenje za p o v r a t o m c i r i l o m e t o d i j s k e c e r k v e.“

G. Jakić tedaj obžaljuje, da so Slovenci in Hrvati podlegli vplivu in gospodstvu z a p a d n e c e r k v e. Ta cerkev je edino zveličavna, sveta rimsko-katoliška cerkev. Jakičeva želja je, da se Slovenci in Hrvati spet odtegnejo gospodstvu rimske cerkve t. j. da od nje odpadejo in prestopijo — kam? No, kam, ako ne v tisto rusko-grško cerkev, za katero mej Slovani toliko deluje petrograjsko slovansko občestvo, na katerega slavnosti, v katerega smislu je govoril gotovo tudi g. Jakić — kako bi bil sicer njegov govor „navdušeno sprejet“? Označivno za zvižanost naših razkolnih panslavistov je tukaj, da g. Jakić pravoslavno rusko cerkev identifikuje s cirilometodijsko. Sv. Ciril in Metod nas imata prignati tedaj v razkol!!

In take ljudi, kaker je g. Jakić, in liste, kaker je njegov „Diritto“, javno hvalijo, proslavljajo, priporočajo nekateri Slovenci! Tako se vceplja narodu v srce razkolništvo. In vendar še zdaj moramo slišati, da mahamo po pošastih, katerih ni, katere smo si v svoji razgreti domišljiji sami nasnovali?! Kaj pravite k temu, ve vrli katolikinji — Soča in Edinost? — Mi pa ne bomo

jenjali spet in spet opominati: Ako pojde v Primorji z rusko-pravoslavno propagando tako naprej, mora prej ali slej — toda enkrat gotovo — priti v narod do razkola.

Cerkveni Glasbenik.

Organ Cecilijinega društva v Ljubljani. Izhaja po enkrat na mesec in velja za celo leto z muzikalno prilogo vred 2 gold., za ude Cecilijinega društva in za cerkve ljubljanske škofije 1 gold. 50 kr. Vredništvo in vpravnštvo je v hiši „Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov“, Poljske ulice, št. 10.

Radi bi priporočili ta list, kaker zasluži in sicer ne samo sotrudnikom, ampak tudi — naročnikom. List sicer zalaga Cecilijino društvo, ali plačavati bi ga imeli naročniki. Teh pa ni toliko, koliker bi jih moralo biti. Vsaka farna cerkev na Slovenskem bi morala naročiti Cerkveni Glasbenik za pevce in organiste. Članki in dopisi so prav lepi. V XVI letnikih je nabranega mnogo berila, ki naj bi bilo vedno pri rokah pevovodjam in organistom. Cerkveni Glasbenik brani z besedo in z vzgledom cerkvene zapovedi o glasbi. Posebno moramo pohvaliti blag. g. I. Mantuanija, mladega učenjaka (na Dunaju), ki priobčuje v Glasbeniku svoja temeljita raziskavanja o slavnem skadatelju rojaku Gallus-u. —

List ima tudi glasbene priloge, katere vrejuje in večinoma tudi prireja Ant. Foerster, čegar ime je porok pravilne skladbe.

V časih novih načrtov ne pozabljajmo starih, katere vže imamo vresničene. Vsakemu prijatelju vzvišene cerkvene glasbe bodi skrb, da se Cerkveni Glasbenik ohrani in razširi.

Za mlade pisatelje

so darovali:

P. n. g. I. I.	for.	5
" " " Voh Jernej, nadžupnik v Konjicah	"	1
" " " Virant J., župnik v Mokronogu	"	1
" " " Ceket Franz, vikarij v Štjaku	"	10
" " " Smrekar Franc, vikarij v Medani	"	5
" " " Hvalica Anton, dekan v Šempetru pri Gorici	"	5

* * *

Priporočamo spet blagim dobrotnikom mlade pisatelje, katerih število narašča od meseca do meseca. Ljubezen do sv. cerkve in domovine zahteva dandanes veliko žrtev, katere pa ne obetajo nikjer toliko sadu kaker pri mladini. Podpirajmo dijake na viših in srednjih šolah, da si vzgojimo vojsko za sveto stvar gorečih, nevstrašnih mož. To je naša bodočnost!

katerim se žrtvujemo za dobro stvar, vendar obraja dober sad. Res, da se je in se bo še morda v naše vrste priklatil marsikdo, ki vse kaj drugega išče pri nas nego resnice. Pa to bode le izjeme; taki se bodo počasi izločili, kakor pleva izmeja zrnja. Mi odločno obsojamo, kar se po liberalnih listih tolikokrat ponavlja, češ, vsi akademiki, višje-gimnazijci ali sploh posvećeni razumniki, kateri izpovedajo naše nazore, so — farizeji, hinavci, kruhoborci! Kaker bi nezmisl naših nazorov tako očitna bila, da bi nam ne mogel pritrčiti noben misleči človek! Pa hvala Bogu, da ni tako! Iz akademiških krogov ne pričakujemo sicer velikega števila, a tudi v njih bivajo nekateri možje, katerim ni do našega kruha niti do novev naših, katere sklepa z nami ista misel, isto prepričanje. Da je res tako, o tem prepričati Vas ima bodočnost — Da ste mi zdravi!

G. dijak n. š. — Vi se opravičujete? Ne bojte se, da bi Vam bil jaz zameril, ker niste — podpisali zaupnice! Ne, stvar ima drugačno lice. Zvedel sem, da v resnici igrate vse drugačno vlogo, nego meni kažete. Jaz ljubim in spoštujem odkrite značaje. Nič mi ni bolj zoperno nego hlímba, ker s takim človekom se ne da sploh občevati. Potolazite se torej. Kar se me tiče — odpuščam Vam vse, le nočem, da bi mene še nadalje za nos vodili.

„Vesne“.

se, kakor se nam poroča od več strani, sramujejo ne le slovenski akademiki — izvzemši malo peščico hrabrih »boriteljev« in »sabljarjev« — ampak celo višjegimnazijci. Naravno! Nazori Vesnjanov so tako otročji, a domišljajost in ponos pri vsej duševni revščini sta tolika, da beročemu res prihajajo v spomin besede: *Difficile satyram non dicere*. »Odgovarjati toliki nesramnosti ne zdi se dostojno naši časti«. »Ako bi imel akademik tako malo ponosa v sebi, potem ga pa vže privoščimo dr. Mahnič, kajti gotovo bi bil tak človek le duševna ničla, ki bi se vdala iz kruhoborstva — farizejstvu.« — »Ali radi tega — dr. Mahnič — se ne sme misliti, da so tudi drugi nezmožni (kot on) idealnega mišljenja«. S takimi in enakimi krepkimi reki se nas otrsajo. — Posebno sta pa jezik in zlog »Vesne« na več mestih — pod vso kritiko. Mi bi res njenim vrednikom in pisateljem svetovali, da bi delo odložili za eno leto pa mej tem pridno prebirali Janežičevo ali katero drugo slovnico. Jaz sem koj pripravljen izbrati tri četrti-šolce, kateri so vstani trikrat pravilnejšo slovenščino pisati kot jo znajo gospodje Vesnjanji.

In vendar vedno povdarjajo, da »Vesna« je glasilo vseh slovenskih akademikov in dijakov — izvzemši malo peščico farizejskih kruhoborcev, ki se zovejo Daničarji; kdor njih, Vesnjane, žali — žalil je slovensko dijaštvo: oni hočejo biti duša, oni srce vsega dijaštva! Človek bi res mislil, da se ime »Vesne« in Vesnjanov v slovenskem dijaštvu izgovarja s svetim strahom in češčenjem! A da je tako bahanje pesek oči, in kako malo veljave imajo dunajsko-celjski naprednjaki v slov. dijaških krogih, naj pojasni naslednji odlomek iz pisma, ki smo je pred tremi meseci dobili od osmošolca z ljubljanske gimnazije: »Veleučeni g. doktor! — V zadnji številki »Vesne« nahaja se članek, da smo vsi dijaki onih nazorov kot »Vesna«. Ker je to očitna laž in ker med nami, med 34 osmošolci, komaj trije ali četirje dobivajo Vesno, tedaj se pač lahko prepričamo, kakšno laž trobi oni dopisnik. Ako je med abiturijenti tako malo navdušenja, koliko manj ga mora biti med ostalimi dijaki! Kakšno agitacijo delajo že sedaj »Savani« med osmošolci za svoje društvo, to bi Vas tudi vtegnilo zanimati. »Poslano, prošnja, poziv« itd. se vrsti dan za dnevom mej dijaki, in tu nam učeni akademiki razlagajo, kako prijetno je na Dunaju, kako možato je »sabljanje«, kako nas »nepoklicani preroki« vabijo v semenišče, pa visokošolci upajo, da se ne bomo dali voditi od »framasonskih duhovnikov« itd.

Tako se nam poroča tudi od drugod, isto se nam zatrjuje od dijakov, s katerimi osebno občujemo. — No, upamo, da Vesnjani propadajočemu liberalizmu na Slovenskem vsekako ne pomorejo na noge!

OBSEG

II. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“

Pogumno in odločno naprej!	str. 258
Slovenska Leonina	" 263
Učenost pa modrost — ali česa nam je najbolj treba? — II. Učenost pa modrost glede na človeš- ko srce. — III. Učenost pa modrost glede na člo- veško delovanje. Sokrat — podoba zgolj naravne modrosti ter starosta zdravega modrovanja. — IV. Sklep. Kristijanstvo in modrost; Lessing — vzgled novodobnih prevzetnih učenjakov, odtujenih kristijan- stvu. Kristus — najviši vzor ter početnik modrosti	" 273
David Friderik Strauss. — II. Straussova mitična hi- poteza o evangelijih	" 285
Apologetični razgovori. Kako spričujejo učenjaki, da veda in vera si ne nasprotujeta. — Je li res, da v narodih tem bolj gine vera, čim bolj napredujejo v omiki? — Veda pa cerkev in papeštvo. — Je li res, da najnovejši rezultati znanstvenega raziska- vanja nasprotujejo verskim dogmam? Večni atom?	" 293
Odgovori na vgorore	" 302
Nadaljni vgovori	" 306
Žensko poglavje. Zakaj smo se lotili pisati o ženskah? — Kdo stoji dandanes za ženskim vprašanjem? — Pretirano češčenje ženstva na Slovenskem. Prešeren. — Kaj včinja tako žensko malikovanje na ženskah samih? — Žena vstvarjena. — Zakaj je prav in naravno, da je žena podrejena možu?	" 307
Slavizem in panslavizem s posebnim ozirom na Slovence. — I. Zgodovinski razvoj narodne zave- sti v Slovanih. — II. Slavizem po katoliških nače- lih. — III. Slavizem po breznačelnosti liberalcev. — IV. O kulturni vzajemnosti slovanski. Poslanstvo slovanstva	" 321
Bolgarija in Rim. III. Zlati vek bolgarske zgodovine. — IV. Propadanje bolgarske države pod Simeonovi- mi nasledniki	" 337
Dijaško gibanje na Slovenskem. Zaupnice	" 356
Raznoterosti. Pazite, kako berilo podajate mladini! — Pač jasno govorijo! — Cerkevni Glasbenik. — Da- rovi za mlade pisatelje	" 369
Dijaška priloga.	37—56